ROBERTO BOLAÑO

O STEA ÎNDEPĂRTATĂ

ROBERTO BOLAÑO

O stea îndepărtată
— Roman –

Traducere din limba spaniolă şi note de
ALINA CANTACUZINO

Pentru Victoria Avalos şi Lautaro Bolaño

Ce stea cade fără ca nimeni să o privească?
WILLIAM FAULKNER

Cuprins

Capitolul 1 4
Capitolul 2 23
Capitolul 3 30
Capitolul 4 44
Capitolul 5 60
Capitolul 6 71
Capitolul 7 85
Capitolul 8 101
Capitolul 9 117
Capitolul 10 123

În ultimul capitol al romanului meu Literatura nazistă în America *relatam, poate mult prea schematic (în mai puţin de douăzeci de pagini), povestea locotenentului Ramírez Hoffman din Forţele Aeriene Chiliene, care îmi fusese spusă de un compatriot de-al meu, Arturo B., un*

veteran al „războaielor cu flori”[1] şi sinucigaş în Africa, pe care versiunea finală a romanului nu-l mulţumise. Ultimul capitol din Literatura nazistă *funcţiona ca un contrapunct sau poate ca un fel de anticlimax pentru grotescul literar care îl preceda, iar Arturo dorea o relatare mai amplă, nu o oglindă şi o explozie a altor relatări, ci o oglindă şi o explozie în sine. Aşa că ne-am închis în casa mea din Blanes timp de o lună şi jumătate şi, cu ultimul capitol în mână, aflaţi parcă sub dicteul viselor şi coşmarurilor din el, am scris romanul pe care cititorul îl are acum sub ochi. Rolul meu s-a redus la a pregăti băuturile, la a consulta câteva cărţi şi la a mă contrazice cu Arturo şi cu spectrul din ce în ce mai însufleţit al lui Pierre Menard, cu privire la validitatea repetării unora dintre paragrafe.*

Capitolul 1

Pe Carlos Wieder l-am întâlnit prima oară în 1971 sau poate chiar 1972, când preşedinte în Chile era Salvador Allende.

Pe atunci, era cunoscut drept Alberto Ruiz-Tagle şi frecventa atelierul de poezie ţinut de Juan Stein, în Concepción, aşa-numita capitală a sudului. N-aş putea spune că îl cunoşteam foarte bine. Îl vedeam cam o dată sau de două ori pe săptămână, când mergeam şi eu la atelierul de poezie. Nu prea vorbea. Eu, însă, da. Mai toţi cei care mergeau acolo vorbeau mult: nu doar despre poezie, ci şi despre politică, despre călătorii (pe atunci, nimeni nu-şi închipuia ce avea să urmeze), despre pictură, despre arhitectură, fotografie, revoluţie şi lupte armate: lupta armată care avea să ne înlesnească drumul spre o

---

1 *Las guerras floridas* în original, aluzie la războaiele sacrificiale în Imperiul aztee; războaie intertribale, purtate exclusiv în scopul capturării de prizonieri care să devină victime-ofrande aduse Zeului-Soare. Inimile acestor războinici, de altminteri cei mai viteji ai respectivelor triburi, erau considerate flori aduse Soarelui.

viaţă nouă într-o epocă nouă, dar care pentru cei mai mulţi dintre noi era un vis său. Mai bine zis, cheia care descătuşa poarta viselor, singurele pentru care, de altfel, viaţa merită trăită. Şi cu toate că aveam o idee destul de vagă asupra faptului că foarte adesea visele se prefac în coşmaruri, nu ne păsa deloc. Aveam vârste cuprinse între şaisprezece şi douăzeci şi trei de ani (eu aveam optsprezece) şi aproape toţi eram studenţi la Facultatea de Litere, în afară de surorile Garmendia, care studiau psihologie şi sociologie, şi de Alberto Ruiz-Tagle, care, după cum el însuşi susţinuse la un moment dat, era autodidact. Despre ce însemna să fii autodidact în Chile, în lunile care au precedat momentul 1973, ar fi multe de spus. Adevărul este că nu părea autodidact. Vreau să spun: văzut din afară, nu părea autodidact. Autodidacţii chilieni din Concepción, la începutul anilor ’70, nu se îmbrăcau aşa cum se îmbrăca Ruiz-Tagle. Autodidacţii erau săraci. Dar de vorbit, vorbea ca un autodidact, asta e-adevărat. Vorbea aşa cum presupun că vorbeam şi noi, ceilalţi (cei care mai suntem încă în viaţă), însă de îmbrăcat, se îmbrăca mult prea bine ca să nu fi călcat vreodată într-o universitate. Nu vreau să spun cu asta că ar fi fost elegant – deşi, în felul său, era –, nici că s-ar fi îmbrăcat în vreun fel anume; avea gusturi eclectice: uneori apărea cu sacou şi cravată, alteori era îmbrăcat sport, purta şi blue jeans şi tricouri. Însă orice ar fi îmbrăcat, Ruiz-Tagle purta întotdeauna haine de marcă şi scumpe. Ca să nu mă mai lungesc: Ruiz-Tagle era elegant, iar eu pe-atunci nu credeam că autodidacţii chilieni, care se aflau mai tot timpul la graniţa între disperare şi casa de nebuni, puteau să fie eleganţi. Odată ne-a spus că tatăl sau bunicul său avusese o moşie pe lângă Puerto Montt. Ne-a povestit, sau l-am auzit povestindu-le surorilor Garmendia, că pe la cincisprezece ani hotărâse să abandoneze studiile, ca să se dedice muncii câmpului şi să citească toată biblioteca din casa

părintească. Noi, cei care frecventam atelierul de poezie, credeam, implicit, că era un foarte bun călăreţ. Nu ştiu de ce, fiindcă pe cal nu-l văzuserăm niciodată. De fapt, toate presupunerile pe care le făceam în legătură cu Ruiz-Tagle porneau din gelozie sau poate din invidia pe care i-o purtam. Ruiz-Tagle era înalt, subţire, cu trăsături frumoase, lin tip cu trăsături mult prea reci ca să poată fi frumoase, cum zicea Bibiano O'Ryan, însă, evident că O'Ryan a spus lucrul ăsta mult mai târziu, aşa că nu e relevant. De ce eram geloşi pe Ruiz-Tagle? Plural este excesiv. Gelos eram doar eu. Poate că şi pe Bibiano îl încerca un soi de gelozie. Motivul: surorile Garmendia, gemene monozigotice şi stele indiscutabile ale atelierului de poezie. Până într-atât încât Stein ţinea atelierul exclusiv pentru ele. Trebuie să admit că erau cele mai bune. Verónica şi Angélica Garmendia, atât de asemănătoare, încât erau zile când nu le puteai deosebi şi zile (dar mai cu seamă nopţi) când păreau două străine una pentru cealaltă, ba chiar păreau a se duşmăni. Stein le adora. El şi Ruiz-Tagle erau singurii în stare să spună care era Verónica şi care Angélica. Eu nu pot spune mare lucru despre ele. Îmi mai apar când şi când în coşmaruri – au aceeaşi vârstă cu mine, poate cu un an mai mari, înalte, subţiri, cu pielea mai închisă şi cu părul negru, lung, aşa cum era la modă pe atunci.

Surorile Garmendia s-au împrietenit aproape imediat cu Ruiz-Tagle. El s-a înscris la atelier prin 71 sau 72. Nimeni nu-l întâlnise vreodată până atunci, nici prin Universitate, nici în altă parte. Stein nu l-a întrebat de unde vine. I-a cerut să citească poezii şi a conchis că nu sunau rău. (Singurele poezii pe care Stein le lăuda erau cele ale surorilor Garmendia.) Şi de-atunci a rămas cu noi. La început, nu-i dădeam nicio atenţie. Pe urmă, când am văzut că surorile Garmendia se împrietenesc cu el, ne-am împrietenit şi noi cu el. Până să ne împrietenim, atitudinea

lui era cordială, dar distantă. Doar cu cele două Garmendia (şi aici semăna cu Stein) era cât se poate de simpatic, plin de solicitudine şi de delicateţe. Cu restul era, cum am mai spus, cordial, dar distant, adică ne saluta, ne zâmbea, când noi citeam poezii era discret şi cu măsură în aprecierile sale critice, niciodată nu-şi apăra versurile în faţa atacurilor noastre (care erau de obicei demolatoare) şi ne asculta atunci când îi vorbeam într-un fel pe care astăzi n-aş mai îndrăzni să-l numesc cu atenţie, dar pe care pe atunci aşa îl consideram.

Diferenţele dintre Ruiz-Tagle şi noi, ceilalţi, erau evidente. Noi vorbeam în argou, într-un fel de jargon marxisto-mandrakist (majoritatea eram membri sau simpatizanţi ai MIR[2] sau afiliaţi la partide troţkiste, deşi parcă mai era şi unul care milita alături de Tineretul Socialist sau de Partidul Comunist sau de vreunul din partidele stângii catolice). Ruiz-Tagle vorbea spaniolă. Spaniola aceea din anumite locuri din Chile (mai curând mentale decât fizice), unde timpul părea să se fi oprit pe loc. Noi locuiam cu părinţii (cei care stăteam chiar în Concepción) sau în nişte amărâte de cămine studenţeşti. Ruiz-Tagle locuia singur, într-un apartament aproape de centrul oraşului, unde avea patru camere cu storurile ferestrelor coborâte tot timpul, apartament pe care eu nu l-am vizitat niciodată, dar despre care Bibiano şi Grasa Posadas mi-au povestit o sumedenie de lucruri, mulţi ani mai târziu (poveşti alterate mult de blestemata legendă a lui Wieder), pe care nu ştiu dacă să le cred sau doar să mă bizui pe imaginaţia fostului meu coleg. Noi nu aveam arginţi mai niciodată (e amuzant să scriu acum *arginţi* – cuvântul sclipeşte ca un ochi în întuneric); lui Ruiz-Tagle nu i-au lipsit niciodată.

Oare ce mi-a povestit Bibiano despre casa lui Ruiz-

2 MIR – Movimiento de Izquierda Revolucionario de Chile (Mişcarea de Stânga Revoluţionară).

Tagle? Mi-a vorbit mai ales despre faptul că era goală; i-a lăsat impresia că era *pregătită*. El a fost pe-acolo doar o singură dată. Trecea prin dreptul casei lui şi s-a gândit să-l invite şi pe el la un film. Rula unul dintre filmele lui Bergman, nu-mi mai amintesc care. Bibiano mai fusese de vreo două ori pe la el, dar nu singur, ci cu surorile Garmendia, şi în ambele ocazii vizita era, ca să zic aşa, aşteptată. Atunci, în acele vizite cu surorile Garmendia, casa i s-a părut *pregătită*, aranjată într-un fel anume pentru privirile celor care intrau, mult prea goală, cu spaţii din care era clar că ceva lipsea. În scrisoarea în care-mi explica toate astea (scrisă la mulţi ani după aceea), Bibiano îmi spunea că s-a simţit ca Mia Farrow în *Copilul lui Rosemary*, când a intrat pentru prima oară, cu John Casavettes, în casa vecinilor. Lipsea ceva. În casa din filmul lui Polansky ceea ce lipsea erau tablourile, care fuseseră date jos de pe pereţi ca să nu-i sperie pe Mia Farrow şi pe John Casavettes. În casa lui Ruiz-Tagle ceea ce lipsea era ceva de nenumit (sau pe care Bibiano, la mulţi ani după aceea şi cunoscând povestea sau fiind la curent cu o bună parte din poveste considera de nenumit, dar altfel prezent, tangibil), de parcă gazda ar fi amputat o parte din propria-i locuinţă. Sau de parcă locuinţa ar fi fost un joc mecano care se putea răsuci după aşteptările şi specificul fiecăruia dintre vizitatori. Această senzaţie i s-a accentuat atunci când s-a dus singur în casa lui Ruiz-Tagle, care, în mod clar, nu aştepta nicio vizită. A deschis uşa cu întârziere. Când a deschis-o, a părut a nu-l recunoaşte pe Bibiano, deşi el m-a asigurat că Ruiz-Tagle l-a întâmpinat cu un zâmbet larg, care nu i s-a şters de pe faţă pe toată durata vizitei. Nu era foarte multă lumină, aşa cum recunoaşte însuşi Bibiano, aşa că nu ştiu cât de aproape de adevăr s-a aflat prietenul meu.

În orice caz, Ruiz-Tagle a deschis uşa şi, după un schimb de cuvinte mai mult sau mai puţin congruent (a

înţeles cu greu că Bibiano venise ca să-l invite la film), a închis uşa, nu înainte de a-i spune să-l aştepte câteva clipe, iar după aceea a deschis din nou uşa şi l-a poftit înăuntru. Casa era în penumbră. Mirosul era dens, de parcă Ruiz-Tagle ar fi gătit cu o noapte în urmă o mâncare grea, cu multă grăsime şi multe condimente. La un moment dat, Bibiano a avut senzaţia că aude un zgomot şi a crezut că Ruiz-Tagle era cu o femeie. A dat să-şi ceară scuze şi să plece, dar Ruiz-Tagle l-a întrebat la ce film avea de gând să-l ia. Bibiano i-a răspuns că la unul de Bergman, la Teatrul Lautaro. Ruiz-Tagle a zâmbit, cu zâmbetul acela care lui Bibiano i se părea enigmatic şi pe care eu îl găseam autosuficient, când nu-l consideram chiar deplasat. Şi-a cerut iertare, a spus că avea deja fixată o întâlnire cu Verónica Garmendia şi că, în plus, nu-i plăceau filmele lui Bergman. Bibiano a fost atunci convins că în casă mai era şi altcineva, cineva care stătea nemişcat în spatele uşii şi asculta conversaţia dintre el şi Ruiz-Tagle. S-a mai gândit că se putea să fi fost chiar Verónica Garmendia, fiindcă altfel cum Ruiz-Tagle, o persoană atât de discretă, de obicei, să fi rostit numele ei în acel moment. Dar oricât de mult s-ar fi străduit, nu reuşea să şi-o închipuie pe poetesa noastră într-o astfel de postură. Nici Verónica, nici Angélica Garmendia n-ar fi ascultat pe la uşi. Şi-atunci, cine? Bibiano nu ştia. În acele momente, singurul lucru pe care îl ştia era că trebuia să plece, să-şi ia rămas-bun de la Ruiz-Tagle şi să nu se mai întoarcă niciodată în casa aceea goală şi însângerată. Cuvintele îi aparţin. Cu toate că, după descrierea pe care o face el, era imposibil ca o casă să ofere o imagine mai aseptică decât aceea. Pereţii curaţi, cărţile puse în ordine pe o etajeră metalică, fotoliile acoperite cu *ponchos* din sud. Pe o banchetă de lemn, aparatul foto Leika al lui Ruiz-Tagle, acelaşi pe care îl folosea ca să ne fotografieze pe noi la atelierul de poezie. Bucătăria, pe care Bibiano o zărea printr-o uşă

întredeschisă, avea un aspect normal, fără urmă de vreun maldăr de cratiţe şi farfurii murdare, atât de caracteristice unei case de student care locuieşte singur (doar că Ruiz-Tagle *nu* era student). În fine, nimic neobişnuit, în afară de zgomotul de dinainte, care ar fi putut foarte bine să se audă din apartamentul vecin. După spusele lui Bibiano, în timp ce Ruiz-Tagle îi vorbea, el avusese impresia că de fapt nu voia să-l vadă plecat, ci dimpotrivă, îi vorbea tocmai ca să-l mai ţină pe loc. Această impresie, lipsită de un fundament obiectiv, a condus la creşterea nervozităţii prietenului meu, ajunsă, tot după spusele lui, la cote insuportabile. Mai curios era însă că lui Ruiz-Tagle părea să îi facă plăcere această situaţie: îşi dădea seama că Bibiano se albea la faţă din ce în ce mai tare şi năduşea, iar el continua să vorbească (despre Bergman.

presupun) şi să zâmbească. Locuinţa rămânea cufundată într-o tăcere pe care cuvintele lui Ruiz-Tagle nu făceau decât să o accentueze, fără a reuşi în vreun fel să o rupă.

Despre ce vorbea? se întreabă Bibiano. Ar fi important, spune în scrisoare, să-mi amintesc, dar oricât m-aş strădui, nu reuşesc. Cert este că Bibiano a îndurat cât a îndurat, apoi i-a spus la revedere într-un mod precipitat şi a plecat. Pe scară, cu puţin înainte să iasă în stradă, a întâlnit-o pe Verónica Garmendia, care l-a întrebat dacă păţise ceva. Ce să păţesc? i-a răspuns Bibiano. Nu ştiu, dar eşti alb ca varul. N-am să uit niciodată cuvintele astea, spune Bibiano în scrisoare: *alb ca varul.* Nici chipul Veronicăi Garmendia: chipul unei femei îndrăgostite.

E greu de recunoscut, dar asta este. Verónica era îndrăgostită de Ruiz-Tagle. Ba poate că şi Angélica era. Odată, demult, eu şi cu Bibiano am vorbit despre asta. Presupun că ceea ce ne deranja era faptul că niciuna dintre cele două Garmendia nu era îndrăgostită sau măcar interesată de vreunul dintre noi. Bibiano o plăcea pe

Verónica. Eu, pe Angélica. N-am avut vreodată curajul să o spunem deschis, dar cred că interesul nostru pentru ele era de notorietate. Aspect în care nu ne deosebeam prea mult de restul membrilor masculini ai atelierului, cu toţii, unii mai mult, alţii mai puţin, îndrăgostiţi de surorile Garmendia. Însă ele – sau, cel puţin, una dintre ele – căzuseră pradă ciudatului farmec al poetului autodidact.

Autodidact, da, însă hotărât să înveţe, conduseserăm eu şi cu Bibiano în clipa în care îl văzuserăm apărând şi la atelierul de poezie condus de Diego Soto, celălalt atelier important de la Universitatea din Concepción, care rivaliza, să zicem, din punct de vedere etic şi estetic cu al lui Juan Stein, deşi Stein şi Soto erau ceea ce pe atunci se chema, şi presupun că şi în zilele noastre tot aşa se cheamă, prieteni de suflet. Atelierul lui Soto se ţinea la Facultatea de Medicină, nu ştiu din ce motiv, într-o sală prost ventilată şi prost mobilată, despărţită doar printr-un coridor de amfiteatrul unde, la cursul de anatomie, studenţii sfârtecau cadavre. Amfiteatrul, bineînţeles, mirosea a formol. Coridorul, uneori, mirosea tot a formol. În câte-o noapte, căci atelierul lui Soto se ţinea vinerea, de la opt la zece, deşi erau dăţi când se termina după miezul nopţii, sala se umplea de miros de formol pe care noi încercam în zadar să-l alungăm aprinzând ţigară de la ţigară. Cei care veneau cu asiduitate la atelierul lui Stein nu mergeau la cel al lui Soto şi viceversa, cu excepţia lui Bibiano O’Ryan şi a mea, care, de fapt, nu făceam decât să compensăm chiulul cronic de la cursuri mergând nu numai la ateliere de poezie, ci la tot ce era recital, întâlnire culturală sau politică de prin oraş. Aşa că atunci când, într-una din seri, l-am văzut pe Ruiz-Tagle apărând la atelier, am fost surprinşi. Atitudinea lui a fost cam aceeaşi pe care o avea şi la atelierul lui Stein. Asculta, criticile sale erau ponderate, scurte şi rostite întotdeauna pe un ton amabil şi educat; citea din propriile versuri fără patimă şi distant şi

accepta, fără să clipească, până şi cele mai răutăcioase comentarii, de parcă poeziile criticate n-ar fi fost *ale lui.* Nu doar Bibiano şi cu mine observaserăm asta; într-o noapte, Diego Soto i-a spus că scriitura lui era rece şi distantă.

De parcă n-ar fi poemele tale, i-a zis. Ruiz-Tagle a încuviinţat fără să crâcnească. Încă mai caut, i-a răspuns.

La atelierul de la Medicină, Ruiz-Tagle a cunoscut-o pe Carmen Villagrán şi s-au împrietenit. Carmen era o poetă bună, deşi nu la fel de bună ca surorile Garmendia. (Cei mai buni poeţi sau potenţiali buni poeţi mergeau la atelierul lui Juan Stein.) Şi tot acolo a cunoscut-o şi s-a împrietenit cu Marta Posadas, alias Grasa Posadas, singura medicinistă care venea la atelierul de la Facultatea de Medicină, o fată foarte albă, foarte grasă şi foarte tristă, care scria poeme în proză şi care, de fapt, nu-şi dorea decât să devină o Marta Harnecker[3] a criticii literare.

Dintre bărbaţi, nu s-a împrietenit cu niciunul. Când ne vedea pe Bibiano şi pe mine, în ciuda faptului că frecventând atelierul lui Stein şi cel al lui Soto ne vedeam, cu totul, cam opt-nouă ore pe săptămână, ne saluta corect, dar fără să exteriorizeze nici cel mai mic semn de familiaritate. Bărbaţilor nu părea să le acorde nici cea mai mică importanţă. Locuia singur, iar casa lui avea un aer ciudat (după spusele lui Bibiano); era cu totul lipsit de orgoliul acela pueril pe care toţi ceilalţi poeţi obişnuiau să îl nutrească vizavi de propria operă, era prieten nu doar cu cele mai frumoase femei ale vremii (surorile Garmendia), ci pe deasupra le mai cucerise şi pe cele două femei care veneau la atelierul lui Soto, într-un cuvânt, era ţinta

3 Marta Harnerker, sociolog chilian, considerata cea mai importantă teoreticiana a marxism-leninismului din America Latina. În prezent, locuieşte în Bolivia şi sprijină ideologia lui Hugo Chavez. Cartea sa. (*Conceptele elementare ale Materialismului Istoric*, a fost considerată de importanţa covârşitoare în structurarea mişcării comuniste din America Latină în decada anilor ’70 şi după.

invidiei noastre, a lui Bibiano O'Ryan şi a mea.

Şi nimeni nu-l cunoştea.

Juan Stein şi Diego Soto, care pentru mine şi pentru Bibiano erau persoanele cele mai deştepte din Concepción, nu şi-au dat seama de nimic. Surorile Garmendia nici atât, dimpotrivă, de vreo două ori Angélica a lăudat în faţa mea virtuţile lui Ruiz-Tagle: serios, formal, cu mintea ordonată, cu o mare capacitate de a-i asculta pe cei din jur. Bibiano şi cu mine îl uram şi, cu toate acestea, nici noi nu ne-am dat seama de nimic. Doar Grasa Posadas s-a prins că în spatele aparenţelor lui Ruiz-Tagle se ascundea ceva. Îmi amintesc de noaptea în care am vorbit despre asta. Fuseserăm la un film şi, după film, am intrat într-un restaurant din centru. Bibiano avea la el un dosar cu texte, şi de la atelierul lui Stein, şi de la cel al lui Soto, pregătite pentru cea de-a unsprezecea antologie de versuri ale tinerilor poeţi din Concepción, pe care niciun ziar nu avea să o publice. Grasa Posadas şi cu mine ne-am băgat nasul prin hârtii. Pe cine o să mai incluzi în antologie, l-am întrebat, ştiind că eu eram unul dintre cei selectaţi (dacă n-ar fi făcut asta, cel mai probabil a doua zi prietenia mea cu Bibiano s-ar fi destrămat). Pe tine, a zis Bibiano, pe Martita (Grasa), pe Verónica şi pe Angélica, pe Carmen, bineînţeles, apoi a mai pomenit doi poeţi, unul din atelierul lui Stein şi celălalt dintr-al lui Soto şi, într-un final, a rostit numele lui Ruiz-Tagle. Mi-aduc aminte că Grasa a rămas tăcută o clipă, în timp ce degetele ei (mereu murdare de cerneală şi cu unghiile negre, chestie destul de neobişnuită pentru o studentă la medicină, deşi, după tonul delăsător cu care Grasa vorbea despre studiile ei de medicină, era clar pentru toţi că nu avea să obţină vreodată o diplomă) scormoneau printre hârtii, până când a dat peste cele trei foiţe ale lui Ruiz-Tagle. Pe el să nu-l incluzi, a zis deodată. Pe Ruiz-Tagle, am întrebat eu, fără să-mi vină să-mi cred urechilor, fiindcă Grasa era o admiratoare fidelă de-a lui.

Bibiano, în schimb, n-a zis nimic. Cele trei poezii erau scurte, n-avea niciuna mai mult de zece versuri: într-una era vorba de un peisaj, descria un peisaj, copaci, un drum de ţară, o casă dincolo de drum, un gard de lemn, dealuri, nori; cum zicea Bibiano, era foarte „japoneză”; după părerea mea, era de parc-ar fi scris-o Jorge Teillier[4] după o comoţie cerebrală. Cea de-a doua poezie vorbea despre aerul (se numea *Aer*) care strecura printre rosturile unei case de piatră (asta suna de parcă Teillier ar fi fost afazic şi ar fi stăruit în demersul său literar, ceea ce n-ar fi trebuit să mă surprindă, fiindcă, pe atunci – eram deja în 1973 –, cel puţin jumătate dintre nemernicii de prozeliţi ai lui Teillier erau afazici şi se încăpăţânau să rămână aşa). Ultima poezie am uitat-o de tot. Nu-mi aduc aminte decât că, la un moment dat, fără nicio legătură, apărea şi un cuţit (sau aşa mi s-a părut atunci).

De ce crezi că n-ar trebui să-l includ? a întrebat-o Bibiano, cu o mână întinsă peste masă şi cu capul sprijinit pe ea, de parcă braţul ar fi fost o pernă, iar masa, patul din dormitor. Eu credeam că sunteţi prieteni, am zis şi eu. Chiar suntem, mi-a răspuns Grasa, dar tot nu l-aş include. De ce? a zis Bibiano. Grasa a ridicat din umeri. Poeziile astea parcă nu sunt ale lui, a spus, cu oarecare întârziere. Ale lui de-adevăratelea, nu ştiu dacă sunt explicită. Atunci fii explicită, a rugat-o Bibiano. Grasa s-a uitat drept în ochii mei (eu mă aflam chiar în faţa ei, iar Bibiano, în lateral, părea să doarmă) şi a zis: Alberto este un bun poet, dar încă nu a dat ce are mai bun în el. Adică vrei să spui că e încă virgin? a întrebat Bibiano, însă nici Grasa, nici eu nu l-am luat în seamă. Tu ai mai citit şi alte chestii scrise de el? Ce scrie? Cum scrie? am vrut eu să ştiu. Grasa a zâmbit în

---

4 Jorge Teillier (1935–1996), important poet chilian, creator şi exponent al aşa-numitei poezii „larice” sau de frontieră, de obârşii, poezie care abundă în descrieri de peisaje rurale, care pledează pentru întoarcerea la valorile copilăriei etc.

sinea ei, de parcă nici ea nu credea ceea ce avea de gând să ne spună. Alberto, a răspuns, o să revoluţioneze poezia chiliană. Ai citit tu ceva sau e doar o intuiţie de-a ta? Grasa a pufnit, apoi a rămas tăcută. Deunăzi, a spus deodată, am trecut pe la el pe-acasă. Nici eu, nici Bibiano n-am zis nimic, dar l-am văzut pe Bibiano, care stătea cu braţele întinse pe masă, că îi zâmbeşte duios. Nu se aştepta să vin, bineînţeles, a precizat Grasa, ca să limpezească lucrurile. Cred că ştiu ce vrei să spui, a zis Bibiano. Alberto mi s-a destăinuit, a reluat Grasa. Nu mi-l închipui pe Ruiz-Tagle destăinuindu-se cuiva, a comentat Bibiano. Toată lumea crede că e îndrăgostit de Verónica Garmendia, dar nu e adevărat, a zis Grasa. Ţi-a spus el asta? a întrebat-o Bibiano. Grasa a zâmbit de parcă ar fi deţinut un mare secret. Nu-mi place deloc femeia asta, îmi amintesc că am gândit în clipa aceea. Poate că are talent, ba poate că e şi deşteaptă, e bună colegă, dar nu-mi place. Nu. Nu mi-a spus el, a continuat Grasa, deşi mie îmi spune chestii pe care nu le spune celorlalţi. Poate vrei să spui *celorlalte*, a zis Bibiano. Mă rog, celorlalte, a admis Grasa. Şi cam ce chestii îţi povesteşte? Grasa a rămas câteva clipe pe gânduri, înainte să răspundă. Păi, despre noua poezie, despre ce altceva? Cea pe care o va scrie el? a întrebat Bibiano, sceptic. Cea pe care o *va face* el, a spus Grasa. Şi ştiţi de ce sunt atât de convinsă că aşa va fi? Pentru că are voinţă. Are o voinţă de fier, a adăugat, voi nu-l cunoaşteţi. Dacă tot ai atâta încredere în el, de ce nu vrei să-l includă Bibiano în antologie? am întrebat-o. Ne-am aranjat fularele la gât (niciodată de atunci încolo n-am mai purtat fular aşa de lung) şi am ieşit în frigul din stradă. Pentru că *nu* sunt poeme, a spus Grasa. Dar de unde ştii tu? am întrebat-o, exasperat. Pentru că mă pricep la oameni, a zis Grasa, cu o voce tristă şi cu privirea dusă pe strada pustie. Mi s-a părut culmea înfumurării. Bibiano mergea şi el în spatele nostru. Martita, i-a zis, am certitudini cu privire la foarte

puţine lucruri, iar unul dintre ele este acela că Ruiz-Tagle nu va revoluţiona poezia chiliană. Şi nici măcar nu cred să fie de stânga, l-am completat eu. În mod surprinzător, Grasa mi-a dat dreptate. Nu, nu e de stânga, a zis, cu voce încă şi mai tristă. Pentru o clipă, am avut impresia că e gata să izbucnească în plâns şi am încercat să schimb subiectul. Bibiano a început să râdă. Cu nişte prieteni ca tine, Martita, oamenii n-ar mai avea nevoie de duşmani. Evident că Bibiano glumea, însă Martita nu l-a înţeles şi a ţinut să plece imediat. Am însoţit-o până acasă. Cât am mers cu autobuzul, am vorbit despre film şi despre situaţia politică. Înainte să ne despărţim, ne-a privit în ochi şi ne-a rugat să-i promitem ceva. Ce? a întrebat Bibiano. Să nu-i pomeniţi lui Alberto nimic din ceea ce am discutat. De acord, a spus Bibiano, promitem, n-o să-i spunem că mi-ai cerut să-l exclud din antologie. Nici măcar n-o să-ţi fie publicată, i-a replicat Grasa. Tot ce se poate, a zis Bibiano. Mulţumesc, Bibi, (doar ea îi spunea aşa lui Bibiano) şi l-a sărutat pe obraz. N-o să-i spunem nimic, îţi jur, am zis şi eu. Mulţumesc, mulţumesc, mulţumesc, a zis Grasa. Eu m-am gândit că glumea. Să nu cumva să-i spuneţi nici Veronicăi, a mai zis, pentru că ea s-ar putea să-i spună mai departe lui Alberto şi ştiţi ce poate să iasă. Bine, nu-i spunem. Toate astea rămân între noi trei, a zis Grasa, promiteţi? Promitem, i-am răspuns. Într-un final, Grasa ne-a întors spatele, a deschis uşa blocului şi am văzut-o intrând în ascensor. Înainte să dispară de tot, ne-a mai făcut odată cu mâna. Ce femeie ciudată, a comentat Bibiano. Eu am râs. Ne-am întors la domiciliile noastre, Bibiano la pensiunea în care locuia, eu, acasă la părinţii mei. Poezia chiliană se va schimba în ziua în care-l vom citi aşa cum trebuie pe Enrique Lihn, nu înainte. Adică peste multă vreme.

La câteva zile de la discuţia de mai sus, a avut loc lovitura de stat şi toată debandada de după aceea.

Într-o noapte, le-am dat un telefon surorilor Garmendia, fără vreun motiv anume, doar ca să văd ce mai fac. Plecăm, mi-a zis Verónica. Cu un nod în gât, am întrebat-o când. Mâine. În ciuda interdicţiei de liberă circulaţie pe timp de noapte, am insistat să merg să le văd în noaptea aceea. Apartamentul în care cele două surori locuiau singure nu era foarte departe de casa mea şi, în plus, nu era prima noapte în care încălcăm interdicţia cu pricina. Gând am ajuns la ele, se făcuse zece noaptea. Cele două Garmendia, în mod surprinzător, îşi beau ceaiul şi citeau (presupun că mă aşteptasem să le găsesc în mijlocul unui haos de valize şi planuri de fugă). Mi-au spus că urmau să plece, dar nu în străinătate, ci la Nacimiento, un sat la câţiva kilometri de Concepción, la casa părintească. Ce uşurare, am zis, credeam că o să plecaţi în Suedia sau pe undeva pe-acolo. Ce mi-ar plăcea, a făcut Angélica. Apoi am mai vorbit despre prieteni pe care nu-i mai văzuserăm de ceva timp, gândindu-ne la conjuncturile specifice acelor zile, despre cei care siguri fuseseră închişi, despre cei care sigur intraseră în clandestinitate, despre cei care erau urmăriţi. Surorile Garmendia nu se temeau (nici nu aveau de ce, erau doar simple studente şi legăturile lor cu cei ce pe atunci erau numiţi „extremişti” se reduceau la prietenii strict personale cu vreo câţiva militanţi, cu precădere de la Facultatea de Sociologie), însă plecau la Nacimiento pentru că în Concepción devenise aproape imposibil de trăit şi pentru că, de fiecare dată când „viaţa adevărată” căpăta înfăţişări de o oarecare urâţenie şi brutalitate profund neplăcute, ele se întorceau la casa părintească. Atunci trebuie să plecaţi de îndată, le-am spus, fiindcă se pare că suntem pe cale să câştigăm campionatul mondial la urâţenie şi brutalitate. Au râs şi mi-au spus că ar fi mai bine să mă întorc la mine. Eu am insistat să mai stau puţin. Îmi amintesc despre acea noapte ca despre una dintre cele mai fericite din viaţa mea. Pe la unu dimineaţa, Verónica

mi-a spus că ar fi mai bine să rămân peste noapte la ele. Niciunul dintre noi nu cinase, aşa că ne-am dus la bucătărie toţi trei şi am făcut nişte ochiuri cu ceapă, pâine prăjită şi ceai. M-am simţit deodată fericit, extrem de fericit, capabil de orice, cu toate că ştiam că, în clipele acelea, toate lucrurile în care credeam se năruiau pentru totdeauna şi mulţi dintre cunoscuţi, între ei şi câte un prieten, erau urmăriţi sau torturaţi. Dar eu aveam chef să cânt şi să dansez, iar veştile rele (sau elucubraţiile mele despre veşti rele) nu făceau decât să-mi aţâţe focul veseliei, dacă mi-este permisă această expresie, frivolă până peste poate (*chic*, cum ne plăcea să spunem pe vremea aceea), dar care exprimă starea mea sufletească, ba îndrăznesc să spun că şi pe aceea a surorilor Garmendia şi pe a multor altora care, în acel septembrie 1973, aveau douăzeci de ani.

Pe la cinci dimineaţa, am adormit pe sofa. M-a trezit Angélica, după vreo patru ore. Am luat micul dejun, tăcuţi, în bucătărie. La prânz au dus câteva valize la maşină, un Citroën din 68, de un verde lămâi, şi au plecat la Nacimiento. Nu le-am mai revăzut de-atunci.

Părinţii lor, amândoi pictori, muriseră înainte ca gemenele să fi împlinit cincisprezece ani, mi se pare că într-un accident de maşină. O singură dată am văzut o fotografie cu ei: el era brunet şi slab, cu pometi proeminenţi şi cu o expresie de tristeţe şi de perplexitate pe care o au doar cei născuţi la sud de râul BioBio: ea părea mai înaltă decât el, plinuţă, cu un zâmbet dulce şi încrezător.

După moartea lor, casa din Nacimiento le-a rămas fetelor – o casă din piatră şi lemn, cu trei etaje, ultimul fiind de fapt o sală mare, mansardată, care le servea drept atelier –, undeva în afara vetrei satului, şi nişte pământ în apropiere de Mulchén, moştenire care le permitea să trăiască fără să se simtă strâmtorate. Surorile Garmendia

vorbeau adesea despre părinţii lor (după spusele lor, Julián Garmendia fusese unul dintre cei mai buni pictori ai generaţiei lui, deşi eu nu-i auzisem numele pomenit vreodată), iar în versurile lor apăreau destul de des pictori pierduţi în sudul Chile, dedaţi unei opere nebuneşti şi unei iubiri nebuneşti. Julián Garmendia o iubea nebuneşte pe María Oyarzún? Nu-mi e uşor să cred asta, dacă mă gândesc la fotografia cu ei doi. Dar nu mi-e greu să cred că, prin anii şaizeci, în Chile existau oameni care să fi fost îndrăgostiţi nebuneşte. Acum însă mi se pare ciudat. Ca un film pierdut pe un raft uitat dintr-o mare cinematecă. Dar nu pun nimic la îndoială.

Din acest moment, relatarea mea se bazează doar pe supoziţii. Surorile Garmendia au plecat la Nacimiento, în casa lor mare din împrejurimile localităţii, unde nu mai stătea decât o mătuşă, o anume Erna Oyarzún, sora mai mare a defunctei lor mame, şi o angajată bătrână, pe nume Amalia Maluenda.

Au plecat, după cum spuneam, la Nacimiento, s-au închis în casă şi, într-o bună zi, să zicem cam la două săptămâni sau cam la o lună după aceea (deşi nu cred să fi trecut aşa de mult timp), şi-a făcut apariţia Alberto Ruiz-Tagle.

Trebuie că aşa s-a întâmplat. Într-o seară, pe la ceasul acelor amurguri pe cât de pline de viaţă, pe atât de melancolice, cum sunt amurgurile în sud, apare pe drumul de ţară un automobil pe care surorile Garmendia nu-l aud, fiindcă sunt la pian sau au de lucru la câmp sau mută stive de lemne în cealaltă parte a casei, împreună cu angajata şi mătuşa. Sună cineva la uşă. După câteva ţârâituri de sonerie, angajata deschide uşa şi dă de Ruiz-Tagle. Întreabă de surorile Garmendia. Angajata nu-i dă voie să intre şi spune că se duce să le cheme pe fete. Ruiz-Tagle aşteaptă răbdător, aşezat într-un fotoliu de răchită, pe veranda spaţioasă. Surorile, când îl văd, îl salută cu mare

bucurie şi o mustră pe angajată că nu l-a poftit în casă. Prima jumătate de oră, Ruiz-Tagle e hărţuit cu întrebări. Cu siguranţă că mătuşii îi face impresia unui tânăr simpatic, arătos, educat. Fetele sunt fericite. Ruiz-Tagle este, bineînţeles, poftit la masă şi în onoarea lui se pregăteşte o cină cum se cuvine. Nu vreau să-mi imaginez ce au mâncat. Poate o prăjitură cu fulgi de porumb, poate *empanadas*, dar nu, în mod sigur au mâncat altceva. Bineînţeles că îl invită să rămână să doarmă la ele. Ruiz-Tagle acceptă fără obiecţii. La desert, care se prelungeşte până târziu în noapte, surorile Garmendia citesc poeme în faţa mătuşii fermecate de musafir şi în tăcerea complice a lui Ruiz-Tagle. El, evident, nu citeşte nimic, scuzându-se că, după astfel de poeme, ale sale ar fi de prisos, mătuşa insistă, te rog, Alberto, citeşte-ne câteva poezii de-ale dumitale, însă el rămâne de neclintit, zice că e pe punctul de a termina ceva nou şi, până nu îl corectează şi nu e gata de tot, preferă să nu facă valuri, zâmbeşte, ridică din umeri, zice că nu, nu, nu, iar surorile Garmendia încuviinţează, mătuşă, nu fi nesuferită, *par* să înţeleagă, inocentele, nu înţeleg nimic („noua poezie chiliană” e pe cale să se nască), dar par să înţeleagă şi citesc din propriile lor poezii, extraordinarele lor poezii, şi Ruiz-Tagle le ascultă, cu o expresie de profundă satisfacţie (cu siguranţă are ochii închişi, ca să asculte mai bine), spre nemulţumirea intermitentă a mătuşii, Angélica, dragă, cum poţi să scrii o prostie aşa de mare sau Verónica, fata mea, n-am înţeles nimic, Alberto, vrei să-mi explici dumneata ce vrea să însemne această metaforă, iar Ruiz-Tagle, plin de solicitudine, vorbeşte despre semnificat şi semnificant, despre Joyce Mansour, Sylvia Plath, Alejandra Pizarnik (deşi surorile Garmendia se împotrivesc, nu, nu ne place Pizarnik, voind să spună, de fapt, că nu *scriu* ca Pizarnik), şi Ruiz-Tagle vorbeşte mai departe, iar mătuşa ascultă şi încuviinţează, despre Violeta şi Nicanor Parra (am

cunoscut-o pe Violeta, în cortul de spectacole pe care îl montase în La Reina, chiar am cunoscut-o, spune sărmana Erna Oyarzún), după care vorbeşte despre Enrique Lihn şi poezia socială, şi dacă surorile Garmendia ar fi fost un pic mai atente ar fi observat licărirea ironică din privirea lui Ruiz-Tagle, poezie socială, am să vă arăt eu vouă poezie socială, şi în cele din urmă, în mare vervă, vorbeşte despre Jorge Cáceres, suprarealistul chilian mort în 1949, la vârsta de douăzeci şi şase de ani.

Surorile Garmendia se ridică, sau poate se ridică numai Verónica, şi caută în bogata bibliotecă părintească, întorcându-se cu o carte de Cáceres, *în căutarea marii piramide polare*, publicată pe când poetul avea numai douăzeci de ani, căci surorile Garmendia, sau poate doar Angélica, vorbiseră la un moment dat despre reeditarea operei complete a lui Cáceres, unul dintre miturile generaţiei noastre, aşa că nu era nimic straniu în faptul că Ruiz-Tagle îl pomenise (deşi poezia lui Cáceres nu avea nimic de-a face cu poeziile celor două Garmendia; Violeta Parra, da, Nicanor Parra, şi el, dar nu Cáceres). Mai vorbeşte despre Anne Sexton, Elizabeth Bishop şi Denise Levertov (poete pe care surorile Garmendia le adorau şi din care traduseseră şi citiseră de câteva ori şi la atelier, spre vădita satisfacţie a lui Juan Stein), şi după toate astea râd toţi trei de mătuşa care nu înţelege nimic, şi mănâncă biscuiţi de casă, şi cântă la chitară, şi unul dintre ei o vede pe angajată care, la rândul ei, îi priveşte dintr-un colţ întunecat al holului, fără să îndrăznească să intre, iar mătuşa îi spune, intră, Amalia, poftеşte înăuntru, nu te sfii, iar angajata, atrasă de muzică şi distracţie, înaintează doi paşi, dar nu mai mult, şi se lasă întunericul, şi se sfârşeşte serata.

După câteva ore, Alberto Ruiz-Tagle, deşi ar trebui deja să încep să-l numesc Carlos Wieder, se trezeşte.

Toţi ceilalţi încă mai dorm. El, probabil, s-a culcat cu

Verónica Garmendia. N-are nicio importanţă. (Vreau să spun că nu mai are nicio importanţă acum, atunci, fără îndoială a avut, spre nefericirea noastră.) Cert este că, sigur pe el ca un somnambul, Carlos Wieder se trezeşte şi umblă în linişte prin toată casa. Caută camera mătuşii. Umbra lui străbate coridoarele pe pereţii cărora atârnă lucrări ale lui Julián Garmendia şi ale Mariei Oyarzún, alături de ceramică şi orfevrărie locală (Nacimiento e faimos, cred, pentru ceramica sa). Wieder, în orice caz, deschide uşile cu mare băgare de seamă. În cele din urmă, găseşte camera mătuşii, la etajul întâi, lângă bucătărie. Vizavi, cu siguranţă trebuie să fie camera angajatei. Tocmai când să se strecoare în cameră.

aude zgomotul unui automobil care se apropie de casă. Wieder zâmbeşte şi se grăbeşte. Dintr-un salt ajunge la capul patului. În mână are o seceră. Erna Oyarzún doarme liniştită. Wieder trage perna şi îi acoperă faţa cu ea. Următoarea mişcare: dintr-o singură lovitură, îi taie gâtul. În acel moment, automobilul se opreşte în faţa casei. Wieder a ieşit deja din camera mătuşii şi intră acum în camera angajatei. Dar patul e gol. Pentru o clipă, Wieder nu ştie ce să facă: îi vine să ia patul la şuturi, să facă bucăţi comoda şubredă de lemn în care se află rufăria Amaliei Maluenda. Dar asta doar pentru o secundă. Peste puţin timp, este la uşa de la intrare, respirând normal, şi le dă drumul înăuntru celor patru oameni care tocmai sosiseră. Aceştia salută cu o mişcare a capului (care, fără doar şi poate, trădează respect) şi cercetează cu priviri obscene interiorul casei aflat în semiîntuneric, perdelele şi covoarele, de parcă primul gând ar fi fost să descopere care sunt cele mai bune ascunzători. Dar nu ei sunt cei care trebuie să se ascundă. Ei sunt cei care îi caută pe cei care se ascund.

Odată cu ei, în casa surorilor Garmendia a intrat noaptea. La vreun sfert de oră sau poate la doar zece

minute după asta, când ei pleacă, noaptea iese şi ea cu ei, intră noaptea, iese noaptea, eficientă şi rapidă. Iar cadavrele nu se vor găsi niciodată sau, ba da, există *un* cadavru, un singur cadavru, care va apărea după câţiva ani, într-o groapă comună, cel al Angelicăi Garmendia, adorata, neasemuita mea Angélica Garmendia, dar acesta a fost singurul, de parcă trebuia să demonstreze că Wieder e om, nu zeu.

Capitolul 2

În acele zile, când ultimele bărci de salvare ale Uniunii Populare se scufundau, m-au arestat şi pe mine. Circumstanţele detenţiei mele, când nu sunt groteşti, sunt banale, dar faptul că eram acolo – şi nu pe stradă sau într-o cafenea sau închis în cameră fără să vreau să mă ridic din pat (căci asta ar fi fost situaţia cea mai plauzibilă) – mi-a permis să asist la primul act poetic al lui Carlos Wieder, cu toate că, la vremea respectivă, nu ştiam nici cine era Carlos Wieder, nici de ce soartă avuseseră parte surorile Garmendia.

Scena a avut loc pe înserat – Wieder iubea amurgurile –, în timp ce, împreună cu alţi deţinuţi, vreo şaizeci de persoane, îmi alungam plictiseala în Centrul La Peña, un penitenciar de tranzit aproape de Talcahuano, la periferia oraşului Concepción, unde jucam şah în curte sau pur şi simplu discutam.

Cerul, care cu vreo jumătate de oră înainte fusese absolut senin, începuse să împingă spre răsărit nişte zdrenţe de nori; norii, în formă de ţigări sau de creioane, erau albi-negri la început, când încă pluteau de-a lungul ţărmului, apoi, când îşi schimbau traiectoria către oraş deveneau roşietici, pentru ca, la sfârşit, când se înşirau pe deasupra râului, să fie de un violet strălucitor.

Nu ştiu de ce, dar în acele clipe am avut impresia că sunt singurul deţinut care priveşte cerul. Asta se datora

probabil faptului că aveam nouăsprezece ani.

Încet-încet, de printre nori a apărut avionul. La început de tot, era o pată nu mai mare ca un ţânţar. Am crezut că nu putea să vină decât de la o bază aeriană de prin împrejurimi şi că, după un zbor în lungul coastelor, se întorcea la bază. Puţin câte puţin, uşor, de parcă ar fi planat, se apropia de oraş, confundându-se cu norii cilindrici, care pluteau la înălţime mai mare, şi cu norii ca nişte andrele, pe care vântul îi purta aproape atingând acoperişurile.

Aveai impresia că zboară la fel de uşor ca norii, dar n-a durat mult până să-mi dau seama că nu era decât o iluzie optică. Ajuns deasupra Centrului La Peña, zgomotul pe care-l făcea semăna cu cel al unei maşini de spălat stricate. De-acolo de unde mă aflam am putut zări chipul pilotului şi, pentru o clipă, am avut senzaţia că dădea din mâini şi ne spunea la revedere. Apoi botul avionului s-a ridicat, a luat înălţime şi a zburat spre centrului oraşului Concepción.

Sus acolo, la înălţime, a început să scrie primul poem. Iniţial, am crezut că pilotul o luase razna, ceea ce nu m-ar fi mirat foarte tare. Nebunia nu era un fenomen neobişnuit în acele zile. Am crezut că o să execute câteva loopinguri, cuprins de disperare, după care o să se izbească de vreo clădire sau o să se prăbuşească în vreo piaţă. Însă numaidecât, ieşite parcă din cerul însuşi, pe cer îşi făcură apariţia literele. Litere perfect trasate cu fum cenuşiu-negricios pe enormul ecran al cerului albastru-violet şi care făceau să îngheţe sângele în vine celui care le vedea. ÎN PRINCIPIO… CREAVIT DEUS… COELUM ET TERRAM[5], am citit ca prin somn. Am avut senzaţia – speranţa – că era vorba despre o campanie publicitară. Râdeam singur. Apoi avionul s-a întors în direcţia noastră,

5 La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul (lat.). Biblia. *Facerea*, 1:1.

spre apus, pe urmă a virat şi a mai făcut o tură. De data aceasta, însă, versul era mult mai lung, întinzându-se până spre câmpia de la sud. TERRA AUTEM ERAI INANIS… ET VACUA… ET TENEBRAE ERANT… SUPER FACIEM ABYSSI… ET SPIRITUS DEI… FEREBATUR SUPER AQUAS…[6]

Pentru o vreme, avionul a părut să se piardă la orizont, către cordiliera de coastă sau către cea andină, jur că nu mai ştiu, către sud, către marile întinderi de păduri, dar s-a întors.

Unul dintre deţinuţi, care se numea Norberto şi care devenea pe zi ce trece mai nebun (sau, cel puţin, aşa îl diagnosticase un alt deţinut, un psihiatru socialist, care, am aflat mai târziu, a fost executat în deplinătatea facultăţilor sale intelectuale şi emoţionale), a încercat să se urce pe bariera care despărţea curtea bărbaţilor de cea a femeilor şi a început să strige că era un Messerschmitt 109. Un avion de vânătoare Messerschmitt de la Luftwaffe, cel mai bun avion de vânătoare al anului 1940. M-am uitat fix la el şi la toţi ceilalţi deţinuţi, şi mi s-a părut că totul era cufundat într-un cenuşiu transparent, de parcă întreg Centrul La Peña ar fi dispărut în timp.

În uşa sălii de sport în care dormeam noaptea, lungiţi pe pământ, doi gardieni încetaseră să mai vorbească şi se uitau la cer. Toţi deţinuţii, în picioare, se uitau la cer, lăsaseră baltă partidele de şah, numărătoarea zilelor care ne mai rămâneau de stat în închisoare, destăinuirile. Norberto nebunul, agitându-se pe barieră ca o maimuţă, râdea şi spunea că al Doilea Război Mondial s-a întors pe Pământ, se înşală cei care vorbesc despre un al Treilea Război Mondial, este cel de-al Doilea Război care se întoarce, vine, vine. Şi ne-a venit rândul nouă, chilienilor, ce popor norocos, să-i urăm bun venit, să-l întâmpinăm,

6 Şi pământul era netocmit şi gol. Întunericul era deasupra adâncului şi Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor, *ibidem*. 1:2.

spunea şi saliva, o salivă foarte albă, în contrast cu cenuşiul de fond dominant, i se prelingea pe bărbie, îi uda gulerul cămăşii şi se oprea sub forma unei mari pete umede pe piept.

Avionul se lăsă pe o aripă şi se întoarse către centrul oraşului Concepción. DIXIT QUE DEUS… FIAT LUX… ET FACTA EST LUX…[7], am citit cu greutate, sau poate mai degrabă am ghicit sau mi-am închipuit sau am visat. De cealaltă parte a gardului, punându-şi mâinile streaşină la ochi, femeile erau şi ele atente la evoluţia avionului, într-o linişte care te apăsa pe inimă. Am crezut, pentru scurt timp, că dacă Norberto ar fi vrut să plece, nimeni nu l-ar fi oprit. Cu toţii, în afară de el, eram pradă nemişcării, şi deţinuţii, şi gardienii, cu feţele întoarse către cer. Până atunci nu mai văzusem niciodată atâta tristeţe strânsă laolaltă (sau asta am crezut în acel moment; *acu*m, privind înapoi, mi se par mai triste unele dintre dimineţile copilăriei mele decât acel amurg, pierdut, din 1973).

Avionul a mai trecut o dată pe deasupra noastră. A mai trasat un cerc peste mare, s-a ridicat şi s-a îndreptat către Concepción. Ce pilot, striga Norberto, nici Galland sau nici măcar marele Rudy Rudler n-ar fi făcut mai bine, nici Hanna Reitsch, nici Anton Vogel sau Karl Heinz Schwarz, nici Lupul din Bremen al lui Tacla, nici Sfarmă-Oase din Stuttgart al lui Curico, nici chiar Hans Marseille reîncarnat. Apoi Norberto s-a uitat la mine şi mi-a făcut cu ochiul. Avea faţa congestionată.

Pe cerul de deasupra oraşului Concepción rămaseră scrise cuvintele: ET VIDIT DEUS… LUCEM QUOD… ESSET BONA… ET DIVISIT… LUCEM A TENEBRIS[8]. Ultimele litere se pierdeau către răsărit printre norii în formă de andrele care urcau pe râul BioBio. Acelaşi avion,

---

7 Şi a zis Dumnezeu: „Să fie lumină!” Şi s-a făcut lumină. *Ibidem*, 1:3.

8 Şi a văzut Dumnezu că este bună lumina, şi a despărţit lumina de întuneric, *ibidem.* 1:4.

la un moment dat, a zburat aproape vertical şi s-a pierdut, a dispărut complet de pe cer. De parcă totul n-ar fi fost decât o iluzie sau un coşmar. Ce a scris acolo, camarade, l-am auzit întrebând pe un miner din Lota. În Centrul La Peña, jumătate dintre deţinuţi (bărbaţi şi femei) erau din Lota. Habar n-avem, i s-a răspuns, dar pare ceva important. O altă voce a răspuns: porcării, dar pe un ton care vădea teama şi uimirea. Numărul carabinierilor de la uşa gimnaziului crescuse de la doi la şase şi acum şuşoteau între ei. Norberto, în faţa mea, tot agăţat cu mâinile de gard, continuând să dea din picioare de parcă ar fi vrut să sape o groapă, murmură: asta ori este renaşterea Blitzkrieg-ului, ori eu chiar m-am ţicnit de tot, fără scăpare. Linişteşte-te, i-am spus. Mai liniştit de-atât nu pot să fiu, sunt în nori, a spus. După care a inspirat adânc şi a părut că, într-adevăr, se linişteşte.

În clipa aceea, precedat de un trosnet bizar, de parcă cineva ar fi strivit o insectă gigantică sau un biscuit foarte mic, avionul a reapărut. Se apropia din nou dinspre mare. Am văzut mâini care se ridicau arătând spre el, mâneci murdare care se ridicau arătând că se întorcea, am auzit voci, şi totuşi era doar vântul. De fapt, nimeni nu îndrăznea să vorbească. Norberto strângea din ochi să-i ţină închişi şi îi deschidea din nou, gata să-i iasă din orbite. Sfinte Cerule, a spus, Tatăl Nostru, iartă păcatele fraţilor noştri şi ne iartă şi pe noi de păcate. Nu suntem decât nişte chilieni, Doamne, a continuat el, nevinovaţi, nevinovaţi. A rostit totul clar şi puternic, fără să-i tremure vocea. L-am auzit cu toţii, bineînţeles. Unii au râs. De undeva din spatele meu, am auzit nişte injurii în care se amestecau băşcălia şi blasfemia. M-am întors şi i-am căutat cu privirea pe cei care vorbiseră. Feţele deţinuţilor şi ale gardienilor se învârteau ca o roată a norocului, palide, golite de orice picătură de sânge. Faţa lui Norberto, în schimb, rămăsese nemişcată, fixă în jurul propriei axe. O

faţă simpatică, dar care acum se surpa. O figură care, mai devreme, ţopăia precum un profet nenorocos care asistă la mult prorocită şi temuta sosire a unui mesia. Avionul a trecut huruind pe deasupra capetelor noastre. Norberto s-a zgribulit, apucându-şi coatele cu mâinile, de parcă i s-ar fi făcut foarte frig.

Am reuşit să-l zăresc pe pilot. De data asta, n-a mai salutat. Părea o stană de piatră închisă într-o carlingă.

Cerul începea să se întunece, noaptea avea să învăluie totul în curând, norii nu mai erau roşietici, ci negri cu firişoare roşii. Când a ajuns deasupra oraşului Concepción, silueta simetrică a avionului semăna cu o pată de cerneală a unui test Rorschach[9].

De astă dată, n-a mai scris decât două cuvinte, mai mari decât toate cele de până atunci, chiar deasupra a ceea ce eu calculasem a fi centrul oraşului: LUAŢI AMINTE. Apoi avionul a părut să tremure, a început să piardă din înălţime, gata să capoteze deasupra terasei unei clădiri, de parcă pilotul ar fi oprit motorul şi ar fi dat un prim exemplu din luarea-aminte la care făcuse referire. Dar toate astea n-au durat decât o clipă, atât cât le-a trebuit nopţii şi vântului să şteargă literele acelor ultime cuvinte. După care avionul a dispărut.

Timp de câteva secunde, nimeni n-a scos un sunet. Dinspre cealaltă parte a gardului răzbătea plânsetul unei femei. Norberto, cu faţa senină de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, vorbea cu două deţinute foarte tinere. Am avut impresia că îi cereau un sfat. Doamne Sfinte, îi cereau sfatul unui nebun. Din spate, ajungeau până la mine comentarii ininteligibile. Ceva se întâmplase, deşi, de fapt, nu se întâmplase nimic. Doi profesori vorbeau despre o

---

9 Hermann Rorschach, psihiatru elveţian (1884–19221. Cel dintâi care a inclus în cartea sa, *Psychodiagnostik* (1921). Testul petelor de cerneală – un test proiectiv de personalitate, care este şi în zilele noastre printre cele mai utilizate.

campanie publicitară a Bisericii. Care Biserică? am întrebat. Care ar putea fi, mi-au răspuns şi mi-au întors spatele. Nu mă înghiţeau. După care şi-au venit în fire şi carabinierii şi ne-au încolonat în curte, pentru apelul de seară. Dinspre curtea femeilor veneau alte voci care comandau încolonarea. Ţi-a plăcut? m-a întrebat Norberto. Am ridicat din umeri, ştiu doar că n-am să uit asta niciodată, am zis. Ţi-ai dat seama că era un Messerschmitt? Dacă spui tu, te cred, am zis. Era un Messerschmitt, a întărit Norberto, şi eu zic că venea de pe lumea cealaltă. L-am bătut pe spate şi i-am răspuns că sigur aşa era. Coloana a început să se mişte, ne întorceam în sala de sport. Şi era scris pe latineşte, a mai spus Norberto. Da, am răspuns, dar n-am înţeles o iotă. Eu, da, a spus Norberto, nu degeaba am fost maestru tipograf vreo câţiva ani, scria ceva despre începuturile lumii, despre voinţă, despre lumină şi întuneric. Lux înseamnă lumină. Tenebrae înseamnă întuneric. Fiat înseamnă să fie. Să fie lumină, te-ai prins? Mie Fiat îmi sună a automobil italian, am zis. Ei, nu-i aşa, camarade. Şi, la sfârşit, ne-a urat tuturor noroc. Aşa ţi s-a părut? am spus eu. Da, tuturor, fără excepţie. Un poet, am zis. O persoană şcolită, da, a aprobat Norberto.

Capitolul 3

Acea primă manifestare poetică pe cerul de deasupra oraşului Concepción i-a adus lui Carlos Wieder admiraţia imediată a unora dintre spiritele cele mai vii din Chile.

N-au pregetat să-l cheme şi pentru alte expoziţii de scriitură aeriană. La început, îl invitau cu oarecare timiditate, apoi cu francheţea caracteristică soldaţilor şi cavalerilor care ştiu să recunoască o operă de artă când o văd, deşi n-o înţeleg, aşa că prezenţele lui Wieder la diverse manifestări şi comemorări s-au înmulţit. Pe aerodromul Las Tencas, în faţa unui public alcătuit din

înalte oficialităţi şi oameni de afaceri însoţiţi de respectivele lor familii – fetele nemăritate erau topite după Wieder, iar cele deja măritate se topeau de necaz – a trasat, cu puţin înainte ca noaptea să învăluie totul, o stea, steaua de pe drapelul nostru, tremurătoare şi singuratică la orizontul implacabil. Cu vreo câteva zile mai devreme, în faţa unui public pestriţ şi democratic, aflat într-un continuu du-te vino printre corturile de gală ale aeroportului militar de la El Cóndor, într-o atmosferă de chermeză, a scris un poem pe care un spectator curios şi avizat l-a calificat drept *letrist.* (Mai exact, cu un început de care şi Isidore Isou s-ar fi simţit mândru şi cu un final inedit, demn de un cântec popular autohton.) Într-unul dintre versuri făcea referire discretă la surorile Garmendia. Le numea „gemenele” şi vorbea despre un uragan şi despre nişte buze. Şi chiar dacă imediat se contrazicea, la o lectură corectă, un ochi cât de cât avizat nu putea să nu le considere moarte.

În alt vers vorbea despre o oarecare Patricia şi despre o alta, Carmen. Aceasta din urmă, probabil, era poeta Carmen Villagrán, care dispăruse în primele zile ale lunii decembrie. Îi spusese mamei sale, după cum avea să mărturisească aceasta în faţa unei echipe de cercetări a Bisericii, că se duce la o întâlnire cu un prieten şi nu se mai întorsese niciodată. Mama apucase doar s-o întrebe cine era acel prieten, iar Carmen, din uşă, îi răspunsese că era un poet. Mulţi ani mai târziu, Bibiano O’Ryan a dat de adevărata identitate a Patriciei – era vorba, bineînţeles, despre Patricia Méndez, fata de şaptesprezece ani care frecventa un atelier de poezie condus de Tineretul Comunist, dispărută şi ea cam tot atunci când dispăruse şi Carmen Villagrán. Diferenţa dintre cele două era însemnată: Carmen citea din Michel Leiris în franceză şi aparţinea unei familii din clasa de mijloc; Patricia Méndez, pe lângă faptul că era mult mai tânără, era adepta lui

Pablo Neruda, iar originea ei era cât se poate de proletară. Nu era la Universitate, cum era Carmen, deşi aspira ca, într-o bună zi, să studieze pedagogia; lucra, până una alta, într-o fabrică de aparatură electrocasnică. Bibiano îi făcuse o vizită mamei fetei şi avusese ocazia să citească vreo câteva poezii de-ale Patriciei scrise pe un caiet de caligrafie. Erau foarte slabe, susţinea Bibiano, în stilul celei mai nefericite linii abordate de Neruda, un fel de amestec între *Douăzeci de poezii de dragoste* şi *Incitare la nixoncidere*, dar dacă citeai printre rânduri, ceva – ceva se putea întrevedea. Prospeţime, uimire, poftă de viaţă. În orice caz, remarca Bibiano, mai spre sfârşitul scrisorii sale, nu ucizi pe nimeni pentru cât de prost scrie şi cu-atât mai puţin pe cineva care nici măcar nu împlinise douăzeci de ani.

La expoziţia aeriană de la El Cóndor, Wieder scrisese: *Ucenici ai focului*. Generalii care priveau din loja de onoare a pistei au crezut, cât se poate de legitim, presupun, că era vorba despre numele iubitelor lui, ori ale prietenelor lui sau poate despre numele de scenă ale unora dintre curvele de la Talcahuano. Însă cei care îi erau mai apropiaţi şi-au dat seama că Wieder invoca numele unor femei moarte. Doar că aceştia din urmă nu se pricepeau la poezie. Sau aşa credeau. (Wieder, evident, le spunea că se pricep, că ştiu mult mai mult decât marea majoritate a oamenilor, poeţi sau profesori, de pildă, trăind în oaze sau în deşertul imaculat, însă adulatorii săi nu-l înţelegeau sau, în cel mai bun caz, socoteau cu indulgenţă că locotenentul le spunea toate astea numai din amuzament.) Pentru ei. Ceea ce executa Wieder la bordul unui avion nu depăşea pragul unei *expoziţii periculoase*, periculoase în toate sensurile cuvântului, şi în niciun caz nu era poezie.

Tot cam în aceeaşi perioadă. Wieder mai participase la alte două expoziţii, una la Santiago, unde scrisese din nou versete din Biblie şi din Renaşterea chiliana, cealaltă

la Los Angeles (provincia Bío-Bío), unde împărţise spaţiul aerian cu alţi doi piloţi care, spre deosebire de el, erau piloţi civili, mult mai în vârstă şi cu o îndelungată experienţă în publicitatea aeriană, şi alături de care desenase pe cer, în sincron, un mare (şi pe alocuri fluturând) drapel chilian.

S-a spus despre el (în unele ziare şi la radio) că ar fi fost în stare de cele mai mari isprăvi. Nimeni nu-l putea întrece. Instructorul său de la Academie a declarat că era un pilot înnăscut, cu instinct, capabil să piloteze, cu aceeaşi uşurinţă, de la avioane de vânătoare până la bombardiere. Un coleg de-al lui Wieder, la a cărui fermă acesta petrecuse câteva vacanţe pe când era adolescent, a povestit cum Wieder, spre uimirea şi ulterior spre supărarea părinţilor gazdei, pilotase un Piper vechi şi hârbuit, cu care pe urmă aterizase pe un drum îngust şi plin de gropi din vecinătatea fermei. Vara respectivă, probabil cea din 68 (vara australă care a precedat geneza, într-o modestă gheretă de portar din Paris, a *Scriiturii Barbare*, mişcare literară care, în ultimii săi ani de viaţă, avea să capete o importanţă decisivă), Wieder o petrecuse fără părinţii săi, era un adolescent cutezător, deşi timid (conform spuselor colegului său), de la care te puteai aştepta la orice, orice fel de extravaganţă, de izbucnire, dar care, în acelaşi timp, ştia să se facă îndrăgit de toţi câţi îl înconjurau. Mama şi bunică-mea îl adorau (zice colegul său), după părerea lor, Wieder era tot timpul ca răsărit din ochiul unei furtuni: vulnerabil, ud până la oase, dar cu farmecul intact.

Cât despre cum era văzut în societate, avea şi nişte bile negre: se înconjura de tot felul de persoane dubioase, paraziţi şi turnători de cea mai joasă speţă, cu care ieşea nopţile ca să bea sau ca să se închidă prin localuri rău famate. La o privire mai atentă însă, bilele lui negre rămâneau doar atât: nişte bile negre, aproape insesizabile,

care nu-i afectau nici caracterul, nici manierele şi cu atât mai puţin obiceiurile. Erau chiar indispensabile, trăseseră unii concluzia, pentru cariera sa literară care aspira la cunoaştere şi Absolut.

O carieră care, pe timpul ăla, al expoziţiilor aeriene, primise sprijinul unora dintre cei mai influenţi critici literari din Chile (chestie care, din punct de vedere literar, nu spune mai nimic, dar care, în Chile, datorită lui Alone[10], are mare însemnătate), cum ar fi un anume Nicasio Ibacache, colecţionar de antichităţi şi catolic fervent, ceea ce nu l-a împiedicat să fie bun prieten cu Neruda şi, înainte de Neruda, cu Huidobro, şi în corespondenţă cu Gabriela Mistral, şi ţinta predilectă a lui Pablo de Rokha, şi descoperitor (conform spuselor sale) al lui Nicanor Parra, în fine, un tip care vorbea englezeşte şi franţuzeşte, şi care s-a prăpădit, pe la sfârşitul anilor şaptezeci, în urma unui atac de cord. În editorialul său săptămânal din *El Mercurio*, Ibacache a scris o glosă despre poezia singulară a lui Wieder. Textul cu pricina afirma că ne aflam (cititorii chilieni) în faţa celui mai mare poet al noilor vremi. Apoi, aşa cum făcea de obicei, continua cu nişte sfaturi publice pentru Wieder şi înşira comentarii criptice, ba chiar incoerente, uneori, cu privire la diferitele ediţii ale Bibliei – aşa am aflat că, pentru prima sa apariţie pe cerul de deasupra oraşului Concepción şi apoi pe cel de deasupra Centrului La Peña, Wieder folosise Biblia Vulgata Latina, tradusă în spaniolă conform „interpretărilor Sfinţilor Părinţi şi ale exegeţilor Bibliei” de către ilustrul Don Felipe Scio de S. Miguel şi publicată în mai multe volume, de către Gaspar şi Roig Editores, la Madrid, în 1852, aşa după cum – spunea Ibacache – însuşi Wieder îi mărturisise, cu ocazia unei îndelungate convorbiri telefonice nocturne, când el îl întrebase de ce nu a folosit traducerea reverendului Scio, iar răspunsul lui Wieder fusese: pentru

10 Pseudonimul criticului literar Hernán Díaz Arrieta (1891–1984).

că latina se încrustează mai bine pe cer; deşi cred că Wieder, de fapt, folosise verbul „a se înfige”, latina se înfigea mai bine pe cer, ceea ce însă nu l-a împiedicat să folosească în apariţiile lui ulterioare limba spaniolă – făcând, prin urmare, referire la diversele ediţii ale Bibliei menţionate de Borges şi chiar la Biblia de la Ierusalim, tradusă în spaniolă de Raimundo Pellegrí şi publicată în 1875 la Valparaíso, o ediţie de rău-augur care, după părerea lui Ibacache, profeţise Războiul din Pacific, la care, peste numai câţiva ani de la publicarea traducerii, participase şi Chile împotriva Alianţei peruano-boliviene. Cât despre sfaturile lui, îi atrăgea atenţia *tânărului poet* cu privire la pericolele „unei glorii mult prea repezi”, la neajunsurile avangardei literare „care poate crea confuzie la graniţele care despart poezia de pictură şi de teatru sau, mai bine zis, actul plastic de actul teatral”, la necesitatea de a continua fără întrerupere pregătirea intelectuală, cu alte cuvinte, ibacache îl sfătuia să citească mereu. Citeşte tinere, părea să-i spună, citeşte din poeţii englezi, poeţii francezi, poeţii chilieni şi din Octavio Paz.

Apologia lui Ibacache, singura pe care reputatul critic a scris-o despre Wieder, este ilustrată cu două fotografii. Prima înfăţişează un aparat de zbor sau un simplu avion de agrement şi pilotul său, pe la mijlocul unei piste relativ modeste şi, cel mai probabil, militare. Fotografia este făcută de la o oarecare depărtare, motiv pentru care trăsăturile lui Wieder sunt destul de neclare. Poartă o jachetă de piele întoarsă, cu guler de blană, o şapcă din cele cu cozoroc cum aveau Forţele Aeriene Chiliene, jeans şi cizme de cowboy. În josul fotografiei stă scris: *Locotenentul Carlos Wieder pe aerodromul din Los Muleros.* În cea de-a doua fotografie se observă, doar dacă ţii cu tot dinadinsul şi nu pentru că s-ar putea desluşi ceva, nişte versuri dintre cele pe care poetul le trasase pe cerul din Los Angeles ca epilog la marea compoziţie ce

reprezenta drapelul chilian.

Nu cu mult timp înainte de asta, eu fusesem eliberat din Centrul La Peña, fără să mi se fi adus vreo acuzaţie, cum de altfel se întâmplase cu majoritatea celor care trecuseră pe acolo. În primele zile n-am ieşit din casă, într-atât încât îi pusesem pe gânduri pe mama şi tata şi oferisem fraţilor mei mai mici ocazia să mă ia peste picior, cum că nu degeaba toată lumea mă credea un laş. Peste vreo săptămână, m-a vizitat Bibiano O'Ryan. Când am rămas singuri, la mine în cameră, mi-a zis: am două veşti, una bună şi alta proastă. Cea bună era că fuseserăm exmatriculaţi de la Universitate. Cea proastă era că aproape toţi prietenii noştri fuseseră daţi dispăruţi. I-am răspuns că probabil fuseseră şi ei prinşi şi închişi sau pur şi simplu plecaseră la ţară, cum plecaseră surorile Garmendia. Nu, a zis Bibiano, şi gemenele au dispărut. A rostit „gemenele" şi vocea i s-a frânt. Ceea ce a urmat e greu de explicat (şi mai toată povestea asta e greu de explicat), Bibiano s-a aruncat în braţele mele (literalmente), eu mă aflam pe marginea patului, şi a izbucnit în hohote deznădăjduite de plâns la pieptul meu. La început, am crezut că are vreo criză. Apoi mi-am dat seama, fără să mai am nici cea mai mică îndoială, că nu aveam să le mai revedem vreodată pe surorile Garmendia. Pe urmă, Bibiano s-a ridicat, s-a apropiat de fereastră şi şi-a venit în fire. Tot ce-ţi spun nu sunt decât frânturi puse cap la cap, a zis, stând cu spatele la mine. Da, am răspuns, fără să ştiu foarte bine la ce anume se referea. Mai există şi o a treia veste, a mai spus Bibiano, de parcă altfel nu se putea. Bună sau rea? înspăimântătoare, mi-a răspuns el. Bine, dă-i drumul, spune, dar imediat am adăugat: stai, lasă-mă să trag aer adânc în piept, ceea ce era sinonim cu a-i spune lasă-mă să mai privesc o dată camera, casă, căminul părintesc.

În noaptea aia, m-am dus cu Bibiano să o vizităm pe

Grasa Posadas. La prima vedere, era neschimbată, ba chiar schimbată în bine, mai plină de viaţă. Hiperactivă, nu stătea locului o clipă, ceea ce devenea foarte repede enervant pentru oricine s-ar fi aflat în preajma ei. Pe ea n-o dăduseră afară de la Universitate. Viaţa îşi urma cursul. Trebuia să facă ceva (orice, să mute locul unui vas de flori de cinci ori într-o jumătate de oră, ca să nu o ia razna) şi să vadă partea plină a oricărui lucru, adică să se confrunte, rând pe rând, cu fiecare lucru, nu cu toate deodată, cum făcuse până atunci. Şi să se maturizeze. Nu ne-a luat însă prea mult ca să ne dăm seama că problema Grasei era frica. Nu-i mai fusese atât de frică niciodată în viaţa ei. L-am revăzut pe Alberto, mi-a zis. Bibiano a dat din cap, el ştia deja povestea şi lăsa impresia că are îndoieli cu privire la unele dintre pasaje. Mi-a dat telefon, a continuat Grasa, voia să mă duc până la el acasă, să ne vedem. I-am răspuns că el prea stătea mult pe-acasă. M-a întrebat de unde ştiam şi a început să râdă. Eu am băgat de seamă că avea o voce cam ciudată, dar cum Alberto tot timpul a fost mai secretos, n-am dat nicio importanţă. Şi m-am dus să-l văd. Ne-am stabilit o oră şi eu, punctuală, am ajuns acolo la fix. Casa era goală. Ruiz-Tagle nu era acasă? Ba da, continuă Grasa, dar casa era goală, nu mai avea nicio mobilă. Alberto, te muţi? l-am întrebat. Da, dolofano, mi-a răspuns, de ce, se vede? Eu eram foarte speriată, dar m-am stăpânit şi am comentat că, în ultima vreme, aproape toată lumea era nevoită să plece. Iar el m-a iscodit: care toată lumea. Diego Soto, am zis, a plecat din Concepción. La fel şi Carmen Villagrán. Apoi i-am zis şi de tine (adică de mine), că pe-atunci nu ştiam pe unde umbli, şi de surorile Garmendia. De mine n-ai pomenit nimic, a întrebat Bibiano, nu i-ai zis nimic? Nu, de tine n-am zis nimic. Şi Alberto ce-a spus? Grasa s-a uitat la mine şi abia atunci mi-am dat seama că nu era numai deşteaptă, dar şi foarte puternică şi suferea foarte mult (însă nu din motive

politice. Grasa suferea pentru că avea mai mult de optzeci de kile şi pentru că privea ca dintr-un stal dublat cu geam-antiglonţ spectacolul, spectacolul sexului şi al sângelui, cât şi pe cel al dragostei, fără să poată urca pe scenă, izolată, fără posibilitatea de a lua şi ea parte la el). A mai spus că şobolanii întotdeauna fug primii. Mie nu mi-a venit să cred ce aud şi l-am întrebat: Ce-ai spus? Atunci Alberto s-a întors spre mine, cu un zâmbet larg cât toată faţa. Şi m-a privit. Toate astea s-au sfârşit, dolofano. Mi-a zis. Şi atunci mie mi s-a făcut frică şi l-am rugat să termine cu enigmele şi să-mi povestească altceva, mai amuzant. Lasă-te-n pizda mă-tii de tâmpenii şi răspunde-mi la ce te-am întrebat. Cred că niciodată în viaţa mea n-am fost mai vulgară ca atunci, a adăugat Grasa. Alberto semăna cu un şarpe. Nu, mai ceva, semăna cu un faraon. Nu făcea decât să zâmbească şi să se uite la mine, deşi uneori aveam senzaţia că se plimbă prin apartamentul gol. Dar cum să se fi plimbat dacă stătea pe loc? Surorile Garmendia sunt moarte, a zis. La fel şi Villagrán. Nu te cred, i-am zis. De ce să fie moarte sau vrei să mă sperii, nemernicule? Toate poetesele sunt moarte, a mai zis. Asta e adevărul, dolofano, şi ai face bine să mă crezi. Stăteam pe jos, pe podea. Eu, într-un colţ, şi el, în mijlocul camerei de zi. Îţi jur că pentru o clipă am crezut că o să mă ia la palme, că brusc, atacându-mă pe nepregătite, o să mă ia la şuturi. Ba chiar am crezut c-o să mă scap pe mine, chiar acolo. Alberto nu mă slăbea deloc din priviri. Aş fi vrut să-l întreb cu mine ce avea să se întâmple, dar mă lăsase vocea. Hai, lasă-te de poveşti, am şoptit. Alberto nu mă asculta. Părea că mai aşteaptă pe cineva. Am rămas tăcuţi, fără să vorbim, mult timp. Eu, fără să vreau, am închis ochii. Când i-am deschis, Alberto era în picioare, sprijinit de uşa de la bucătărie, uitându-se la mine. Ai adormit, Graso, mi-a zis. Am sforăit, l-am întrebat. Da, ai sforăit. Abia atunci mi-am dat seama că Alberto era răcit. Avea în mână o enormă

batistă galbenă, în care şi-a suflat nasul de vreo două ori. Ai gripă, am zis, zâmbindu-i. Ai vrea tu, Graso, a replicat, sunt doar puţin înfundat. Era momentul cel mai potrivit să plec, aşa că m-am ridicat spunând că-l deranjasem destul. Tu nu mă deranjezi niciodată, mi-a spus. Tu eşti printre puţinii care mă înţeleg, Graso, şi pentru asta îţi sunt recunoscător. Doar că azi n-am nici ceai, nici vin, nici whisky, nimic. După cum vezi, mă mut. Sigur că da, am zis eu. I-am făcut la revedere cu mâna, chestie pe care nu obişnuiesc s-o fac când mă aflu înăuntru, ci doar afară din casă, şi-am plecat.

Şi cu surorile Garmendia ce s-a întâmplat? am întrebat-o eu. Nu ştiu, mi-a răspuns Grasa revenind încet-încet la realitate, de unde vrei să ştiu? Ţie de ce nu ţi-a făcut nimic? a întrebat-o Bibiano. Pentru că noi doi eram, într-adevăr prieteni, cred, a conchis Grasa.

Am vorbit mult şi bine. *Wieder*, după cum ne-a explicat Bibiano, înseamnă în germană „altă dată”, „iarăşi”, „pentru a doua oară”, „din nou”, ba chiar, în anumite contexte, poate însemna „iar şi iar”, „data viitoare”, adică expresii care sugerează viitorul. Iar după spusele lui Anselmo Sanjuán, prieten de-al lui, fost student la germanistică la Universitatea din Concepción, doar începând cu secolul XVII adverbul *Wieder* şi prepoziţia în acuzativ *Wider* au început să se distingă ortografic, pentru a marca mai bine diferenţa de sens. *Wider*, în germana veche *Widar* sau *Widari*. Însemna „împotriva”, contra”, chiar şi „faţă de”. Şi dădea exemplu după exemplu: *Widerchrist*. „Anticrist”: Wi*derhaken,* „cârlig”; *Widerraten,* „a descumpăni”: *Widerlegung,* „apologie”[11], „respingere”. *Widerklage,* „contraacuză”, „contradenunţ”; *Widernatürlichkeit,* „monstruos” şi „aberaţie”. Cuvinte care i se păreau din cale-afară de relevante. Ba chiar, intrând şi mai mult în detalii, susţinea că *Weide* înseamnă

11 *Apologia*, în original.

„salcie plângătoare”, că *Weiden* vrea să spună „a păşuna”, „a paşte”, „a vedea de animale care pasc”, ceea ce l-a dus cu gândul la poemul lui Silva Acevedo *Lupi şi Oi* şi la caracterul profetic pe care unii i-l atribuiseră. Ba chiar că *Weiden* ar putea însemna a se complăcea bolnăvicios în contemplarea unui obiect care excită sexual şi/sau în porniri sadice. Pe urmă, Bibiano s-a uitat la noi şi a căscat ochii mari, şi noi ne-am uitat la el, toţi trei cuminţi, cu mâinile împreunate, de parcă am fi reflectat la ce spusese sau ne-am fi rugat. Apoi a revenit la Wieder, stors, înspăimântat, de parcă şi noi şi timpul am fi trecut printr-un cutremur, şi a emis ipoteza ca bunicul pilotului Wieder să se fi numit Weider, dar ca în birourile de emigrări de la începutul secolului să se fi strecurat o greşeală care să-l fi schimbat pe Weider în Wieder. Asta dacă nu cumva s-o fi numit *Bieder,* adică „modest”, „cinstit”, dat fiind că labiodentala W şi bilabiala B sunt uşor de confundat la auz. Şi mai adăuga el că substantivul *Widder* însemna „berbec” şi „miel”, şi că fiecare puteam să tragem ce concluzii voiam din toate astea.

După vreo două zile, Grasa l-a sunat pe Bibiano şi i-a spus că Alberto Ruiz-Tagle era Carlos Wieder. Îl recunoscuse după fotografia din *El Mercurio.* Lucru foarte puţin probabil, dat fiind că fotografia era destul de ştearsă şi îndoielnică, a ţinut Bibiano să-mi demonstreze, câteva săptămâni sau chiar luni mai târziu. Pe ce se baza Grasa în identificarea ei? Pe un al şaptelea simţ, mi se pare, a spus Bibiano, ea crede că l-a recunoscut pe Ruiz-Tagle după *alură.* În orice caz, între timp, Ruiz-Tagle dispăruse pentru totdeauna şi nu-l aveam decât pe Carlos Wieder pentru a putea să redăm zilelor noastre mizere un sens.

Bibiano începuse să lucreze ca vânzător ia un magazin de încălţăminte. Magazinul nu era cine ştie ce şi se găsea într-un cartier aproape de centru, între librării cu renume dar care rând pe rând îşi închideau porţile,

restaurante de mâna a doua, ai căror chelneri îşi ademeneau clienţii cu invitaţii fabuloase şi oarecum ambigue, şi magazine de îmbrăcăminte, mai mici sau mai mari, slab luminate. E de la sine înţeles că n-am mai pus piciorul pe la niciun atelier de poezie. Câteodată, pe Bibiano îl apuca să-mi povestească despre proiectele lui: voia să scrie, în engleză, fabule care să depăşească, să iasă din cercul comunităţii irlandeze, voia să înveţe franceză ca să-l poată citi pe Stendhal în original, visa să se închidă *în* *înăuntrul* lui Stendhal şi să aştepte să treacă anii (deşi tot el se contrazicea imediat, spunând că asta ar fi fost posibil numai cu Chateaubriand, acel Octavio Paz al secolului XIX, dar nu cu Stendhal, în niciun caz cu Stendhal), mai voia, în fine, să scrie o carte, o antologie a literaturii naziste în America. O carte uriaşă, îmi spunea, pe când eu îl aşteptam la ieşirea magazinului de încălţăminte, care să acopere toate manifestările literaturii naziste pe continentul nostru, din Canada (unde cei din Québec ar avea multe de spus) şi până în Chile, unde cu siguranţă găseşti tendinţe pentru toate gusturile. În tot acest timp, n-a uitat nicio clipă de Carlos Wieder şi aduna cu patima şi devotamentul unui filatelist tot ce apărea despre el sau despre opera lui.

Eram în 1974, dacă nu mă înşală memoria. Într-o bună zi, am aflat din presă că, graţie unui mecenat ăl mai multor societăţi private, Carlos Wieder avea să întreprindă un zbor la Polul Sud. Călătoria a fost grea şi presărată de escale, dar în toate locurile în care se oprea, îşi însăila poeziile pe cer. Erau poemele unei noi epoci a fierului pentru naţia chiliană, susţineau admiratorii săi. Bibiano i-a urmărit călătoria pas cu pas. Pe mine, recunosc, ce făcea sau dregea acel locotenent al Forţelor Aeriene nu mă interesa prea tare. Odată, Bibiano mi-a arătat o fotografie, mult mai bună decât aceea în care Grasa crezuse că-l recunoaşte pe Ruiz-Tagle. Într-adevăr, Ruiz-Tagle şi Wieder

semănau foarte bine, dar eu pe-atunci nu mă gândeam decât la cum să fug din ţară. Cert este că atât din fotografii, cât şi din declaraţii reiese că din acel Ruiz-Tagle atât de măsurat, atât de echilibrat, atât de fermecător de nesigur pe el (ba chiar şi atât de autodidact) nu mai rămăsese nimic. Wieder era siguranţa şi îndrăzneala întruchipate. Vorbea despre poezie (nu despre cea chiliană sau latinoamericană, ci despre poezie şi atât) cu o autoritate care dezarma orice interlocutor (cu toate că trebuie să spun că interlocutorii săi de-atunci erau toţi ziarişti devotaţi noului regim, incapabili să-l contrazică pe un ofiţer al Forţelor noastre Aeriene) şi, deşi din transcrierea vorbelor sale percepeai un discurs plin de neologisme şi de turpitudini, ceva absolut firesc pentru limba noastră potrivnică, tot acolo simţeai şi forţa acestui discurs, puritatea şi cizelarea finală, reflex al unei voinţe de neclintit.

Înainte să fi întreprins ultima parte a zborului (din Punta Arenas la baza antarctică Arturo Prat) i s-a organizat o cină omagială la unul dintre restaurantele din oraş. Pare-se că Wieder a băut peste măsură şi l-a pocnit pe un marinar care nu tratase o femeie cu respectul cuvenit; pe seama respectivei femei au circulat tot felul de relatări, însă toate versiunile coincid cu privire la faptul că nimeni nu o invitase acolo şi că niciunul dintre invitaţi nu o cunoştea; unica explicaţie plauzibilă a prezenţei sale ar fi fost că se ţinuse scai de Wieder sau că venise acolo împreună cu el. El se referea la ea ca la „femeia mea” sau „muierea mea”. Femeia avea vreo douăzeci şi cinci de ani, era înaltă, cu părul negru şi trupul bine proporţionat. La un moment dat în timpul cinei omagiale, poate chiar la desert, i-a strigat lui Wieder: Carlos, mâine ai să mori! Tuturor li s-a părut de prost gust. Şi-atunci a avut loc scena cu marinarul. Pe urmă s-au rostit discursuri şi, a doua zi de dimineaţă, după ce dormise vreo trei-patru ore,

Wieder a decolat spre Polul Sud. Zborul a fost plin de peripeţii şi nu o dată era cât pe ce să se împlinească prezicerea necunoscutei, pe care bineînţeles că niciunul dintre invitaţi nu a mai văzut-o vreodată. La întoarcerea în Punta Arenas, Wieder a declarat că pericolul cel mai mare fusese liniştea. În faţa stuporii pretinse sau reale a ziariştilor, a explicat că liniştea însemna valurile de la Capul Horn care se întindeau ca nişte limbi către pântecul avionului, valuri ca nişte gigantice balene melvillene sau ca nişte mâini retezate care încercau să-l atingă pe toată durata zborului, dar tăcute, amuţite, de parcă la acele latitudini sunetul ar fi fost ceva pur omenesc. Liniştea e ca o lepră, a declarat Wieder, liniştea e precum comunismul, liniştea e ca un ecran alb care trebuie umplut. Dacă îl ocupi, nimic rău nu ţi se mai poate întâmpla. Dacă eşti pur, nimic rău nu ţi se mai poate întâmpla. Dacă nu ţi-e frică, nimic rău nu ţi se mai poate întâmpla. Bibiano era de părere că aceea era descrierea unui înger. Un înger mândru ca un om? am riscat, citând din Blas de Otero. Nu, tâmpitule, mi-a răspuns Bibiano, îngerul nenorocirilor noastre.

Peste cerul senin al bazei polare Arturo Prat, Wieder scrisese ANTARCTICA ÎNSEAMNĂ CHILE şi asta fusese şi filmată, şi fotografiată. Mai scrisese şi alte versuri, despre culoarea albă şi culoarea neagră, despre gheaţă, despre surâsul Patriei, un surâs sincer, fin, cu tuşă fină, un surâs *asemănător unui ochi* şi care, într-adevăr, ne veghează, pe urmă s-a întors la Concepción şi, mai târziu, s-a dus la Santiago, unde a apărut la televizor (l-am văzut fără să vreau, forţat de împrejurări: Bibiano nu avea televizor acolo unde locuia şi atunci a venit la mine ca să se uite) şi, da, aşa era, Carlos Wieder era Ruiz-Tagle (ce tupeu pe Ruiz-Tagle, a zis Bibiano, să poarte aşa un nume bun), dar parcă nu era el, aşa mi s-a părut mie, la televizorul alb-negru al părinţilor mei (părinţii mei erau fericiţi că Bibiano

e cu noi, şi se uită la televizor, şi ia cina cu noi, parcă presimţind că eu urma să plec şi că nu aveam să-mi mai fac vreodată un prieten atât de bun ca el), iar paloarea lui Carlos Wieder (o paloare fotogenică) îl făcea să semene nu doar cu umbra a ceea ce fusese Ruiz-Tagle, ci cu multe alte umbre, alte chipuri, alţi piloţi himerici care zburaseră şi ei din Chile în Antarctica şi din Antarctica în Chile la bordul unor avioane ca acelea despre care Norberto, din inima nopţii, spunea că erau Messerschmitturi rămase de la al Doilea Război Mondial. Însă Wieder, ştiam, nu zbura cu o escadrilă. Wieder zbura cu un avion mic şi era mereu singur.

Capitolul 4

Povestea lui Juan Stein, conducătorul atelierului nostru de poezie, este la fel de lipsită de măsură cum era totul în Chile pe vremea aceea.

Născut în 1945, la momentul loviturii de stat el avea deja publicate două cărţi, una la Concepción (500 de exemplare) şi alta la Santiago (500 de exemplare), care împreună nu însumau mai mult de cincizeci de pagini. Poemele lui erau scurte, influenţate în mod egal atât de Nicanor Parra cât şi de Enrique Cardenal, cum se întâmplase de altfel cu toţi poeţii din generaţia lui, dar şi de poezia melancolică şi de coloritul local al lui Jorge Teillier, deşi Stein ne recomanda să citim mai mult din Enrique Lihn decât din Teillier. Gusturile lui erau, de cele mai multe ori, diferite, ba chiar antagonice alor noastre: nu-i aprecia deloc nici pe Jorge Cáceres (suprarealistul chilian pe care noi îl adoram), nici pe Rosamel del Valle, nici pe Anguita. Îi plăceau Pezoa Veliz (ştia pe de rost unele dintre poemele lui), Magallanes Moure (o frivolitate pe care noi o compensam frecventând poezia oribilului Braulio Arenas), poemele geografice şi gastronomice ale lui Pablo de Rokha (pe care noi – şi când spun noi, de-abia

acum îmi dau seama, cred că mă refer doar la Bibiano O'Ryan şi la mine, căci în ceea ce-i priveşte pe ceilalţi, am uitat de toate filiile şi fobiile lor literare – le ocoleam, pentru că oricine ar ocoli o groapă foarte adâncă, dar şi pentru că preferam să-l citim pe Rabelais), poezia de dragoste a lui Neruda şi *Reşedinţă pe Pământ* (care nouă, suferinzi de nerudită încă din pruncie, ne producea alergie şi eczeme). Gusturile noastre se întâlneau doar când era vorba de Nicanor Parra, de Lihn şi de Teillier, cu toate că şi atunci cu nuanţe şi cu rezerve legate de unele părţi ale operelor acestora (apariţia *Artefactelor*, care pe noi ne-a încântat, l-a făcut pe Stein, aflat între indignare şi perplexitate, să-i scrie bătrânului Nicanor, reproşându-i unele dintre glumele pe care acesta îşi îngăduia să le facă în acele momente cruciale ale luptei revoluţionare în America Latină; Parra i-a răspuns, pe spatele unei cărţi poştale cu imaginea *Artefactelor*, să nu se îngrijoreze, că pe el nu-l citeşte nimeni, nici cei de dreapta, nici cei de stânga, iar Stein, ştiu sigur, a păstrat cartea poştală cu mult drag), dar ne mai plăceau şi Armando Uribe Arce, Gonzalo Rojas şi alţi poeţi din generaţia lui Stein, respectiv cei născuţi în anii patruzeci, pe care-i frecventam mai mult din motive de apropiere de vârstă decât din afinităţi estetice, dar care cu siguranţă au avut asupra noastră cea mai puternică influenţă. Juan Luis Martínez (care ni se părea o mică busolă pierdută prin ţară), Oscar Hahn (care s-a născut la sfârşitul anilor treizeci, dar făcea parte tot din aceeaşi generaţie), Gonzalo Millán (care trecuse de vreo două ori pe la atelier şi citise din poeziile lui, toate scurte, însă *foarte multe* la număr), Claudio Bertoni (care aproape că era din generaţia noastră, a celor născuţi în anii cincizeci), Jaime Quezada (care într-una din zile s-a îmbătat cu noi şi, urlând din rărunchi, s-a aşezat în genunchi să se roage), Waldo Rojas (unul dintre primii care se distanţase de aşa-zisa „poezie facilă" care făcea furori

în epoca aceea, *à la* Parra şi Cardenal) şi, evident, Diego Soto, pe care Stein îl considera cel mai bun poet din generaţia sa şi care pentru noi era *unul* dintre primii doi cei mai buni. Celălalt era Stein.

De foarte multe ori am mers împreună cu Bibiano acasă la Stein, o casă mică, în apropierea Gării, pe care Stein o închiriase din vremea când era student la Universitatea din Concepción şi în care încă mai locuia, cu toate că ajunsese profesor de literatură la aceeaşi universitate. Casa era ticsită nu atât de cărţi, cât de hărţi. Asta a fost, de altfel, primul lucru care ne-a frapat, pe mine şi pe Bibiano, să vedem aşa de puţine cărţi la el (prin comparaţie, casa lui Diego Soto părea o bibliotecă în toată regula) şi atât de multe hărţi. Harta Chile, harta Argentinei, harta Perú-ului, harta Anzilor Cordilieri, o hartă rutieră a Americii Centrale pe care n-am mai văzut-o nicăieri, editată de o biserică protestantă nord-americană, hărţi ale Mexicului, hărţi ale Conquistei mexicane, hărţi ale Revoluţiei mexicane, ale Franţei, Spaniei, Germaniei, Italiei, o hartă a reţelei feroviare engleze şi una a călătoriilor cu trenul reflectate în literatura engleză, hărţi ale Greciei, Egiptului, Israelului şi Orientului Mijlociu, ale Vechiului şi Noului Ierusalim, ale Indiei, Pakistanului, Birmaniei, Cambodgiei, o hartă a munţilor şi apelor din China şi a unuia dintre templele shintoiste din Japonia, o hartă a deşertului australian şi una a Micronezie, o hartă a Insulei Paştelui şi una a oraşului Puerto Montt din sudul Chile.

Avea multe hărţi, cum au toţi cei care-şi doresc aprins să călătorească, dar nu au ieşit vreodată din ţara natală.

În afară de hărţi, mai avea şi două fotografii înrămate şi agăţate pe perete. Amândouă alb-negru. Într-una se vedeau un bărbat şi o femeie, aşezaţi în pragul unei case. Bărbatul aducea foarte mult cu Stein, avea părul blond-

spălăcit şi ochii albaştri marcaţi de nişte cearcăne adânci. Sunt părinţii mei, ne-a spus. Cealaltă fotografie era un portret – un portret oficial – al unui general al Armatei Roşii numit Ivan Cherniakovski. Stein susţinea că fusese cel mai bun general în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Bibiano, care se pricepea la chestiile astea, i-a mai pomenit şi pe Zhukov, Koniev, Rokossovksi, Vatutin, Malinovski, însă Stein a ţinut-o pe-a lui: Zhukov fusese calculat şi strălucit, Koniev, un dur, probabil un nemernic, Vatutin fusese un mare general, dar nu mai bun decât nemţii cu care se confruntase, despre Malinovski se puteau spune cam aceleaşi lucruri, dar niciunul nu se putea compara cu Cherniakovski (doar dacă i-ai fi pus la un loc pe Zhukov, pe Vassilievski şi pe încă vreo trei comandanţi excepţionali ai diviziilor de blindate). Cherniakovski avea un talent înnăscut (dacă se poate spune aşa în arta războiului), era îndrăgit de trupeţi (în măsura în care nişte soldaţi pot să îndrăgească un general) şi mai era şi tânăr, pe deasupra, cel mai tânăr dinte generalii aflaţi în fruntea unei armate (în Uniunea Sovietică li se spunea „fronturi”) şi unul dintre puţinii ofiţeri de rang înalt căzut în prima linie, mort la treizeci şi nouă de ani, în 1945, când războiul fusese câştigat.

Foarte curând aveam să aflăm că între Stein şi Cherniakovski mai era şi altceva decât o simplă admiraţie faţă de abilităţile de strateg şi tactician ale generalului sovietic. Într-o seară, când discutam politică, l-am întrebat cum de era posibil ca un troţkist ca el să se fi coborât până ia a solicita Ambasadei Sovietice fotografia generalului. Noi glumeam, dar Stein a luat-o în serios şi ne-a mărturisit, cu naivitate, că fotografia era un cadou de la mama lui, care fusese verişoară primară cu Ivan Cherniakovski. Ea fusese la ambasadă şi ceruse fotografia, în calitate de rudă de sânge a eroului. Când Stein plecase de-acasă pentru a studia în Concepción, maică-sa îi dăduse

fotografia fără să-i spună vreun cuvânt. Pe urmă ne-a vorbit despre neamul Cherniakovski din Uniunea Sovietică, evrei ucraineni foarte săraci, fiecare cu alt destin, răspândiţi peste tot prin lume. Am reuşit să ne lămurim că tatăl mamei lui era frate cu tatăl generalului, aşa că el îi venea nepot. Pe Stein oricum îl admiram, aş zice chiar necondiţionat, însă din momentul acelei dezvăluiri, admiraţia noastră a crescut la infinit. De-a lungul anilor, am mai aflat câte ceva despre Cherniakovski: în primele luni ale războiului fusese şeful unei divizii de blindate, Divizia 28 de tancuri de asalt, şi luptase, bătând mereu în retragere, în Ţările Baltice şi în zona Novgorod, apoi a rămas fără post. Până i s-a dat comanda unui corp (ceea ce în terminologia sovietică echivalează cu o divizie) în regiunea Voronej, apoi a trecut sub comanda Armatei 60 (ceea ce la sovietici era echivalent cu un corp), până când, în vremea ofensivei naziste din 42, comandantul Armatei 60 a fost destituit şi postul i-a fost încredinţat lui, ofiţerul cel mai tânăr, fapt ce a trezit invidii şi ranchiună, şi s-a aflat astfel sub comanda lui Vatutin (pe atunci, comandantul Frontului Voronej, ceea ce în terminologia militară sovietică însemna o armată, dar cred că am mai spus asta), pe care îl respecta şi-l aprecia, fiindcă transformase Armata 60 într-o invincibilă maşină de război, care înainta şi tot înainta peste pământurile Rusiei, apoi peste cele ale Ucrainei, fără ca nimeni să o poată opri, iar în 1944 a fost numit comandant de front, Frontul al Treilea din Bielorusia, unde lui i s-a datorat distrugerea, în timpul ofensivei din 1944, a grupului de Armate Centrale, format din patru corpuri de armată germane, cea mai grea lovitură pe care o primiseră naziştii în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, mai grea decât asediul de la Stalingrad sau decât debarcarea din Normandia, mai grea decât Operaţiunea Cobra sau decât traversarea Niprului (la care participase şi el), mai grea decât contraofensiva

din Ardeni sau decât bătălia de la Kursk (şi în asta luptase). Am mai aflat că dintre armatele ruseşti care participaseră la Operaţiunea Bagration (distrugerea Grupului de Armate Centrale), cea care se remarcase cel mai mult în luptă fusese a Frontului al Treilea din Bielorusia, cu o înaintare de nestăvilit şi o intrare rapidă, adânc în teritoriile inamice, cum nu se mai văzuse niciodată până atunci, şi că el fusese primul care ajunsese în Prusia Orientală, el, cel care-şi pierduse părinţii când era încă adolescent, care fusese adăpostit în case, altele decât casa lui, şi de familii, altele decât familia lui, care suferise toate jignirile şi umilinţele la care fuseseră supuşi evreii, care le demonstrase celor care-l dispreţuiseră că le era nu doar egal, ci chiar mai bun decât ei, el, care în copilărie fusese de faţă când adepţii lui Petliura (naţionalişti ucraineni) îi torturaseră şi apoi voiseră să-i asasineze tatăl, în satul Verbovo (unde căsuţe albe erau risipite pe versanţii cu coame dulci), el, a cărui adolescenţă fusese un amestec de Dickens şi Makarenko, el, care în timpul războiului îşi pierduse fratele, Alexander, şi vestea îi fusese ţinută ascunsă o zi şi o noapte, pentru că Ivan Cherniakovski tocmai conducea una dintre ofensivele sale, el, care a murit singur în mijlocul drumului, care a fost declarat de două ori Erou al Uniunii Sovietice, decorat cu Ordinul Lenin, cu patru ordine ale Steagului Roşu, două ordine Suvorov de Gradul I, cu Ordinul Kutuzov de Gradul I, cu Ordinul Bogdan Jmelnitzki de Gradul I şi alte nenumărate şi incontestabile medalii, el, căruia din iniţiativa Guvernului şi a Partidului i s-au ridicat monumente la Vilnius şi Vinnitsa (cel de la Vilnius cu siguranţă nu mai există, iar cel de la Vinnitsa a fost, probabil, de asemenea dărâmat), el, în onoarea căruia fostul oraş Insterburg din Prusia Orientală purta pe atunci numele de Cherniajovsk, la fel cum şi colhozul din satul Verbovo, judeţul Tomashpolsky, îi purta numele (astăzi nici

măcar nu mai există colhozurile), sau cum în satul Oksanino din judeţul Umański, regiunea Cherkassi, se ridicase un bust de bronz în semn de omagiu pentru marele general (pun pariu pe salariul meu pe-o lună că bustul de bronz a fost înlocuit: astăzi eroul este Petliura; mâine, cine ştie). În fine, cum ar spune Bibiano, citând din Parra, aşa trece gloria lumii, fără glorie, fără lume, fără un nenorocit de sandviş cu *mortadella.*

Cert este că portretul lui Cherniakovski, înrămat cu oarecare emfază, era acolo, acasă la Juan Stein, şi asta era probabil mult mai important (aş îndrăzni să spun infinit mai important) decât toate busturile şi toate oraşele care-i purtau numele şi decât nenumăratele străzi Cherniakovski prost asfaltate din Ucraina, Bielorusia, Lituania şi Rusia. Nu ştiu de ce mai păstrez fotografia, ne-a spus Stein, poate fiindcă este singurul general evreu cu oarecare importanţă în cel de-al Doilea Război Mondial şi pentru că a avut un destin tragic. Deşi poate c-o păstrez, de fapt, pentru că mi-a dat-o mama când am plecat de-acasă, ca pe un fel de taină: mama n-a scos o vorbă, doar mi-a dăruit portretul, ce-o fi vrut să spună cu gestul ăsta, cadoul să fi fost o declaraţie sau un început de dialog? Etcetera, etcetera. Surorile Garmendia găseau oribil portretul lui Cherniakovski şi ar fi preferat să vadă pe perete un portret al lui Blok, care li se părea un tip drăguţ, sau pe cel al lui Maiakovski, amantul ideal. Ce caută nepotul lui Cherniakovski în Chile predând literatură? se întreba adesea Stein, de obicei când era beat. Alteori susţinea că o să folosească rama pentru o fotografie a lui Williams Carlos Williams, purtând întreg echipamentul unui medic de ţară, adică o servietă neagră, un stetoscop care atârna din ea ca un şarpe bicefal şi aproape că îi cădea din buzunarul unei jachete vechi, roasă de vreme, dar comodă şi eficientă împotriva frigului, mergând pe un trotuar mărginit de bârne de lemn vopsite în alb, în verde sau în

roşu, în spatele cărora se întrezăreau curţi mici sau mici porţiuni de peluză – pe care zăceau abandonate la jumătatea lucrului nişte maşini de tuns iarba –, cu o pălărie cu boruri înguste, de culoare închisă, nişte ochelari foarte curaţi, aproape strălucitor de curaţi, dar a căror strălucire nu te ducea cu gândul nici la excese, nici la extreme, cu un aer nici foarte trist, nici foarte fericit şi totuşi mulţumit (poate pentru că jacheta îi ţinea de cald sau poate pentru că bolnavul pe care îl vizitase nu avea să moară), mergând liniştit, să spunem cam pe la ora şase, într-o seară de iarnă.

Dar n-a înlocuit niciodată portretul lui Cherniakovski cu aşa-zisa fotografie a lui Williams Carlos Williams. Cât despre autenticitatea acesteia din urmă, câţiva dintre membrii atelierului aveam unele rezerve, ba chiar şi Stein se îndoia, din când în când. Surorilor Garmendia li se părea că, mai degrabă decât Williams Carlos Williams, în fotografie era preşedintele Truman deghizat în *ceva*, nu neapărat în medic, plimbându-se incognito pe străzile din orăşelul său. Bibiano credea că era vorba despre un foarte iscusit fotomontaj: chipul era al lui Williams, trupul al altcuiva, poate chiar al singurului medic din oraş, iar fundalul era alcătuit din câteva decupaje: pe de-o parte gardul de lemn, pe de altă parte, peluza şi maşina de tuns iarba, păsărelele de pe gard şi chiar de pe volanul maşinii de tuns iarbă, cerul în nuanţe de cenuşiu-deschis la asfinţit, toate acestea proveneau, de fapt, din vreo nouă sau zece fotografii diferite. Stein nu ştia ce să zică. Deşi era de acord cu toate ipotezele. În orice caz, o numea „fotografia doctorului Williams” şi nu se despărţea de ea (uneori o mai numea fotografia doctorului Norman Rockwell sau a doctorului William Rockwell). Era, fără îndoială, unul dintre obiectele sale cele mai de preţ, ceea ce, cum Stein avea puţine lucruri şi era sărac, nu surprindea pe nimeni. Odată (discutam despre frumuseţe

şi adevăr), Verónica Garmendia l-a întrebat ce găsea el la fotografia lui Williams, din moment ce era aproape sigur că nu era Williams în ea. Îmi place fotografia, a admis Stein, îmi place să cred că în ea e Williams Carlos Williams. Dar mai cu seamă, a adăugat peste ceva timp, când noi de-acum ne băteam capul cu Gramsci, îmi place liniştea din această fotografie, certitudinea de a şti că Williams îşi vede de munca lui, că merge pe jos la muncă, pe o alee frumoasă, fără să alerge. Mai târziu chiar, când noi vorbeam despre Comuna din Paris, a spus: *nu ştiu*, aproape în şoaptă şi cred că nimeni nu l-a auzit.

După lovitura de stat, Stein a dispărut şi, pentru o bună bucată de vreme, Bibiano şi cu mine l-am socotit mort.

De fapt, toată lumea l-a crezut mort, tuturor li s-a părut firesc ca nemernicul de jidan bolşevic să fi fost ucis. Într-una din seri, Bibiano şi cu mine ne-am apropiat de casa în care locuise. Ne era frică să sunăm la uşă. Fiindcă în paranoia noastră ne închipuiam că s-ar fi putut să-i fie supravegheată casă, ba chiar că la uşă ar fi putut răspunde un poliţist, care să ne poftească înăuntru şi să nu ne mai lase să ieşim vreodată de-acolo. Aşa că ne-am perindat prin faţa casei de vreo trei-patru ori, n-am văzut nicio lumină aprinsă şi ne-am îndepărtat, cuprinşi şi de-o apăsătoare senzaţie de ruşine, dar şi de-o tainică uşurare. Cam la o săptămână după asta, fără să ne fi vorbit între noi, am trecut din nou pe la casa lui Stein. Nu ne-a răspuns nimeni. De la una dintre ferestrele casei de vizavi s-a uitat la noi, pe furiş, o femeie şi acest fapt nu doar că ne-a readus în minte diverse scene tulburi de film, ci a reuşit să ne înteţească senzaţia de singurătate şi de abandon pe care ne-o lăsase nu numai casa lui Stein, ci strada întreagă. A treia oară când am trecut pe-acolo, ne-a răspuns la uşă o femeie tânără, din spatele căreia răsăriseră doi copii de până-n trei anişori: unul mergea în picioare şi altul de-a

buşelea. Ne-a spus că acolo locuiau acum ea şi soţul ei, că pe chiriaşul de dinainte nu-l cunoscuse, că dacă voiam să aflăm ceva, mai bine ne duceam să vorbim cu proprietăreasa. Femeia era simpatică. Ne-a poftit în casă şi a vrut să ne ofere o ceaşcă de ceai, dar eu şi Bibiano am refuzat-o. Nu vrem să deranjăm, am spus. De pe pereţi dispăruseră hărţile şi fotografia generalului Cherniakovski. Vă era prieten bun şi totuşi a plecat aşa, deodată, fără să vă anunţe? a întrebat femeia, zâmbind. Da, cam aşa ceva.

Nu la mult timp după aceea, părăseam Chile pentru totdeauna.

Nu-mi mai amintesc unde eram, în Mexic sau în Franţa, când am primit de la Bibiano o scrisoare scurtă, telegrafică, ai fi zis o ghicitoare sau un nonsens (dar în care se putea ghici un Bibiano vesel, ca să nu spun mai mult), însoţită de o tăietură din presă, probabil din vreun ziar de la Santiago. Fragmentul respectiv făcea aluzie la mai mulţi „terorişti chilieni" care intraseră în Nicaragua prin Costa Rica, odată cu trupele Frontului Sandinist. Unul dintre cei numiţi era Juan Stein.

Începând din acel moment, veştile despre Juan Stein s-au înmulţit. Apărea şi dispărea ca o fantomă prin toate locurile unde era rost de încăierări. În toate locurile în care latinoamericană, disperaţi, generoşi, înnebuniţi, curajoşi, odioşi, distrugeau şi reconstruiau şi distrugeau din nou realitatea, într-o ultimă încercare sortită eşecului. L-am văzut şi într-un documentar despre cucerirea oraşului Rivas, un oraş din sudul statului Nicaragua, avea părul tuns scurt, în scări, era mai slab decât înainte, îmbrăcat pe jumătate ca un militar, pe jumătate ca un profesor de la o universitate de vară, fuma pipă şi avea ochelarii rupţi şi legaţi cu sârmă. Bibiano mi-a mai trimis o tăietură dintr-un ziar în care se scria că Stein împreună cu alţi cinci militanţi MIR luptaseră în Angola împotriva sud-africanilor. Apoi am mai primit două pagini fotocopiate

dintr-o revistă mexicană (atunci *sigur* eram la Paris), în care se făcea referire la nişte diferende ce avuseseră loc în Angola, între cubanezi şi unele dintre celelalte grupuri internaţionale, între ele şi cel al unor aventurieri chilieni, singurii supravieţuitori (spuneau ei, şi cred că discuţia cu reporterul avusese loc prin vreun bar din Luanda, ceea ce mă îndreptăţeşte să cred că, pe deasupra, mai erau şi beţi) al unui grup numit Chilienii Zburători, nume care m-a dus cu gândul la Circul Acvilele Umane şi la nesfârşitele lor turnee anuale prin sudul Chile. Stein, bineînţeles, era unul dintre surprinzătorii supravieţuitori. Bănuiesc că de-acolo s-a dus în Nicaragua. În Nicaragua au existat şi momente în care i-am pierdut urma. Acolo era aghiotantul unui preot şef de gherilă care a murit în timpul cuceririi oraşului Rivas. Apoi a preluat conducerea unui batalion sau a unei brigăzi sau a devenit locţiitor de şef sau a trecut în ariergardă sau a pregătit tineri absolvenţi. Nu a luat parte la intrarea triumfală în Managua. Apoi a dispărut din nou.

Se spune că ar fi fost unul dintre membrii comandoului care l-a asasinat pe Somoza[12] în Paraguay. Se mai spune că ar fi intrat în gherila Columbiană. Ba chiar că s-ar fi întors în Africa şi ar fi umblat prin Angola sau prin Mozambic sau prin Namibia, cu vreo gherilă. Trăieşte periculos şi, ca în filmele cu cowboy, încă n-a fost turnat glonţul care să-l omoare. Până la urmă, se întoarce în America şi se stabileşte la Managua. Dacă ar fi să mă iau după Bibiano, un poet argentinian cu care coresponda i-a explicat că, în timpul unui recital de poezie argentiniană, uruguayană şi chiliană pe care îl organizase respectivul poet (un oarecare Di Angeli) la Centrul Cultural din Managua, o persoană din public, „un tip blond şi înalt, cu ochelari” a emis diferite comentarii despre poezia chiliană,

12 Anastasio Somoza Debayle, dictator, preşedinte în Nicaragua, între 1967–1972 şi 1971–1979, când pierde puterea şi se exilează în Paraguay, unde moare asasinat în 1980.

despre criteriile de selecţie a textelor citite (organizatorii, printre ei Di Angeli în persoană, se opuseseră includerii lui Nicanor Parra şi Enrique Lihn printre cei aleşi, din motive politice), într-un cuvânt i-a făcut de căcat pe organizatorii lecturii, cel puţin în ceea ce privea partea corespunzătoare liricii chiliene, dar a făcut-o cât se poate de calm, fără să devină violent, ba aş spune chiar – zicea Di Angeli – destul de ironic şi un pic trist şi obosit, ce ştiu eu. (Între paranteze fie spus, dintre nenumăratele antene epistolare pe care Bibiano le întindea prin toată lumea din magazinul ăla de încălţăminte din Concepción, numitul Di Angeli era cel mai neruşinat, cinic şi amuzant; tipicul arivist de stânga, dispus, totuşi, să-şi ceară scuze pentru omisiunile şi excesele lui de tot felul; gafele lui, susţinea Bibiano, erau antologice şi viaţa tristă pe care o dusese pe vremea lui Stalin îi putea servi, fără îndoială, de model pentru un roman picaresc, cu toate că în America Latină a anilor şaptezeci viaţa nu era altfel decât tristă, plină de mici meschinării, unele făcute chiar fără vreo rea intenţie. Cu dreapta ar fi dus-o mai bine, dar, mister, cei ca Di Angeli, scria Bibiano, sunt legiunile oştilor de stânga: cel puţin *deocamdată* nu se dedica *criticii literare*, însă avea să vină şi clipa aceea. Ceea ce s-a dovedit foarte adevărat, fiindcă în înspăimântătoarea decadă a anilor optzeci, răsfoind câte o revistă mexicană sau argentiniană, am dat peste destule articole de critică de-ale lui Di Angeli. Cred că îşi construise o carieră frumoasă. În anii nouăzeci, n-am mai dat peste niciun articol de-al lui, dar este foarte adevărat că citesc tot mai puţine reviste.) Fapt este că Stein se întorsese în America. Şi că, după spusele lui Bibiano, era acelaşi Juan Stein din Concepción, acelaşi nepot al lui Ivan Cherniakovski. O vreme, cam cât durata unui suspin mult prea lung, a mai putut fi văzut prin locuri de genul menţionatei lecturi din poeţi din Conul Sudic, pe la expoziţii de pictură, însoţit de Ernesto Cardenal (de două

ori), pe la câte o piesă de teatru. Pe urmă a dispărut din nou prin Nicaragua şi nu l-a mai văzut nimeni niciodată. Nu a plecat prea departe. Unii spun că ar fi cu o gherilă guatemaleză, alţii jură că ar lupta sub stindardul Frontului Farabundo Marţi. Bibiano şi cu mine am fost de acord că o gherilă cu astfel de nume nu putea să nu-l aibă pe Juan Stein de adept. Cu toate că Stein ar fi putut să-i omoare cu mâinile sale (privită de la depărtare, figura lui Stein ajunsese gigantică, se distorsionase, căpătase o ferocitate şi o impetuozitate peste măsură, aşa cum se întâmplă personajelor din filmele de la Hollywood) pe cei responsabili de moartea lui Roque Dalton. Cum să împaci într-un acelaşi vis sau coşmar pe nepotul lui Cherniakovski, evreu bolşevic din pădurile din sudul Chile, cu ticăloşii care îl omorâseră pe Roque Dalton în timp ce acesta *dormea,* numai ca să se termine odată cu toate discuţiile şi pentru că aşa cerea Revoluţia? Imposibil. Cert este că Stein era acolo. Şi că participa la diverse ofensive şi lovituri de stat, şi că într-o bună zi a dispărut pentru totdeauna. Eu pe-atunci trăiam în Spania, aveam tot felul de slujbe ingrate, nu aveam televizor şi cumpăram ziare din ce în ce mai rar. Bibiano zice că Stein a fost omorât în timpul ultimei ofensive a FMLN[13] cea în timpul căreia rebelii ajunseseră să ocupe câteva cartiere din San Salvador şi care s-a bucurat, de altfel, de o amplă acoperire mediatică. Îmi amintesc că prin barurile din Barcelona, unde mă duceam să mănânc sau intram să beau ceva, am văzut secvenţe din acest război îndepărtat, însă, deşi erau şi oameni care se uitau la televizor, bruiajul conversaţiilor sau al farfuriilor trântite, servite sau

13 FMLN. Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional (Frontul Farabundo Marti de Eliberare Naţională), actualmente partid politic de stânga în El Salvador, a luat fiinţă în 1980 ca o formaţiune de gherilă care reunea sub aceeaşi ideologie mai multe partide de stânga din El Salvador şi din America Centrala. În 1992 se demilitarizează şi devine formaţiune politică.

debarasate, nu te lăsa să înţelegi nimic din ce se spunea la televizor. Chiar şi imaginile care mi s-au întipărit în minte (cele luate de corespondenţii de război) sunt înceţoşate şi fragmentate. Îmi amintesc cu foarte mare claritate doar două lucruri: baricadele de pe străzile din San Salvador, unele ca vai de ele, mai curând nişte posturi de tragere decât nişte baricade, şi figura mică, brunetă şi nervoasă a unuia dintre comandanţii FMLN. Cred că i se spunea comandantul *Ahilé* sau comandantul *Ulise* şi mai ştiu că a fost lichidat, nu la mult timp după ce vorbise cu reporterii de la televiziune. Bibiano zice că toţi cei care participaseră la ofensiva respectivă îşi luaseră nume de eroi şi semizei greci. Stein ce nume să-şi fi luat, comandantul *Patrocle,* comandantul *Héctor* sau comandatul *Paris*? Nu ştiu. Dar sunt sigur că nu *Eneas* şi nici *Ulise.* După ce lupta s-a terminat şi au început să adune morţii, au găsit printre ei şi pe unul blond şi înalt. În fişele poliţiei apare o descriere sumară: cicatrice pe braţe şi pe picioare, răni mai vechi, pe braţul drept un tatuaj cu un chip de leu care rage. Calitatea tatuajului e bună. O lucrătură de artizan, să recunoaştem adevărul, dintr-astea nu se fac în El Salvador. La direcţia de informaţii a poliţiei, necunoscutul figurează cu numele de Jacobo Sabotiński, cetăţean argentinian, fost membru al ERP[14].

După mulţi ani de la acest episod, Bibiano s-a dus la Puerto Montt şi a căutat casa părintească a lui Juan Stein. N-a găsit pe nimeni cu numele ăsta acolo. Existau un Stone, doi Steiner şi trei Steen, membri ai aceleiaşi familii. Pe Stone l-a scos imediat din calcul. I-a vizitat pe cei doi Steiner şi pe cei trei Steen. Aceştia din urmă nu i-au putut spune mare lucru, doar că nu erau evrei, că nu ştiau nimic

14 ERP, Ejército Revolucionario del Pueblo (Armata Revoluţionară a Poporului), din El Salvador, una dintre formaţiunile de gherilă care a stat la baza alcătuirii Frontului Farabundo Marti de Eliberare Naţională.

despre vreo familie Stein sau Cherniakovski, l-au întrebat pe Bibiano dacă el era evreu sau dacă în povestea lui era vorba de bani. Puerto Montt, pe-atunci, se îmbarcase deja pe calea creşterii economice. Steinerii, da, erau evrei, însă familia lor venise din Polonia, nu din Ucraina. Primul Steiner, un mare şi supraponderal inginer agronom, nu i-a fost de mare ajutor. Cea de-a doua Steiner, mătuşa anteriorului şi profesoară de pian la liceu, îşi amintea ceva despre o văduvă Stein care, în 1974, plecase să locuiască la Llanquihue. Dar doamna respectivă nu era evreică, i-a declarat pianista. Uşor derutat, Bibiano a pornit spre Llanquihue. În mod sigur, se gândea el, profesoara de pian se înşela cu privire la văduva Stein, dat fiind că aceasta fusese o evreică non-practicantă. Cunoscându-l pe Juan Stein, precum şi antecedentele familiei lui (unchiul general în Armata Roşie), nu era de mirare că erau atei.

În Llanquihue nu i-a fost greu să localizeze casa văduvei Stein. Era o casă mică, din lemn, vopsită în verde, undeva la marginea oraşului. După ce a trecut de poartă, i-a ieşit în întâmpinare un câine prietenos, alb cu pete negre, ca o vacă în miniatură, iar după ce a sunat din clopoţel, uşa de la intrare i-a fost deschisă de către una dintre cele mai frumoase femei pe care Bibiano le văzuse vreodată.

A întrebat-o dacă acolo locuia văduva Stein. Da, locuise, dar cu multă vreme în urmă. I-a răspuns veselă femeia. Ce păcat, a spus Bibiano, o caut de mai bine de zece ani şi în curând mă voi întoarce la Concepción.

Atunci femeia l-a poftit în casă, i-a spus că tocmai se pregătea să ia o gustare şi l-a întrebat dacă voia să îi ţină companie, Bibiano i-a răspuns că da, bineînţeles, iar apoi femeia i-a mărturisit că văduva Stein murise de vreo trei ani. După care s-a întristat şi Bibiano a crezut că din pricina lui. Femeia o cunoscuse pe văduva Stein şi, cu toate că nu fuseseră prietene apropiate, avea despre ea o

părere bună: o femeie impunătoare, o nemţoaică dintr-alea ordonate, dar în fond o femeie de treabă. Eu n-am cunoscut-o, i-a spus Bibiano, o căutam de fapt ca să-i aduc vestea morţii fiului ei, dar poate că e mai bine aşa, întotdeauna este groaznic să spui cuiva că i-a murit copilul. Aşa ceva nu se poate, i-a spus femeia. Ea a avut un singur băiat care, atunci când ea s-a prăpădit, încă mai trăia, am fost prietenă cu el. Bibiano a simţit că se îneacă brusc cu bucata de pâine unsă cu avocado. Un singur băiat? Da, un burlac foarte simpatic, nu ştiu de ce nu s-o fi însurat, presupun că era foarte timid. Asta înseamnă că m-am înşelat din nou, a spus Bibiano, trebuie că vorbim despre o altă familie Stein. Băiatul văduvei mai locuieşte şi acum în Llanquihue? A murit anul trecut, într-un spital din Valdivia, aşa mi s-a spus, eram prieteni, dar n-am fost niciodată să-l văd la spital, nu eram într-atât de prieteni. Dar de ce a murit? Cred că de cancer, a răspuns femeia, uitându-se la mâinile lui Bibiano. Şi era de stânga, nu-i aşa? a întrebat Bibiano, cu voce stinsă. Se prea poate, i-a răspuns femeia, din nou foarte bucuroasă, îi străluceau ochii, scria Bibiano, cum n-am mai văzut să-i strălucească nimănui altcuiva, era de stânga, dar nu militant, făcea parte din stânga tăcută, ca atâţia alţi chilieni în 1973. Nu era evreu, nu-i aşa? Nu, a spus femeia, deşi Dumnezeu ştie, adevărul este că pe mine chestiunile religioase nu mă interesează, dar nu cred, cred că nu, pentru că erau germani. Şi el, cum se numea? Juan Stein, Juanito Stein. Şi cu ce se ocupa? Era profesor, deşi hobby-ul lui era să repare motoare, de tractoare, de combine de recoltare, de pompe, de orice s-ar fi putut repara, un adevărat geniu al motoarelor. Şi scotea ceva bani pe lângă salariu din asta. Uneori meşterea chiar el piesele de schimb. Juanito Stein. Şi a fost îngropat tot la Valdivia? Pare-mi-se că da, a răspuns femeia şi s-a întristat din nou.

Aşadar, Bibiano s-a dus la cimitirul din Valdivia şi o zi

întreagă, însoţit de unul dintre cei care lucrau acolo şi căruia îi dăduse un bacşiş substanţial, a căutat mormântul acelui Juan Stein, înalt, blond, care nu plecase niciodată din Chile, însă, în ciuda tuturor strădaniilor sale, n-a găsit mormântul.

Capitolul 5

Tot pe-atunci, în ultimele zile ale anului 1973 sau în primele zile ale lui 1974, a dispărut şi Diego Soto, bunul prieten şi rival al lui Juan Stein.

Erau mereu împreună (deşi niciodată nu-l văzuserăm pe unul la atelierul celuilalt), mereu discutând despre poezie, chiar de-ar fi fost să cadă cerul peste Chile, Stein înalt şi blond, Soto scund şi brunet, Stein atletic şi puternic, Soto cu oase mici şi delicate, cu un corp căruia i se puteau prezice rotunjimi şi moliciuni într-un viitor apropiat, Stein rotindu-se pe orbita poeziei latinoamericane, iar Diego Soto traducând poeţi francezi pe care în Chile nu-i citise nimeni (şi pe care mă tem că nici până astăzi nu i-a citit cineva). Povestea asta, cum era şi de aşteptat, îi înfuria pe mulţi. Cum adică indianul ăla scund şi urât să traducă şi să corespondeze cu Alain Jouffroy, Denis Roche, Marcelin Pleynet? Cine or mai fi fost, pentru Dumnezeu, Michel Bulteau, Matthieu Messagier, Claude Pelieu, Franck Venaille, Pierre Tilman, Daniel Biga? Ce mare chestie şi cu Georges Perec şi cărţile lui publicate la Denoél, cu care se vântură rahatul ăsta pretenţios de Soto peste tot? Aşa că atunci când n-a mai fost zărit bătând străzile din Concepción, în drum spre Facultatea de Medicină sau stând la rând la vreun teatru sau cinema, cu nişte cărţi la subsuoară, îmbrăcat întotdeauna foarte corect (spre deosebire de Stein, care se îmbrăca de parcă era un vagabond), când prin urmare părea a se fi evaporat, ei bine, atunci nimeni nu a părut să-i ducă dorul. Pe mulţi i-ar fi bucurat moartea lui. Nu din

motive strict politice (Soto era simpatizant al Partidului Socialist, dar simpatizant şi nimic mai mult, nici măcar nu era un votant fidel, aş zice că era un pesimist de stânga), ci mai curând din raţiuni de natură estetică, din pura plăcere de a-l vedea mort pe unul mai deştept decât tine şi mai cult, căruia îi lipsea viclenia socială de a-şi ascunde aceste însuşiri. Pare o minciună să scriu acum despre toate astea. Însă aşa stăteau lucrurile, duşmanii lui Soto ar fi fost în stare să-i ierte până şi mordacitatea, însă nu i-ar fi iertat în veci indiferenţa. Indiferenţa şi inteligenţa.

Ca şi Stein (pe care nici nu l-a mai revăzut), Soto a reapărut ca exilat în Europa. Mai întâi a poposit în RDG, de unde, după mai multe întâmplări neplăcute, a plecat imediat ce i s-a ivit ocazia. Se zvoneşte prin tristul folclor al exilului – în care mai mult de jumătate din poveşti sunt falsificate sau sunt doar umbre ale faptelor reale – că într-o noapte ar fi fost bătut măr de un alt chilian şi internat cu două coaste rupte şi traumatism cranian într-un spital din Berlin. Apoi s-a mutat în Franţa, unde şi-a câştigat existenţa dând lecţii particulare de spaniolă şi de engleză şi traducând pentru edituri modeste autori deosebiţi din literatura latinoamericană, majoritatea de la început de secol, dintre cei care cultivau genul fantastic sau pornografic, printre care şi un romancier uitat din Valparaíso, Pedro Pereda, fantastic şi pornografic în acelaşi timp, autor al unei povestiri înduioşătoare despre o femeie căreia îi cresc sau mai bine zis i se deschid vaginuri şi anusuri prin toate părţile anatomice, spre oroarea firească a tuturor rudelor sale (povestea se întâmplă în anii douăzeci, dar îmi închipui că surpriza ar fi fost la fel de mare şi dacă se întâmpla în anii şaptezeci sau optzeci), şi care sfârşeşte într-un bordel de prin nordul ţării, un bordel pentru mineri, închisă în bordel, iar acolo, închisă într-o cameră fără ferestre, până când într-un final se transformă toată într-o *intrare-ieşire* diformă şi sălbatică şi îi înghite

pe bătrânul peşte care deţinea bordelul, pe celelalte curve şi pe clienţii terorizaţi, şi iese în curtea bordelului, şi ia drumul deşertului (ori pe jos, ori în zbor, Pereda nu e clar) până când este înghiţită de aer.

A mai încercat să traducă din Sophie Podolski, tânăra poetă belgiană care s-a sinucis la douăzeci şi unu de ani (n-a reuşit), din Pierre Guyotat, autorul cărţilor *Eden, Eden*, *Eden* şi *Prostituţia* (tot n-a reuşit), şi *Dispariţia* lui Georges Perec, roman poliţist scris fără să folosească litera e, pe care Soto a încercat (şi pe jumătate a şi reuşit) să o translateze în limba spaniolă, folosindu-se de ceea ce, cu jumătate de secol înainte, făcuse Jardiel Poncela într-o povestire în care faimoasa vocală strălucea prin absenţă. Una este însă să *scrii* fără *e* şi cu totul altceva este să *traduci* fără *e.*

Nu l-am întâlnit niciodată pe Soto în perioada în care amândoi eram la Paris. Nu mă găseam tocmai în cea mai bună stare ca să pot revedea vechi prieteni. În plus, mai şi aflasem că situaţia economică a lui Soto era una bună, se însurase cu o franţuzoaică, apoi am aflat că aveau şi un copil (eu mă mutasem deja în Spania, dacă această precizare are vreo importanţă), frecventa regulat întâlnirile scriitorilor chilieni din Amsterdam, publica în reviste de poezie din Mexic, Argentina şi Chile, ba chiar cred că i-a apărut şi o carte la Buenos Aires sau la Madrid, apoi o prietenă mi-a spus că ţinea ore de literatură la universitate, ceea ce îi conferea stabilitate economică şi timp pentru lecturi şi cercetare, şi că era tatăl a doi copii, un băiat şi o fată. Nu nutrea nicio speranţă de a reveni în Chile. Era, am presupus, fericit, cât se poate de fericit. Nu-mi venea deloc greu să mi-l închipui într-un apartament confortabil din Paris sau în vreo casă de prin apropierea Parisului, citind în liniştea biroului său izolat fonic, în timp ce copiii se uitau la televizor şi nevasta călca sau gătea, întrucât cineva trebuie să şi gătească, nu? Sau poate că de

călcat, călca menajera, portugheză sau africană, timp în care Soto putea să citească în biroul său izolat fonic sau să scrie, cu toate că nu era genul care să scrie foarte mult fără să fie încercat de remuşcări domestice, pe când nevasta, aflată în propriul ei birou, ceva mai aproape de camera copiilor, sau aşezată la o măsuţă de secol XIX în vreun colţ al salonului, corecta examene sau făcea planuri pentru vacanţa de vară ori răsfoia distrată programul de cinema ca să hotărască la ce film aveau să se uite în seara respectivă.

Bibiano (care purta cu Soto un schimb epistolar relativ fluid) susţine că Soto nu se îmburghezise, ci că aşa fusese dintotdeauna. Lucratul cu cărţile cere un anume sedentarism, un anume grad de îmburghezire necesară, zicea Bibiano, dacă nu crezi uită-te la mine, care, păstrând proporţiile, lucrez într-un magazin de încălţăminte, pe zi ce trece mai scârbos sau mai uşor de suportat, nu prea mai ştiu, trăiesc de-o viaţă în aceeaşi pensiune – unde fac (sau nu fac) mai mult sau mai puţin aceleaşi lucruri ca şi Soto.

Într-un cuvânt: Soto era fericit. Credea că scăpase de blestem (sau aşa credeam noi, Soto mi se pare că nu prea credea în blesteme).

În vremea aceea a fost invitat la Alicante, să asiste la un colocviu despre Literatură şi Critică în America Latină.

Era iarnă. Soto ura să zboare cu avionul, luase avionul o singură dată, atunci când plecase de la Santiago de Chile la Berlin, în 1973. Aşa că a luat trenul şi după o noapte de mers a ajuns la Alicante. Colocviul a ţinut două zile, un sfârşit de săptămână, dar Soto, în loc să ia trenul spre Paris duminică-seara, a mai rămas încă o noapte în Alicante. Motivul acestei întârzieri rămâne necunoscut. Luni-dimineaţa a cumpărat un bilet de tren spre Perpignan. Călătoria a decurs fără incidente. La sosire în gara Perpignan, a cerut informaţii despre orarul trenurilor de noapte în direcţia Paris şi şi-a cumpărat bilet pentru

unul care pleca la unu dimineaţa. Restul după-amiezii şi l-a petrecut plimbându-se prin oraş, a intrat în baruri, a mers la un anticariat de unde a cumpărat o carte a lui Guerau de Carrera, un poet avangardist franco-catalan, mort în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, iar timpii morţi şi i-a petrecut citind un roman poliţist din colecţia de buzunar pe care îl cumpărase de dimineaţă, din Alicante (Vásquez Montalbán sau Juan Madrid?), şi pe care nu-l terminase de citit, o hârtie îndoită în chip de semn de carte arăta că se oprise la pagina 155, cu toate că pe tronsonul Alicante-Perpignan se dedase lecturii cu voracitatea unui adolescent.

La Perpignan a mâncat într-o pizzerie. Foarte ciudat că nu a căutat un restaurant bun ca să guste renumita bucătărie Rosellon, cert este că a mâncat într-o pizzerie. Raportul medicului legist este explicit şi nu lasă să se strecoare nici cea mai mică îndoială. Soto mâncase la cină salată verde, o porţie mare de caneloni, o porţie enormă (enormă *de-adevăratelea)* de îngheţată cu ciocolată, vanilie, căpşuni şi banană şi două ceşti de cafea neagră. A băut o sticlă de vin roşu italian (un vin nu foarte potrivit la caneloni, dar eu la vinuri nu mă pricep). La cină, combinase lectura din romanul poliţist cu cea a ziarului *Le Monde*. A plecat de la pizzerie pe la zece noaptea.

Conform declaraţiilor mai multor martori, în gară a reapărut pe la miezul nopţii. Mai era o oră până la plecarea trenului. A mai băut o cafea la barul din gară.

Într-o mână avea geanta de voiaj şi în cealaltă exemplarul lui Carrera, romanul poliţist şi ediţia din *Le Monde.* Nu era băut, susţine ospătarul care i-a servit cafeaua.

La bar n-a stat mai mult de zece minute. Un impiegat l-a văzut plimbându-se pe peron, cu paşi apăsaţi şi siguri. Cu un aer uşor ameţit de băutură. E de presupus că s-ar fi

rătăcit prin acele locuri atât de dragi lui Dalí[15]. Se mai poate presupune că asta era ceea ce-şi dorise de fapt. Să se rătăcească timp de o oră în superba magnificenţă a gării Perpignan. Să parcurgă itinerarul (matematic, astronomic, mitic?) despre care Dalí visase că se ascunde fără să se ascundă între graniţele gării din Perpignan. În realitate, ca turist. La fel ca turistul care rămăsese Soto de când plecase din Concepción. Un turist latinoamerican, perplex şi disperat în egală măsură (Gómez Carillo este un Virgiliu al nostru, chilian), dar, până la urmă, tot turist.

Ce s-a mai întâmplat după aceea e destul de vag. Soto s-a rătăcit pe lângă catedrală sau pe lângă marea antenă din staţia feroviară Perpignan. Ora înaintată şi frigul au făcut ca gara să fie aproape pustie, în ciuda plecării la unu dimineaţa a trenului în direcţia Paris. Majoritatea călătorilor era la bar sau în sala mare de aşteptare. Soto, nu se ştie precis cum, probabil atras de zgomotul vocilor, intră într-o altă sală, laterală. Unde dă cu ochii de trei tineri neonazişti şi de un pachet pe jos. Tinerii lovesc pachetul cu picioarele, cu sârg. Soto rămâne în pragul uşii până când îşi dă seama că pachetul se mişcă, vede cum de sub ambalaj iese o mână, un braţ incredibil de murdar. Vagabonda, căci era o femeie, le strigă să n-o mai lovească. Strigătul nu este auzit de nimeni în afară de scriitorul chilian. Poate că lui Soto i se vor fi umplut ochii de lacrimi, lacrimi de autocompătimire, pentru că intuia că acolo-şi va găsi sfârşitul. Între TEL QUE ŞI OULIPO viaţa hotărâse şi alesese pagina de necrologuri. În orice caz, şi-a lăsat geanta de voiaj şi cărţile în pragul uşii şi s-a îndreptat spre tineri. Înainte să se arunce în luptă, i-a insultat în spaniolă. Spaniola duşmănoasă din sudul Chile, Tinerii l-au înjunghiat şi au fugit.

---

15 Aluzie la pânza *La Mystique de la Gare de Perpignan* de Salvador Dalí: Gara din Perpignan a fost definită de Dalí ca fiind „centrul universului”.

Ştirea a apărut în ziarele din Catalunia, o notă foarte scurtă, însă eu am aflat dintr-o scrisoare de la Bibiano, foarte lungă, ca un raport de detectiv, ultima scrisoare pe care am primit-o de la el.

La început, m-a supărat că n-am mai primit scrisori de la el, dar mai târziu, ţinând cont de faptul că eu îi răspundeam foarte rar, mi s-a părut normal şi nu i-am purtat pică.

La mulţi ani după aceea, am aflat o poveste pe care mi-ar fi plăcut să i-o povestesc lui Bibiano, deşi pe-atunci nu ştiam la ce adresă să-i scriu. Este povestea Petrel şi într-un fel şi a lui Soto, aşa cum povestea sosiei lui Juan Stein este şi a lui Juan Stein al nostru. Povestea Petrel ar trebui povestită întocmai ca o poveste pentru cei mici: A fost odată un băiat sărac din Chile… Băiatul se numea Lorenzo, cred, nu sunt sigur, i-am uitat numele de familie, dar trebuie să mai existe cineva care să şi-l amintească, şi îi plăcea să se joace căţărându-se în copaci şi pe stâlpii de înaltă tensiune. Într-o zi, s-a urcat pe un stâlp dintr-ăştia şi curentul l-a scuturat aşa de bine, că a rămas fără braţe. A trebuit să-i fie amputate din umăr. Aşa că Lorenzo a crescut în Chile, fără braţe, situaţie care în sine era foarte dezavantajoasă, iar dacă la asta adăugăm şi că a crescut în Chile pe vremea lui Pinochet, situaţia devine din dezavantajoasă de-a dreptul disperată, dar nici asta n-ar fi fost nimic, dacă n-ar fi descoperit relativ devreme că mai era şi homosexual, ceea ce transforma situaţia din disperată în de neconceput şi de nepovestit.

În ciuda tuturor acestor condiţionante, nu a mirat pe nimeni că Lorenzo a devenit artist. (Ce altceva ar fi putut fi?). Dar să fii artist în Lumea a Treia când eşti sărac, n-ai braţe şi pe deasupra eşti şi poponar, e destul de greu. Aşa că, o vreme, Lorenzo s-a dedicat altor lucruri decât arta. Studia şi învăţa. Cânta pe stradă. Se îndrăgostea, căci mai era şi un romantic incurabil. Deziluziile lui (ca să nu

pomenim umilinţele, dispreţul, nimicniciile) erau teribile şi într-o zi – zi însemnată cu o piatră albă – a hotărât să se sinucidă. Într-o seară de vară deosebit de tristă, pe când soarele se ascundea în Oceanul Pacific, Lorenzo s-a aruncat în mare, de pe o stâncă folosită exclusiv de sinucigaşi (orice fâşie a litoralului chilian care se respectă are o astfel de stâncă). S-a dus la fund ca un bolovan, cu ochii deschişi şi a văzut apa din ce în ce mai neagră şi bulele de aer care-i ieşeau pe gură şi, după asta, cu o mişcare involuntară a picioarelor, a urcat la suprafaţă. Valurile nu l-au lăsat să zărească plaja, ci doar stâncile şi, undeva în depărtare, catargele unor ambarcaţiuni de agrement sau de pescuit. După care s-a scufundat iarăşi. Nici de data asta n-a închis ochii: a mişcat din cap calm (calmul cuiva anesteziat) şi a căutat ceva cu privirea, ceva frumos pe care să-l păstreze pe retină pentru ultima clipă. Însă întunecimea învăluia orice obiect care s-ar fi scufundat odată cu el în adâncuri şi nu a văzut nimic. Atunci, după cum povesteşte legenda, întreaga viaţă i s-a derulat prin faţa ochilor ca un film. Unele secvenţe erau alb-negru, altele color. Iubirea de mamă, mândria mamei lui, oboseala mamei lui care-l ţinea în braţe, noaptea, când în satele sărace din Chile totul părea să atârne de un fir de păr (erau în alb-negru), tremurul, nopţile când făcea pe el în pat, spitalele, privirile, menajeria privirilor (în culori), prietenii cu care împărţea puţinul pe care îl avea, muzica drept consolare, marijuana, frumuseţea care se dezvăluie în cele mai neaşteptate locuri (alb-negru), amorul perfect şi scurt precum un sonet de Góngora, certitudinea fatală (şi furioasă în fatalitatea ei) că nu trăim decât o singură dată. Cu un curaj neaşteptat, a hotărât că nu avea să moară. Se spune că a zis acum ori niciodată şi s-a întors la suprafaţă. Urcarea i s-a părut nesfârşită, iar să se menţină la suprafaţă i s-a părut insuportabil, însă a reuşit. În seara aceea a învăţat să înoate fără braţe, ca o anghilă sau ca un

şarpe. Să te omori, a mai spus, în această conjunctură sociopolitică, e şi absurd şi redundant. Mai bine să devii în secret poet.

Începând din clipa aceea, a început să picteze (cu gura şi cu picioarele), a început să danseze, să scrie poezii şi scrisori de dragoste, să cânte la instrumente şi să compună cântece (există o fotografie în care este surprins cântând la pian cu degetele de la picioare; artistul priveşte spre aparat şi zâmbeşte), a început să adune bani ca să plece din Chile.

I-a luat ceva timp, dar până la urmă a izbutit. Viaţa în Europa, evident, nu i-a fost simplă. Pentru o bună bucată de vreme, ani buni (deşi Lorenzo era mai tânăr decât Bibiano şi decât mine şi cu siguranţă mult mai tânăr decât Stein şi Soto, a plecat din Chile când se ridicase interdicţia de exil), şi-a câştigat traiul ca muzicant şi dansator de stradă prin Olanda (pe care o adora). Germania şi Italia. Locuia în câte o pensiune, prin acele zone ale oraşelor în care locuiesc şi emigranţi magrebieni, turci şi africani, uneori mai prindea câte un sezon fericit prin casa vreunui amant, pe care sfârşea prin a-l părăsi sau de care era părăsit, şi după fiecare zi de lucru în stradă, după câteva păhărele la bar sau sesiuni de proiecţie întrerupte pe la vreo cinematecă, Lorenzo (sau Lorenza, cum îi plăcea să i se spună) se închidea în cameră şi se deda scrisului sau picturii. A trăit mai mult singur, perioade îndelungate. Linii dintre cei care l-au cunoscut se refereau la el ca la *acrobatul ermit.* Prietenii îl întrebau cum se ştergea la fund după ce-şi făcea nevoile, cum plătea la magazinul de fructe, cum îşi păstra banii, cum gătea. Cum, Dumnezeului, putea să trăiască singur. Lorenzo răspundea la toate întrebările, iar răspunsul era, mai mereu, cu ingeniozitate. Cu ingeniozitate oricine, el sau ea, poate potrivi lucrurile în aşa fel încât totul să-i iasă bine. Dacă Blaise Cendrars, de pildă, ciung, putea să câştige o partidă

de box contra celui mai tare adversar, cum să nu poată el să-şi şteargă – şi încă foarte bine – fundul după ce se căca.

În Germania, tărâm curios şi care adesea îţi dă fiori, şi-a cumpărat o proteză. Păreau braţe adevărate şi îi plăceau mai degrabă pentru senzaţia de science-fiction, de robotică, de a se simţi ca un cyborg pe care o încerca atunci când mergea cu proteza pusă. Văzut de la depărtare, spre exemplu, când venea în întâmpinarea vreunui prieten, profilat pe fundalul unui orizont violet, părea că are braţe de-adevăratelea. Atunci când muncea în stradă, amanţilor, celor care nu ştiau că era vorba de proteză, primul lucrul pe care li-l spunea era că nu are braţe. Unora chiar le plăcea mai mult aşa, fără braţe.

Nu cu mult înainte de marea Olimpiadă de la Barcelona, un actor sau o actriţă sau un grup de actori catalani aflaţi în turneu în Germania l-a văzut jucând în stradă, sau poate într-un teatru mic, şi i-a povestit despre el celui însărcinat să găsească pe cineva care să întruchipeze rolul Petrel, personajul lui Mariscal[16] şi mascota sau, poate mai corect spus, emblema jocurilor paraolimpice care aveau loc imediat după cele olimpice. Se spune că după ce Mariscal l-a văzut îmbrăcat în costumul Petrel, făcând tot felul de torsiuni cu picioarele aidoma unui balerin schizofrenic de la Balşoi, a spus: e Petra visurilor mele. (Se zice că Mariscal se exprima foarte preţios.) Apoi, după ce au şi vorbit cei doi, Mariscal, fascinat, i-a oferit lui Lorenzo un atelier, ca să vină la Barcelona şi să picteze, să scrie, să facă ce vrea. (Se zice că aşa de generos era Mariscal.) Realitatea este însă că Lorenzo (sau Lorenza) nu avea nevoie de atelierul lui Mariscal ca să fie mai fericit decât fusese în timpul în care

16 Javier Mariscal (Valencia, 1950). Artist şi designer spaniol, creatorul mascotei Coby pentru Jocurile Olimpice de la Barcelona (1992) şi al mascotei Petra, pentru Jocurile Paraolimpice, Petra reprezentând o fetiţă fără braţe.

se desfăşuraseră jocurile paraolimpice. Din prima zi a devenit răsfăţatul presei, ploua cu interviuri peste el, Petra părea să-l eclipseze pe însuşi Coby. Pe vremea aceea, eu eram internat la spitalul Valle Hebron din Barcelona, cu ficatul făcut praf, şi aflam din cele trei-patru ziare pe care le citeam zilnic despre succesele lui, despre glumele şi anecdotele lui. Uneori, când citeam interviurile pe care le dădea, mă umfla râsul. Alteori, plânsul. L-am văzut şi la televizor, îşi juca foarte bine rolul.

Cam la vreo trei ani după asta, am aflat că murise de SIDA. Cel care mi-a spus nu ştia dacă asta se petrecuse în Germania sau în America de Sud (nu ştia că era chilian).

Câteodată, când mă gândesc la Stein şi la Soto, nu pot să nu mă gândesc şi la Lorenzo.

Ba chiar cred uneori că Lorenzo a fost un poet mai bun şi decât Stein şi decât Soto. Dar, de obicei, când mă gândesc la ei, îi văd împreună. În ciuda faptului că singura chestie pe care o aveau în comun era faptul că se născuseră în Chile. Şi, eventual, şi o carte pe care poate că a citit-o Stein, pe care sigur a citit-o Soto (scrisese despre ea într-un amplu articol despre exil şi rătăcire, publicat în Mexic) şi pe care l-a citit, entuziast ca întotdeauna când citea ceva (oare cum dădea pagina? cu limba, cum ar trebui să facem cu toţii!), Lorenzo. Cartea se numea *Ma Gestalttherapie*, iar autorul era doctorul Frederick Peris, psihiatru, refugiat din Germania nazistă şi rătăcitor pe trei continente. Cartea, după ştiinţa mea, nu a fost tradusă în Spania.

Capitolul 6

Dar să revenim la Carlos Wieder şi la anul de graţie 1974.

Wieder era pe val atunci. După triumful din Antarctica şi de pe cerul atâtor oraşe chiliene, a fost chemat să execute ceva răsunător şi în capitală, ceva

spectaculos, care să demonstreze lumii că noul regim nu era nici pe departe certat cu arta de avangardă.

Wieder a acceptat încântat. La Santiago a locuit în Providencia, în apartamentul unui coleg de promoţie. Ziua se antrena pe aerodromul Capitán Lindstrom şi făcea viaţă socială prin cluburile militare sau vizita casele părinţilor prietenilor, unde le cunoştea (sau îi erau prezentate, în treburile astea e mereu ceva regizat) surorile, verişoarele şi prietenele care rămâneau fascinate de atitudinea lui şi de cât de educat şi de timid era în aparenţă, dar şi de răceala lui, din pricina distanţei care i se citea în privire sau, cum spunea Pía Valle: de parcă în spatele ochilor ar mai fi avut o pereche de ochi, iar noaptea se ocupa cu pregătirea pe cont propriu. În apartament, atârnată pe pereţii camerei de oaspeţi, a unei expoziţii de fotografie a cărei inaugurare a coincis cu expoziţia sa de poezie aeriană.

Proprietarul apartamentului avea să susţină, mulţi ani mai târziu, că văzuse fotografiile pe care Wieder avea de gând să le expună abia în ultimul moment. Prima lui reacţie la proiectul lui Wieder a fost aceea de a-i oferi acestuia livingul, ba chiar întreaga casă, ca spaţiu de expunere al fotografiilor, însă Wieder a refuzat propunerea. A motivat că fotografiile aveau nevoie de un spaţiu bine delimitat şi precis, ca şi cum ar fi spus că trebuia să fie camera autorului. A mai adăugat că pentru scriitura pe cer era necesar ca epilogul poeziei aeriene să circumscrie cabina pilotului. Despre natura fotografiilor, proprietarul apartamentului spune că Wieder ar fi pretins că voia să fie o surpriză şi nu i-a spus decât că era vorba despre poezie vizuală, experimentală, chintesenţă, artă pură, ceva care avea să-i amuze pe toţi. Mai mult, l-a făcut pe proprietar să-i promită că nici el, nici nimeni altcineva nu avea să intre în camera cu fotografii până în seara vernisajului. Proprietarul apartamentului i-a spus că, dacă

voia şi pentru mai multă siguranţă, el ar fi putut să caute prin vreun dulap cheia de la cameră. Wieder i-a răspuns că nu era nevoie, că îi era suficient cuvântul de onoare. Pe care proprietarul i l-a şi dat, solemn.

Invitaţiile pentru evenimentul din Providencia au fost puţine la număr şi selecte: câţiva piloţi, militari tineri (cel mai în vârstă nu ajunsese încă nici măcar comandant) şi câţiva tipi culţi sau cu serioase indicii că ar fi fost culţi, apoi un trio de ziarişti, doi artişti plastici, un bătrân poet de dreapta care fusese avangardist şi care, după lovitura de stat, părea să-şi fi recuperat elanul tineresc, o damă tânără şi distinsă (să fie clar, la vernisaj nu a venit decât o *singură* femeie, Tatiana von Beck Iraola) şi tatăl lui Carlos Wieder, care locuia la Viña del Mar şi avea o sănătate şubredă.

Totul a început prost. Ziua expoziţiei aeriene a debutat în zori cu un potop de nori negri şi groşi, care au coborât în vale, către sud. Unii dintre superiorii lui au încercat să-l convingă să nu zboare. Wieder însă nu a luat în seamă prognoza nefavorabilă şi se pare chiar că s-ar fi certat cu cineva într-un colţ al hangarului. Pe urmă, avionul s-a ridicat şi spectatorii au urmărit, mai mult cu speranţă decât cu admiraţie, câteva piruete preliminare. A realizat un zbor razant, un looping, apoi un zbor pe spate. Dar nici urmă de fum. Cei din armată şi soţiile lor erau fericiţi, cu toate că unii membri din conducerea Forţelor Aeriene se întrebau ce se întâmplă de fapt. Apoi avionul a luat înălţime şi a dispărut în burta imensă a unui nor cenuşiu, care se deplasa încet peste oraş de parcă ar fi servit drept ghid celorlalţi nori negri aducători de furtună.

Wieder a călătorit prin nor aidoma lui Iona în pântecul balenei. Preţ de câteva momente, spectatorii au aşteptat revenirea lui în trombă. Unii au început să se simtă uşor nelalocul lor, de parcă pilotul îi aşezase premeditat acolo, la tribunele improvizate pe aerodromul

Capitán Lindstrom, pentru ca ei să scruteze un cer care nu putea să le aducă altceva decât ploaie, nicidecum poezie. Alţii, majoritatea, au profitat de interludiu ca să se ridice de pe locurile lor, să-şi dezmorţească oasele, să-şi întindă picioarele, să se salute, să ia parte la grupurile care se compuneau şi se descompuneau cu repeziciune, lăsând mereu pe câte cineva cu fraza neterminată, grupuri care discutau despre zvonurile recente, despre noile numiri şi despre funcţii noi sau despre problemele arzătoare cu care se confrunta ţara. Cei mai tineri şi mai entuziaşti comentau ultimele divorţuri şi ultimele logodne. Chiar şi admiratorii necondiţionaţi ai lui Wieder, în loc să aştepte în tăcere reapariţia avionului sau să interpreteze într-o mie de maniere diferite semnele rele de pe acel cer pustiu, s-au lăsat prinşi în comentarii practice despre viaţa de zi cu zi şi care numai tangenţial mai aveau vreo legătură cu poezia chiliană şi cu arta chiliană.

Wieder a reapărut departe de aerodrom, deasupra unui cartier de la periferia din Santiago. Acolo a trasat primul vers: *Moartea este prietenie.* Apoi a planat pe deasupra unor depouri feroviare şi pe deasupra a ceea ce aducea cu nişte fabrici dezafectate, peste străzi unde se puteau zări oameni care trăgeau de cartoane, copii care săreau garduri, câini. La stânga, la ora 9, a recunoscut două imense oraşe de săraci, despărţite de calea ferată. Acolo a scris cel de-al doilea vers: *Moartea este Chile.* Apoi a virat la ora 3 şi s-a îndreptat către centru.

În curând, au apărut şi bulevardele, ca nişte râuri sau ca nişte şerpi de culori stinse, râul adevărat, grădina zoologică, clădirile care erau orgoliul de sărac al locuitorilor din Santiago. Vederea aeriană asupra unui oraş, a consemnat însuşi Wieder pe undeva, este ca o fotografie ruptă ale cărei bucăţi, contrar credinţei obişnuite, tind să nu se despartă unele de altele: o mască nelipită, o mască mobilă. Deasupra cartierului La Moneda,

a scris cel de-al treilea vers: *Moartea este responsabilitate.* Unii dintre trecători l-au văzut, un scarabeu întunecat pe un cer întunecat şi ameninţător. Foarte puţini au descifrat cuvintele, vântul le risipea în câteva clipe. La un moment dat, cineva a încercat să ia legătura cu el prin radio. Wieder nu a răspuns. La orizont, la ora 11, a zărit siluetele a doua elicoptere care porniseră în căutarea lui.

A zburat în cerc până s-au apropiat şi apoi i-au pierdut urma într-o clipită. La întoarcerea pe aerodrom, a mai scris versurile al treilea şi al patrulea: *Moartea este dragoste* şi *Moartea este creştere.* Când a ajuns la limita aerodromului, a mai scris *Moartea este comuniune*, însă nimeni dintre generali, dintre nevestele de generali sau dintre fiii şi fiicele de generali sau dintre înalţii ofiţeri şi autorităţile militare, civile şi ecleziastice nu au putut citi cuvintele lui. Cerul era pe cale să descătuşeze o furtună cu fulgere. Din turnul de control, un colonel i-a cerut să se grăbească să aterizeze. Wieder a confirmat că a primit mesajul şi s-a ridicat din nou la înălţime. Un căpitan, care nu se afla în loja de onoare, a comentat că în Chile toate manifestările poetice se sfârşesc dezastruos. Majoritatea sunt dezastre individuale sau familiale, iar unele devin chiar dezastre naţionale. În momentul acela, peste cealaltă parte a oraşului, extrem de vizibilă de la tribune, se descărca primul fulger şi Carlos Wieder scrisese: *Moartea este curăţenie*, dar scrisese atât de prost, iar condiţiile meteorologice erau atât de nefavorabile, că numai foarte puţini dintre spectatori, care începuseră să se ridice de la locurile lor şi să deschidă primele umbrele, au înţeles ce scria. Pe cer rămâneau dâre negre, litere cuneiforme, hieroglife, mâzgăleli de copil. Totuşi, unii înţeleseseră ce scria şi se gândiseră că Wieder o luase razna. A început ploaia şi odată cu ea debandada generală. Într-unul dintre hangare se oferea un cocteil improvizat, căci, la ora aceea

şi pe o ploaie torenţială ca aceea, tuturor li se făcuse şi foame şi sete. Antreurile au dispărut în mai puţin de un sfert de ceas.

Ospătarii, recruţi de la intendenţă, erau într-un du-te-vino cu o viteză uimitoare şi de o amabilitate care a trezit invidia mai multor doamne. Câţiva dintre ofiţeri au comentat că pilotul poet era cam ciudat, însă cea mai mare parte dintre invitaţi s-a axat pe comentarii ale unor subiecte de importanţă naţională (şi chiar internaţională).

În tot acest timp, Carlos Wieder continua pe cer lupta cu stihiile. Doar o mână de prieteni şi doi ziarişti, care, în timpul liber, scriau poeme suprarealiste (sau superrealiste, cum afirmau ei, utilizând un spaniolism tipic imbecililor), îl urmăreau de pe pista-oglindă din cauza ploii şi evoluţia micului avion zburând pe sub furtună aducea cu o stampă extrasă dintr-un film despre al Doilea Război Mondial. Cât despre Wieder, probabil că nu realiza că publicul lui se împuţinase simţitor.

Scrisese sau se gândise să scrie: *Moartea este inima mea.* Apoi, *Luaţi inima mea.* Şi semnase: *Carlos Wieder*, fără teamă de ploaie sau de fulgere. Şi mai ales fără teama de propria-i incoerenţă.

Pe urmă, deşi nu mai scotea fum cu care să scrie (de ceva timp, fumul ieşea din fuzelaj lăsând mai degrabă impresia de incendiu decât de grafie, un incendiu care se confunda cu ploaia), a mai scris *Moartea este înviere* şi fanii credincioşi care mai rămăseseră la sol nu înţeleseseră nimic, dar înţeleseseră că Wieder scria *ceva,* înţeleseseră sau avuseseră impresia că înţeleg intenţia pilotului şi că, deşi nu înţelegeau nimic, asistau totuşi la un act unic, un eveniment important pentru arta viitorului.

Carlos Wieder a aterizat fără nicio problemă (cei care l-au întâlnit spuneau că era transpirat de parcă ar fi ieşit din saună), a fost bruftuluit de ofiţerul de la turnul de control şi de alţi înalţi ofiţeri care încă mai pierdeau

vremea pe la cocteil şi după ce a băut, în picioare, o bere (nu a vorbit cu nimeni, a răspuns monosilabic la întrebările care i se puneau), a plecat spre apartamentul din Providencia ca să pregătească actul doi al galei sale din Santiago.

Toate aceste fapte din urmă se poate să se fi întâmplat aşa. Dar poate că nu. Poate că generalii din Forţele Aeriene au venit la eveniment fără neveste. Poate că aerodromul Capitán Lindstrom nu a fost niciodată scena unei scrieri aeriene. Poate că Wieder a scris poezia pe cerul de deasupra oraşului fără să fi cerut permisiunea cuiva, fără să anunţe pe cineva, cu toate că e puţin probabil. Poate că în ziua respectivă nici nu a plouat peste Santiago, deşi există martori (pierde-vară care se uitau la cer aşezaţi în parc, pe o bancă, sau singuratici în cadrul unei ferestre) care îşi mai amintesc cuvintele scrise pe cer şi ploaia purificatoare de după. Însă la fel de bine se poate ca lucrurile să fi decurs în cu totul alt mod. Halucinaţiile, în 1974, nu erau o raritate.

Expoziţia de fotografie din apartament a decurs aşa după cum se relatează în continuare.

Primii invitaţi sosiseră după ora nouă seara. Majoritatea, prieteni din adolescenţă pe care nu-i mai văzuse de mult timp. Pe la unsprezece, se adunaseră vreo douăzeci de persoane, cu toţii rezonabil băuţi. Nimeni nu intrase încă în camera unde dormea Carlos Wieder şi pe ai cărei pereţi se gândise să-şi expună fotografiile urmând un criteriu legat de invitaţii săi. Locotenentul Julio Cesar Muñoz Cano, care la câţiva ani după aceea avea să publice cartea *cu cuţitul la gât*, un fel de naraţiune autobiografică şi autoflagelantă despre primii ani ai guvernării de după lovitura de stat, scrie că Wieder se comporta normal (sau poate *anormal*: era mult mai liniştit decât de obicei, chiar mai umil, cu faţa de parcă tocmai şi-ar fi spălat-o), era atent cu invitaţii ca şi cum ar fi fost acasă la el

(camaraderie totală, prea bună, prea ideală, scrie Muñoz Cano), îşi saluta cu drag toţi colegii de clasă pe care nu-i mai întâlnise de multă vreme, comenta incidentele de dimineaţă, de la aerodrom, cu condescendenţă şi fără să le dea sau să-şi dea prea multă importanţă, suporta degajat glumele obişnuite (uneori răsuflate, alteori chiar de prost gust) care se spun la astfel de reuniuni. Când şi când dispărea, se închidea în cameră (şi atunci chiar încuia uşa), dar nu lipsea multă vreme.

Într-un final, pe la miezul nopţii, a cerut, urcându-se pe un scaun în mijlocul livingului, să se facă linişte şi a rostit (textual, după cum scrie Muñoz Cano) că sosise timpul să se impregneze cu toţii de un strop din noua artă. Redevenise Wieder cel dintotdeauna, dominant, sigur pe el, cu ochii parcă desprinşi de trup, de parcă ar fi privit de pe altă planetă. Apoi şi-a croit drum spre cameră şi şi-a poftit invitaţii să intre unul câte unul. Pe rând, domnilor, arta din Chile nu admite îmbulzeala. Când a rostit cuvintele astea (consemnează Muñoz Cano), Wieder a folosit un ton jucăuş şi s-a uitat către tatăl lui, căruia i-a făcut semn cu ochiul stâng şi apoi cu ochiul drept. Ca şi cum ar fi avut din nou doisprezece ani şi-i făcea vreun semn complice. Tatăl avea o faţă liniştită şi îi zâmbea fiului.

Prima care a intrat a fost Tatiana von Beck Iraola, după cum era şi logic, dat fiind că era femeie şi avea şi un caracter impulsiv şi capricios. Tatiana, scrie Muñoz Cano, era nepoată, fiică şi soră de militari şi, în felul ei, pretindea că e o femeie independentă, că nu făcea decât ce voia, ieşea cu cine i se năzărea şi avea păreri aberante, de cele mai multe ori contradictorii, dar relativ originale. Câţiva ani mai târziu, s-a căsătorit cu un pediatru, s-au mutat în La Serena şi au avut şase copii. Tatiana din noaptea aceea, îşi aminteşte Muñoz Cano cu o melancolie uşor amestecată cu oroare, era o femeie frumoasă şi încrezătoare, care

intrase în cameră cu speranţa de a găsi portrete de eroi sau fotografii plictisitoare ale cerului chilian.

Camera era luminată normal. Nicio lumină în plus, niciun spot extracare să pună în valoare imaginile din fotografii. Camera nu trebuia să semene cu o galerie, ci cu o cameră obişnuită, o cameră împrumutată, locuinţa temporară a unui tânăr. Evident că nu erau lumini colorate, a mai spus cineva, nici ritmuri de tobe care să se audă dintr-un casetofon ascuns sub pat. Atmosfera era normală, obişnuită, fără stridenţe.

Afară, în apartament, petrecerea continua. Tinerii beau ca toţi tinerii, ca nişte învingători, ba chiar duceau la băutură ca nişte adevăraţi chilieni. Râsetele erau contagioase, rememorează Muñoz Cano, la adăpost de orice ameninţare, de orice umbră. Într-un colţ, vreo trei dintre ei începuseră să cânte înlănţuit, acompaniaţi de chitara unuia dintre invitaţi. Sprijiniţi de perete, în grupuri de câte doi sau de câte trei, unii dintre ei vorbeau despre viitor sau despre iubire. Cu toţii erau bucuroşi că sunt acolo, la petrecerea pilotului poet: erau bucuroşi că erau ce erau şi, pe deasupra, şi prieteni cu Carlos Wieder, cu toate că nu-l înţelegeau pe de-a-ntregul, cu toate că simţeau că între el şi ei exista o diferenţă. Pe hol, coada la intrarea în cameră se făcea şi se desfăcea în fiecare clipă; unora li se termina băutura şi plecau să-şi umple paharele, alţii se cufundau în declaraţii de prietenie şi de eternă loialitate, care îi purtau ca un val protector spre living, de unde se întorceau iar, cu pometii încinşi, să-şi reia locul la coadă. Fumul, mai cu seamă cel din coridor, era destul de gros. Wieder rămăsese în picioare, la uşă. Doi locotenenţi se contraziceau şi se îmbrânceau (prieteneşte) la intrarea în baia de la capătul culoarului. Tatăl lui Wieder era unul dintre puţinii care stăteau la coadă serioşi şi fermi pe poziţie. Muñoz Cano se plimba de colo-colo, după cum singur mărturiseşte, neliniştit şi cuprins de presimţiri

sumbre. Cei doi reporteri (suprarealişti sau superrealişti) dialogau cu proprietarul casei. Într-unul din drumurile lui dintr-o parte într-alta, Muñoz Cano reuşise să prindă câteva cuvinte: vorbeau despre călătorii, despre Mediterana, despre Miami, despre plaje calde, despre pescadoare şi despre femei exuberante.

La niciun minut după ce a intrat, Tatiana von Beck a ieşit. Era palidă şi nesigură pe picioare. Toată lumea a observat. L-a privit pe Wieder – de parcă ar fi vrut să-i spună ceva, dar nu găsea cuvinte – şi apoi a încercat să meargă la baie. N-a putut. A vomitat pe coridor şi apoi clătinându-se a părăsit apartamentul, însoţită de un ofiţer, care se oferise galant să o conducă până acasă, în ciuda protestelor ei, care spunea că preferă să se ducă singură acasă.

Următorul care a intrat a fost căpitanul care-i fusese profesor la Academie lui Wieder. N-a mai ieşit. Wieder, lângă uşa închisă (căpitanul o lăsase întredeschisă când intrase, dar el o închisese la loc), zâmbea din ce în ce mai mulţumit. Prin salon, unii se întrebau ce-i venise Tatianei. Poate s-a îmbătat, a zis o voce pe care Muñoz Cano nu a recunoscut-o. Cineva a pus un disc de Pink Floyd. Altcineva a comentat că bărbaţii nu pot dansa unii cu ceilalţi, chestia asta seamănă cu o adunare de gay, a întărit o voce. Li s-a răspuns că muzica de Pink Floyd nu era de dansat, ci de ascultat. Reporterii suprarealişti şuşoteau între ei. Un locotenent a propus să meargă cu toţii la târfe. Muñoz Cano consemnează că avea senzaţia că erau cu toţii pradă intemperiilor, într-o noapte întunecată, în mijlocul câmpului, cel puţin aşa le sunau vocile. Pe culoar atmosfera generală se înrăutăţea. Aproape că nu mai vorbea nimeni, semăna cu sala de aşteptare a unui cabinet stomatologic. Dar unde se mai pomenise ca în anticamera unui dentist *măselele stricate* (sic) să aştepte în picioare? se întreba Muñoz Cano.

Tatăl lui Wieder a rupt vraja. Şi-a făcut loc printre invitaţi cu politeţe, strigându-i pe nume pe cei doi ofiţeri care stăteau la rând, şi a intrat în cameră. L-a urmat proprietarul apartamentului. Aproape imediat, acesta din urmă a ieşit şi a dat nas în nas cu Wieder; pentru o clipă, a părut că o să-l pocnească, îl ţinea de revere, apoi i-a dat drumul brusc, i-a întors spatele şi a plecat spre living să caute ceva de băut. Începând din clipa aceea, cu toţii, chiar şi Muñoz Cano, au vrut să intre în dormitor. Acolo, aşezat pe pat, l-au găsit pe căpitan. Fuma şi citea nişte note scrise la maşină pe care le smulsese de pe un perete. Părea foarte liniştit, deşi scrumul ţigării îi cădea pe pantaloni. Wieder-tatăl se uita la unele dintre cele câteva sute de fotografii care decorau pereţii şi tavanul încăperii. Un cadet, a cărui prezenţă nu şi-o explica nimeni, poate că era fratele vreunuia dintre ofiţeri, a început să plângă şi să blesteme, încât a trebuit să fie luat pe sus şi dat afară. Reporterii suprarealişti gesticulau a dezgust, dar şi-au păstrat prezenţa de spirit. După spusele lui Muñoz Cano, în câteva dintre fotografii el le-a recunoscut pe surorile Garmendia şi pe alţi dispăruţi. Majoritatea, femei. Fundalul fotografiilor nu diferea prea mult de la una la alta, se putea deduce că au fost făcute în acelaşi loc. Femeile păreau manechine, în unele cazuri chiar manechine dezmembrate, făcute bucăţi, deşi Muñoz nu excludea nici ipoteza că femeile se putea să fi fost încă în viaţă când fuseseră fotografiate. Fotografiile, în general (după Muñoz Cano), erau de proastă calitate, deşi impresia pe care o lăsau era una foarte vie. Ordinea în care erau expuse nu era întâmplătoare (cronologică, spirituală…): urmau o linie, o argumentare, o poveste, un plan. Cele lipite pe tavan semănau (după Muñoz Cano) cu iadul, dar cu un iad pustiit. Cele fixate cu cleme în cele patru colţuri ale camerei erau ca o epifanie. Epifania nebuniei. În alte grupuri de fotografii predomina un ton elegiac (dar cum se

poate să existe *nostalgie* şi *melancolie* în aceste imagini? se întreba Muñoz Cano). Simbolurile era puţine, dar elocvente. Fotografia copertei unei cărţi de François Xavier de Maistre (fratele lui Joseph de Maistre): *Serile din Sankt-Petersburg.* Fotografia fotografiei unei fete blonde, care părea să se risipească în aer. Fotografia unui deget tăiat, aruncat pe podeaua gri, poroasă, de ciment.

După răbufnirea iniţială, amuţiseră cu toţii. De parcă un curent electric de înaltă tensiune ar fi străbătut casa şi ne-ar fi lăsat pe toţi muţi, spune Muñoz Cano, în puţinele pasaje de luciditate ale cărţii sale. Ne priveam şi ne recunoşteam, dar în realitate era ca şi cum nu ne-am fi recunoscut, păream alţii, dar eram la fel, ne uram chipurile, gesturile noastre aduceau cu ale somnambulilor sau cu ale idioţilor. În vreme ce unii plecau fără să-şi ia la revedere, o stranie senzaţie de fraternitate rămăsese plutind printre cei care se hotărâseră să mai stea. Muñoz Cano consemnează că tocmai în acel moment extrem de încordat, a sunat telefonul. În faţa pasivităţii proprietarului, a răspuns el la telefon. O voce, a unui bărbat în vârstă, îl căuta pe Lucho Alvarez. Alo? Alo? Cu Lucho Alvarez, vă rog! Muñoz Cano, fără să răspundă, i-a trecut telefonul proprietarului casei. Cunoaşte careva pe unul Lucho Alvarez, a întrebat acesta, după un timp care li s-a părut tuturor excesiv de lung. Bătrânul probabil că mai pusese şi alte întrebări legate de Lucho Alvarez. Nimeni nu îl cunoştea. Unii au izbucnit în râs; a fost un râs nervos, care, în atmosfera aceea, sunase iraţional de strident. Aici nu locuieşte nimeni cu acest nume, a spus proprietarul casei, după care a mai ascultat ceva, fără să spună nimic, şi a închis.

În camera cu fotografiile nu mai era nimeni în afară de Wieder şi de căpitan, iar în apartament, după cum crede Muñoz, să mai fi fost doar vreo opt persoane, între ele Wieder-tatăl, care nu părea în mod special afectat

(atitudinea lui era ca şi cum luase parte la un fel de reuniune de cădeţi care, dintr-un motiv care-i scăpa sau pe care nu-l ştia, se dovedise un eşec). Proprietarul casei, pe care-l cunoştea de când era adolescent, încerca să nu se uite la el. Ceilalţi invitaţi rămaşi la petrecere vorbeau sau şuşoteau între ei, dar tăceau de îndată ce acesta se apropia. Se lăsase o tăcere incomodă, pe care tatăl lui Wieder încerca să o mai atenueze oferind băuturi sau sandvişuri pe care el însuşi le pregătise la bucătărie, singur şi netulburat. Nu vă deranjaţi, don José, a zis unul dintre ofiţeri, uitându-se în pământ. Nu mă deranjez, Javierito, îi răspundea tatăl lui Wieder. Povestea asta, pentru cariera lui Carlos, a spus unul din ofiţeri, nu e decât un fel de neînsemnată deviere. Tatăl lui Wieder l-a privit de parcă nu pricepea despre ce vorbea. Era foarte binevoitor cu noi, îşi aminteşte Muñoz Cano, stătea pe marginea prăpastiei şi ori nu-şi dădea seama, ori nu-i păsa, ori se prefăcea extraordinar de bine.

Wieder a ieşit din dormitor şi s-a dus să stea de vorbă cu tatăl lui, în bucătărie, ca să nu-i audă nimeni. N-a durat mai mult de cinci minute. Când au ieşit din bucătărie, aveau amândoi câte un pahar cu tărie în mână. Căpitanul a ieşit şi el, ca să-şi ia ceva de băut, şi apoi s-a închis din nou în camera cu fotografii, anunţând că nu doreşte să mai intre altcineva acolo. Unul dintre locotenenţi, la ordinul căpitanului, a făcut o listă cu numele tuturor celor care participaseră la vernisaj. Cineva a pomenit de un jurământ, apoi au vorbit despre discreţie şi despre onoarea cavalerilor. Onoarea cavalerismului, a spus un altul, care până atunci păruse adormit. A fost şi unul care s-a simţit jignit şi a spus că nu de soldaţi trebuia să se teamă, ci de civili, făcând aluzie la cei doi ziarişti suprarealişti. Căpitanul a intervenit spunând că şi cei doi ziarişti ştiau ce e mai bine pentru ei. Iar ziariştii s-au grăbit să-i dea dreptate şi să afirme că, în fond, nu se întâmplase nimic,

suntem oameni de lume, ştim. După asta, cineva a pus de cafea şi s-a băut cafea şi, mai târziu, dar cu câteva ore înainte de zori, au mai apărut trei ofiţeri şi un civil, care s-au legitimat ca fiind de la Serviciile Secrete. Cei care se aflau în apartament le-au barat trecerea, crezând că veniseră să-l ridice pe Wieder. La început, sosirea celor de la Serviciile Secrete a fost primită cu circumspecţie, ba chiar cu teamă (mai cu seamă de către ziarişti), dar pe măsură ce trecea timpul şi în faţa desăvârşitei tăceri a agenţilor dedicaţi trup şi suflet muncii lor, cei prezenţi în apartament au încetat să le mai dea vreo atenţie, de parcă ar fi fost vorba despre nişte muncitori de la curăţenie care sosiseră într-un moment nepotrivit. Pentru un interval de timp, care tuturor li s-a părut mult prea lung, cei de la Serviciile Secrete s-au închis cu Wieder într-o cameră (unul dintre amicii lui Wieder chiar s-a gândit să intre şi el, să-i ofere „sprijin moral”, dar civilul i-a retezat-o, spunându-i să nu mai facă pe imbecilul şi să-şi vadă de treabă); după o vreme, din cameră au răzbătut invective, s-a auzit de câteva ori sintagma „nu eşti în toate minţile” şi după aceea doar tăcerea. Apoi cei de la Serviciile Secrete au plecat la fel de tăcuţi cum sosiseră, cu trei cutii de pantofi, luate de la proprietarul casei, pline cu fotografiile care fuseseră expuse. Domnilor, a rostit căpitanul, înainte să îi urmeze şi el, vă recomand să dormiţi câteva ore şi să uitaţi cu totul noaptea asta. Vreo doi dintre ofiţeri au luat poziţia de drepţi şi au salutat, ceilalţi erau mult prea obosiţi ca să le mai ardă de salut şi de alte ritualuri şi nu i-au spus nici măcar noapte bună (sau, de fapt, ziua bună, căci se luminase de zi). Chiar în clipa în care căpitanul pleca trântind uşa, detaliu umoristic pe care nimeni nu a părut să-l guste, Wieder a ieşit din cameră, a străbătut livingul fără să privească pe nimeni şi s-a oprit la fereastră. A tras draperiile (afară era încă întuneric, dar în zare, către cordilieră, se zărea o lumină slabă) şi şi-a

aprins o ţigară. Carlos, ce s-a întâmplat, a întrebat tatăl lui Wieder. Acesta nu i-a răspuns. Pentru o clipă părea că nimeni avea să rostească vreo vorbă (de parcă toţi aveau să adoarmă dintr-o clipă într-alta, fără să-şi poată lua privirile de pe chipul lui Wieder). Livingul, zice Muñoz Cano, semăna cu sala de aşteptare a unui spital. Te-au arestat? a întrebat, într-un târziu, proprietarul apartamentului. Presupun că da, a zis Wieder, cu spatele la toţi cei prezenţi, privind luminile din Santiago, puţinele lumini din Santiago. Tatăl său s-a apropiat de el cu o încetineală exasperantă, ca şi cum n-ar fi îndrăznit să facă ceea ce intenţiona să facă, şi l-a îmbrăţişat. O îmbrăţişare scurtă, la care Wieder n-a răspuns. Oamenii mai exagerează, a spus unul dintre ziarişti. Gura, a zis proprietarul casei. Şi acum ce facem, a întrebat unul dintre locotenenţi. Dormim puţin, a răspuns proprietarul.

Muñoz Cano nu l-a mai revăzut pe Wieder după aceea. Ultima imagine cu el, totuşi, a fost una de neuitat: un living mare şi dezordonat, sticle, farfurii, scrumiere pline, un grup de oameni palizi şi obosiţi, şi Carlos Wieder lipit de fereastră, perfect liniştit, cu un pahar de whisky într-o mână care cu siguranţă nu-i tremura şi privind peisajul nocturn.

Capitolul 7

Începând cu noaptea respectivă, ştirile despre Wieder încep să devină confuze, contradictorii, figura lui apare şi dispare în antologia mobilă a literaturii chiliene, învăluită în ceaţă, există speculaţii cum că ar fi fost dat afară din Forţele Aeriene, în urma unui proces secret, care a avut loc într-o noapte şi la care el a luat parte purtând uniforma de gală, cu toate că unii dintre fanii săi ar prefera să şi-l închipuie cu şapcă neagră, cazacă, şi cu monoclu, fumând cu un portţigaret lung din fildeş. Minţile cele mai sucite din generaţia sa preferă să şi-l imagineze

cutreierând prin Santiago, Valparaíso, sau Concepción, exercitând tot felul de profesii şi luând parte la tot felul de activităţi artistice stranii. Şi-a schimbat numele. Numele lui este asociat mai curând cu o revistă literară cu existenţă efemeră, unde ar publica propuneri de *happeninguri* pe care nu le-ar duce niciodată la capăt sau, mai rău, pe care le-ar transpune în mare secret în realitate. Într-o revistă de teatru apare o piesă semnată de un oarecare Octavio Pacheco, despre care nimeni nu ştie nimic. Piesa este extrem de ciudată: are loc în lumea unor fraţi siamezi pentru care sadismul şi masochismul sunt joacă de copii. Numai moartea este sancţionată în viaţa asta şi despre ea – despre nefiinţă, despre nimic, despre viaţa de după viaţă – dialoghează siamezii pe toată durata piesei. Fiecare dintre cei doi se ocupă cu a-l martiriza pe celălalt o vreme (sau ciclic, după cum indica autorul piesei), după care cel martirizat devine martirizator şi viceversa. Dar ca să se poată întâmpla astfel „trebuie mers până la capăt”. Piesa nu-l privează pe cititor de niciuna dintre formele cruzimii. Acţiunea are loc în casa siamezilor şi în parcarea unui supermarket, unde întâlnesc alţi siamezi care, la rândul lor, exhibă o gamă extrem de diversă de cicatrice şi cusături. Piesa nu se termină cum era de aşteptat, cu moartea unuia dintre siamezi, ci cu un nou ciclu al durerii. Teza autorului păcătuieşte doar prin simplitate: doar durerea ne leagă de viaţă, doar durerea este capabilă să ne-o reveleze.

Într-o revistă universitară apare un poem intitulat *Gura Zero*; poemul, în aparenţă un remake după Klebnikhov, este însoţit de trei desene ale autorului care ilustrează „momentul gura-zero” (adică acţiunea de a desena cu gura deschisă cât se poate de larg un zero sau un *o).* Semnat, din nou, tot de Octaviano Pacheco, însă Bibiano O’Ryan descoperă întâmplător în Arhivele Bibliotecii Naţionale o fişă a autorului şi, în ea, poeziile

aeriene ale lui Carlos Wieder, piesa de teatru a lui Pacheco şi alte texte semnate sub trei sau patru nume asemănătoare în diverse reviste de circulaţie extrem de restrânsă, unele foarte marginale şi tipărite cu bani puţini, altele de lux, tipărite pe o hârtie excelentă, cu o mulţime de fotografii (una dintre ele reproduce aproape întreaga poezie aeriană a lui Wieder, cu ordinea cronologică a fiecărei demonstraţii aeriene) şi în condiţii grafice acceptabile. Provenienţa revistelor este variată: Argentina, Uruguay, Brazilia, Mexic, Columbia, Chile. Numele revistelor, mai mult decât expresie a unei voinţe, manifestă expresia unor strategii: *Hibernia, Germania, Furtuna, Al. Patrulea Reich Argentinian, Crucea de Fier, Gata cu Hiperbolele!* (fanzine din Buenos Aires), *Diftongi şi Sinefale, Odin, Blestemul Cântăreţului* (cu un procentaj de peste optzeci la sută din articole în limba germană şi unde apare, în numărul 4, trimestrul 2 din 1975, un interviu „politico-artistic" cu un anume K.W., *autor chilian de science-fiction*, în care autorul publică inedit cuvântul-înainte la partea întâi din viitorul şi primul său roman), *Atacuri Selective, Confreria, Poezia Pastorală şi Poezia Urbană* (revistă Columbiană şi singura cuprinzând câteva puncte de interes: sălbatică, distructivă, poezia tinerilor motociclişti de clasă mijlocie, care se joacă nepăsători cu simbolurile SS, cu drogurile, cu crima şi cu metrica, şi scenografia unei anume poezii *beat*), *Plajele de pe Marte, Armata Albă, Don Perico... Sur*priza lui Bibiano este de proporţii: printre reviste, dă peste cel puţin şapte titluri din Chile publicate între 1973 şi 1980, despre a căror existenţă el, care credea că ştie absolut tot ce mişcă în literatura chiliană, habar n-avusese. Într-una dintre ele, *Floarea-soarelui din Carne,* numărul 1, aprilie 1979, Wieder, sub pseudonimul Masanobu (care nu evocă, aşa cum ar fi firesc, pe un războinic samurai, ci tocmai pe pictorul japonez Okumura Masanobu, 1686 – 1784),

vorbeşte despre umor, despre simţul ridicolului, despre glumiţele savuroase sau despre platitudinile din literatură, toate atroce, despre grotescul privat şi public.

despre rizibil, despre lipsa inutilă de măsură şi conchide că nimeni, *absolut nimeni*, nu se poate erija în judecător al acestei literaturi minore, care izvorăşte din batjocură, trăieşte în batjocură şi moare în batjocură. Toţi scriitorii sunt groteşti, scrie Wieder, toţi scriitorii sunt Mizerabili, chiar şi cei care se nasc în familii bune, ba chiar şi cei laureaţi ai Premiului Nobel. Bibiano a mai dat şi peste o carte subţire, cu copertă maro, intitulată *Interviu cu Juan Sauer.* Cartea apare sub egida editurii Al. Patrulea Reich Argentinian şi nu are nici siglă, nici an de publicaţie. Nu i-a trebuit mult până să înţeleagă că Juan Sauer, cel care răspunde la întrebări legate de fotografie şi poezie nu este altcineva decât Carlos Wieder. Răspunsurile, lungi monologuri divagante, schiţează un fel de teorie a artei. Decepţionantă, după părerea lui Bibiano, de parcă Wieder ar fi traversat momente foarte proaste şi ar fi nutrit o nostalgie după o stare de normalitate pe care nu o trăise niciodată, după un statut de poet chilian „protejat al Statului, care în felul acesta proteja cultura". Să-ţi vină să verşi când îi auzi pe ăia care încercau să te facă să crezi că Wieder ajunsese să vândă şosete şi cravate prin Valparaíso.

Câtva timp Bibiano a frecventat, ori de câte ori a putut, cu maximă discreţie, acel colţ uitat din Bibliotecă. Nu i-a trebuit mult până să înţeleagă că respectiva fişă de autor se îmbogăţea cu noi (deşi de cele mai multe ori decepţionante) contribuţii. Vreo câteva zile, trăieşte cu senzaţia că a găsit cheia cu care să dea de urma înşelătorului Carlos Wieder, dar (îmi mărturiseşte apoi într-una dintre scrisori) că se teme şi că paşii cu care înaintează sunt atât de timizi şi de înceţi că aduc a nemişcare. Vrea să dea de Wieder, vrea să-l vadă, dar nu

vrea ca Wieder să-l vadă şi mai ales nu vrea ca Wieder *să-l întâlnească* pe el. În cele din urmă, Bibiano îşi învinge teama şi se trece zilnic în registrul Bibliotecii. Wieder nu apare. Bibiano se hotărăşte să se consulte pe tema Wieder cu un angajat al Bibliotecii, un bătrânel simpatic, a cărui îndeletnicire predilectă era să scormonească prin vieţile şi minunile *tuturor* scriitorilor chilieni, cunoscuţi sau nu. Funcţionarul îi dezvăluie lui Bibiano că persoana care alimentează, dar nu în mod regulat, arhiva Wieder este, probabil, tatăl lui Carlos, un pensionar din Viña del Mar, căruia autorul face să-i parvină prin poştă toate articolele. Lămurit de această dezvăluire, Bibiano se întoarce să scotocească prin hârtiile lui Wieder şi ajunge la concluzia că unii dintre autorii pe care, la început, îi considerase heteronimi ai lui Wieder, nu erau deloc aşa: scriitorii erau reali, sau heteronimi, dar ai altcuiva, nu ai lui Wieder, ceea ce însemna că fie Wieder îşi păcălea tatăl trimiţându-i articole care nu-i aparţineau, fie însuşi Wieder-tatăl se minţea pe sine cu scrierile altcuiva. Concluzia (provizorie, dar într-un fel şi definitivă, explică Bibiano) îi pare tristă şi sinistră şi, din acel moment, din dorinţa de a-şi păstra echilibrul emoţional şi integritatea fizică, Bibiano va încerca să urmărească evoluţia carierei lui Wieder, ţinându-se la distanţă, fără să mai încerce vreodată să înlesnească vreo întâlnire cu acesta.

Nu aveau să-i lipsească ocaziile. Legenda lui Wieder se umfla ca un balon de săpun în unele cercuri literare. Se zvonea că devenise rozacrucian, că un grup de adepţi de-ai lui Joseph Feladan încercaseră să-l contacteze, că lectura în cheie a anumitor pagini din *Amphitéátre de Sciences Mortes* profeţea sau prefaţa irumperea lui „în arta şi politica unei ţâri din Sudul îndepărtat”. Se mai zvonea că se refugiase la moşia unei femei mai în vârstă decât el şi se dedicase lecturilor şi fotografiei. Se mai spune că, uneori (fără să se anunţe), mergea la întâlnirile din salonul

Rebecăi Vivar Vivanco, cunoscută sub numele de madame W, pictoriţă şi simpatizantă a ultradreptei (Pinochet şi militarii, pentru ea, erau mici copii care vor sfârşi prin a da Republica pe mâna creştin-democraţilor), promotoare de comune de artişti şi de soldaţi în provincia Aysén, delapidatoare a uneia dintre cele mai vechi averi de familie din Chile şi, într-un final, internată într-un azil de nebuni, către jumătatea anilor optzeci (între ciudăţeniile de lucrări lăsate de ea apare şi designul noilor uniforme ale Forţelor Armate şi o compoziţie, un poem muzical de douăzeci de minute, pe care trebuia să-l intoneze fragezii adolescenţi ca parte a unui ritual iniţiatic care avea loc, după spusele lui Madame VV, în deşertul din nord, în zăpezile de pe cordilieră sau în întunecatele păduri din sud, în funcţie de data naşterii fiecăruia, de alinierea planetelor, etcetera. Pe la sfârşitul anului 1977, a apărut un joc (un *wargame* strategic) despre Războiul din Pacific şi, deşi nu beneficiase de o bună campanie de promovare, a trecut fără probleme, dar fără prea mult succes, prin incipienta piaţă naţională de jocuri. Autorul jocului, afirmă cei care se pricep (iar Bibiano O'Ryan nu dezminte), este Carlos Wieder. *Wargame*-ul, care cuprinde, pe etape cincinale, începând cu 1879, întreg războiul purtat de Chile cu Alianţa peruano-boliviană, este prezentat publicului drept un joc mult mai amuzant decât Monopoly, cu toate că jucătorilor nu le trebuie prea mult timp ca să-şi dea seama că au în faţă un joc de dublă sau chiar triplă lectură. Prima lectură, incitantă, cu multe tabele, este cea a unui *wargame* clasic. Cea de-a doua, are de-a face în mod magic cu personalitatea şi caracterul conducătorilor combatanţi în război: eşti întrebat, de exemplu (şi se adaugă fotografii din epocă) dacă Arturo Prat ar putea să-l personifice pe Iisus Hristos (iar fotografia cu Prat pe care o pune la dispoziţie are, într-adevăr, multe asemănări cu unele dintre reprezentările lui Iisus) şi mai departe eşti întrebat dacă

Arturo Prat-Iisus Hristos este o *întâmplare*, un *simbol* sau o *profeţie.* (Mai departe, eşti întrebat care este semnificaţia *reală* a abordării vasului *Huáscar*, care este semnificaţia *reală* a numelui vasului lui Prat, *Esmeralda*, care este semnificaţia *reală* a faptului că ambii combatanţi, chilianul Prat şi peruanul Grau, au fost, de fapt, catalani.) Cea de-a treia lectură posibilă are de-a face cu oamenii obişnuiţi, care au îngroşat rândurile victorioasei armate chiliene ce a ajuns neînvinsă până la Lima, şi cu fondarea, la Lima, cu prilejul unei întâlniri secrete, care a avut loc într-o mică biserică aflată în subteran şi datând din timpul Coloniilor, a ceea ce diverşi autori au decis să numească, mai mult sau mai puţin inspiraţi, dar convergenţi în ridicolul numelui ales, Rasa Chiliană. Pentru autorul jocului, probabil Wieder, rasa chiliană *se fondează* într-o noapte întunecată din 1882, când generalul Patricio Lynch conducea armata de ocupaţie. (Jocul e dotat cu fotografii ale lui Lynch şi cu un rozariu de întrebări care merg de la sensul numelui generalului până la raţiunile ascunse ale unora dintre campaniile purtate de el – de ce îl *adorau* chinezii pe Lynch? – înainte şi după ce a fost general.) Jocul, care nu se ştie cum a trecut de cenzură şi cum a ajuns să fie comercializat, n-a obţinut succesul scontat şi i-a dus la ruină pe proprietarii editurii, care au declarat faliment în ciuda publicităţii pe care o făcuseră deja celorlalte două jocuri de acelaşi autor: unul pe tema luptei cu populaţia araucană şi celălalt, altceva decât un *wargame*, a cărui acţiune se petrecea într-un oraş în care putea fi recunoscut vag Santiago de Chile, dar la fel de bine putea fi şi Buenos Aires (în orice caz, un mega-Santiago şi un mega-Buenos Aires), un joc poliţist căruia nu-i lipseau ingredientele spirituale, un fel de *Evadare din Colditz*[17] despre sufletul şi misterul condiţiei umane.

17 Joc pentru adolescenţi, inspirat din legendarele întâmplări care au avut loc în castelul Colditz, din Germania (la 40 de km de Leipzig), în

Aceste două jocuri care nu au mai văzut lumina tiparului, l-au obsedat o vreme pe Bibiano. Înainte de a înceta să-mi mai scrie, m-a informat că luase legătura cu cea mai mare ludotecă privată din Statele Unite, ca să vadă dacă nu cumva jocurile se comercializaseră acolo. Drept răspuns, americanii i-au trimis un catalog cu toate jocurile gen *wargame* care se publicaseră în ultimii cinci ani. Nu l-a găsit. Cât despre jocul de detectivi în mega-Santiago, care făcea obiectul unei clasificări mai ample şi în acelaşi timp mai vagi, nu a primit niciun răspuns.

Cercetările lui Bibiano în Statele Unite, pe de altă parte, nu se reduseseră la lumea jocurilor. Am aflat de la un prieten (deşi nu cred că povestea este adevărată) că Bibiano dăduse peste un colecţionar de rarităţi literare, ca să-i zicem aşa, de la Philip K. Dick Society, din Glen Ellen, California. Bibiano, după câte se pare, i-a relatat povestea lui Carlos Wieder acestui colecţionar cu care coresponda, un ins specializat în „mesaje secrete din literatură, pictură, teatru şi film", iar nord-americanul s-a gândit imediat că un specimen de anvergura celui portretizat avea să apară, mai devreme sau mai târziu, prin Statele Unite. Individul se numea Graham Greenwood şi credea, în felul lui nord-american, hotărât şi militant, în existenţa râului, a răului absolut. Iar teoria lui personală asupra iadului era, de fapt, o urzeală sau o înşiruire de întâmplări. Pentru crimele în serie găsise o explicaţie de tip „explozie a hazardului". Explica morţile nevinovaţilor (adică toate acele morţi pe care toţi refuzau să le califice) ca pe un limbaj al hazardului eliberat. Casa Diavolului era Aventura, Soarta. Apărea invitat pe la emisiunile televiziunilor regionale, invitat de mici difuzori radio de pe Coasta de Est sau de prin statele New Mexico, Arizona şi Texas, propovăduind viziunea lui despre crimă. Ca formă de luptă împotriva

---

timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Jocul admite până la şase jucători.

răului recomanda lectura, o lectură care cuprindea numerele, culorile, semnele şi dispunerea în spaţiu a obiectelor de dimensiuni mici, programele de televiziune nocturne sau pe cele matinale, filmele vechi şi uitate. Şi, totuşi, nu credea în răzbunare: era împotriva pedepsei cu moartea şi în favoarea unei reforme radicale a sistemului penitenciar. Purta tot timpul o armă şi era un vajnic apărător ai dreptului de portarmă al cetăţenilor, unicul mod de a împiedica Statul să devină fascist. După el, lupta împotriva răului nu se circumscria doar planetei Terra, care, în cosmologia ei, uneori aducea cu o colonie penitenciară: în anumite locuri de dincolo de Terra, zicea el, există zone libere, în care hazardul nu are acces şi unde singura sursă generatoare de durere este memoria; locuitorii acestor zone se numesc îngeri, iar armatele lor se numesc legiuni. Într-un fel mult mai puţin literar decât al lui Bibiano, americanul îşi ducea viaţa băgându-şi nasul în orice fel de lume bizară despre care afla. Avea prieteni în mediile cele mai diverse: detectivi, militanţi pentru drepturile minorităţilor, feministe exilate prin vreun motel de prin Est, producători şi regizori de film care nu făcuseră niciodată vreun film şi care duceau, ca şi el, o viaţă la fel de impetuoasă şi de solitară. Membrii Societăţii Philip K. Dick, oameni care, deşi entuziaşti, erau cât se poate de discreţi, îl considerau puţin nebun, însă un nebun inofensiv, un suflet bun, un important cercetător al operei lui Dick. O vreme, Graham Greenwood a aşteptat, în alertă, cu speranţă, semnalele pe care Wieder le-ar fi putut lăsa în trecerea lui prin Statele Unite – însă, degeaba.

Semnalele care apăreau în antologia mobilă de poezie chiliană, pe de altă parte, erau pe zi ce trece mai slabe. O poezie semnată cu pseudonimul Pilotul a fost publicată într-o revistă cu apariţii efemere şi, la prima vedere, aducea a plagiat neruşinat după Octavio Paz. O altă poezie, ceva mai lungă, a fost publicată într-o revistă

argentiniană de oarecare prestigiu, având ca subiect figura unei angajate indigene care fuge de-acasă înspăimântată de privirea unui poet, de o nouă formă de a iubi, eroină în care Bibiano, neobosit în interpretări, o vede pe bătrâna Amalia Maluenda, angajata *mapuche* a surorilor Garmendia, care dispăruse în noaptea răpirii şi pe care unii dintre colaboratorii Bisericii Catolice, care investigau dispariţiile, jurau că ar fi văzut-o în apropiere de Mulchén sau de Santa Barbara, trăind într-unul din ranch-urile de la poalele cordilierei, protejată de verii ei şi cu intenţia fermă de a nu mai vorbi vreodată cu vreun chilian. Poezia (Bibiano mi-a trimis-o în fotocopie) e ciudată, dar nu dovedeşte nimic, nici măcar faptul că Wieder a scris-o.

Toate acestea te făceau să crezi că renunţase la literatură.

Opera lui, totuşi, rezistă peste timp, într-un mod disperat (aşa cum lui i-ar fi plăcut probabil să se întâmple), dar rezistă. Tinerii, unii dintre ei, îl citesc, îl reinventează, îl urmează, dar cum să urmezi pe cineva care nu se mişcă, pe cineva care încearcă, pare-se cu succes, să se facă nevăzut? Într-un final, Wieder a părăsit Chile, a părăsit revistele minoritare în care, semnând doar cu iniţialele sau sub pseudonime neverosimile, publicase cele mai recente creaţii, lucrate cam fără chef, imitaţii al căror sens scapă cititorului, şi a dispărut, însă absenţa lui fizică (de fapt, *mereu* fusese o figură absentă) nu a pus capăt speculaţiilor, lecturilor controversate şi pasionate pe care opera lui le suscită.

În 1986, în cercul de adulatori care se crease în jurul cenuşii defunctului critic Ibacache, se află de existenţa unei scrisori (şi vestea devine imediat publică), trimisă de un prieten al lui Wieder, prin care se comunică moartea acestuia. În scrisoare se pomeneşte confuz despre un fel de moştenire literară, dar cei din cercul lui Ibacache, interesaţi să-şi păstreze nepătate numele, atât pe cele

proprii, cât şi pe cel al maestrului lor, se închid în ei înşişi şi preferă să nu răspundă. După părerea lui Bibiano, zvonul a fost fals, inventat probabil chiar de către discipolii defunctului critic care, aidoma maestrului lor, se cam ramoliseră.

Nu la multă vreme după asta, apare totuşi o carte postumă a lui lbacache, intitulată *Lecturile lecturilor mele*, în care apare o menţiune despre Wieder. Cartea, o mostră de anecdotică posibil apocrifă, pretins amabilă şi uşoară, se încăpăţânează să consemneze lecturile cheie ale autorilor pe care lbacache îi inventariase, cu fervoare sau condescendenţă, într-un amplu periplu critic. Astfel, apar comentate lecturile – şi bibliotecile – lui Huidobro (surprinzătoare), ale lui Neruda (previzibile), ale lui Nicanor Parra (Wittgenstein şi poezia populară chiliană, probabil o glumă făcută de Parra pe seama credulului lbacache sau de lbacache pe seama cititorilor lui viitori), ale lui Rosamel del Valle, ale lui Díaz Casanueva şi ale altora, dar dintre care lipseşte Enrique Lihn, duşman declarat al apologetului anticar. Dintre autorii tineri, cel mai tânăr este Wieder (ceea ce dovedeşte încrederea pe care i-o acordase criticul) şi, în paragraful dedicat lecturilor acestuia, proza lui lbacache, altfel plină de înfloriturі şi de generalităţi, în fond stilul tipic, uşor căutat, al cronicarului de ziar care fusese el întotdeauna, părăseşte încet-încet (dar fără nicio pauză!) tonul sărbătoresc-familiar cu care trecuse în revistă restul idolilor, prietenilor sau discipolilor lui. Lbacache, în singurătatea biroului său, încearcă să capteze imaginea lui Wieder. Încearcă să înţeleagă, într-un *tour de force* al memoriei, vocea, spiritul lui Wieder, figura acestuia, intuită în timpul unei lungi convorbiri telefonice de noapte, dar nu reuşeşte, iar nereuşita transpare în notele sale, care trec de la tonul dulceag la cel doctoral (ceva caracteristic editorialiştilor latinoamericani), şi de la doctoral la

melancolic şi la perplex. Lecturile pe care Ibacache le atribuie lui Wieder sunt foarte diferite şi poate că urmează mai curând criteriul arbitrarietăţii criticului, al *nelalocului* său, decât criteriul realităţii: Heraclit, Empedocle, Eschil, Euripide, Simonides, Anacreon, Calimachi, Oneste din Corint. Să îi acordăm totuşi un merit lui Ibacache atunci când consemnează că antologiile de căpătâi ale lui Wieder erau *Antologia Palatină* şi *Antologia poeziei chiliene* (deşi, la o privire mai atentă, pare să fi fost o glumă). Subliniază că Wieder – acest Wieder a cărui voce de la celălalt capăt al firului telefonului suna ca o ploaie, ca o intemperie, iar aprecierile acestea, venind din partea unui anticar, trebuie luate ca atare – cunoştea *Dialogul unui om disperat cu sufletul său* şi că citise cu multă atenţie *Ce păcat că-i curvă* a lui John Ford, ale cărui opere complete, inclusiv pe cele scrise în colaborare, le adnotase cu minuţiozitate. (Bibiano, neîncrezător din fire, susţine că mai probabil e ca Wieder să fi văzut ecranizarea italiană după piesa lui Ford, care în America Latină rulase în 1973, şi al cărei unic şi cel mai mare merit fusese acela că o avusese în distribuţie pe tânăra şi tulburătoarea Charlotte Rampling.)

Paragraful în care se referă la lecturile „promiţătorului poet Carlos Wieder" se întrerupe brusc, de parcă Ibacache şi-ar fi dat seama că se arunca în gol.

Dar mai există şi alte menţiuni: într-un articol despre cimitirele marine de pe litoralul pacific, text fulgurant şi plin de duh recuperat în volumul *Acvaforte şi acuarele*, Ibacache, aparent fără nicio legătură, între descrierea unui cimitir din apropierea Las Ventanas şi a altuia din împrejurimile oraşului Valparaíso, descrie un amurg într-un sat fără nume, o piaţă pustie, în care tremură umbre lungi şi nesigure şi o siluetă, aceea a unui bărbat cu o gabardină de culoare închisă şi având la gât un fular sau o eşarfă care îi acoperă parţial faţa. Ibacache şi necunoscutul vorbesc, dar între amândoi se strecoară o

ră, un dreptunghi de lumină provenind de la un felinar, şi niciunul dintre ei nu cutează să o încalce. Vocile lor, în ciuda distanţei care-i desparte, sunt foarte clare. Necunoscutul foloseşte câteodată un argou violent, care contrastează cu vocea lui bine timbrată, şi, în general, ambii interlocutori folosesc un limbaj corect.

Întâlnirea, care implica intimitate absolută, se încheie cu apariţia în piaţa întunecată a unei perechi de *în*drăgostiţi însoţită de un câine. Întreruperea, care nu a durat mai mult de-un suspin sau de-o clipită, l-a lăsat pe Ibacache singur, sprijinit în baston, meditând asupra stranietăţii întâmplării şi a destinului. Întâlnirea, ca efecte practice, putea la fel de bine să se încheie cu apariţia unei perechi de carabinieri. Necunoscutul s-a făcut nevăzut prin vegetaţia neîngrijită a pieţei, printre umbre. Să fi fost Wieder? Să fi fost închipuirea criticului? Cine poate şti.

Anii şi zvonurile contradictorii sau lipsa completă a zvonurilor, împotriva ordinii fireşti a lucrurilor, au consolidat statura mitică a lui Wieder, au dat consistenţă pretinselor sale obiective. Unii, mai entuziaşti, au pornit prin lume dispuşi să-l întâlnească şi, dacă nu să-l aducă înapoi în Chile, măcar să-şi facă o poză cu el. Totul a fost zadarnic. Lui Wieder i se pierde urma în Africa de Sud, în Germania, în Italia… După un lung peregrinaj, pe care unii l-ar numi o călătorie turistică de una, două sau trei luni, tinerii care au pornit în căutarea lui s-au întors învinşi şi fără bani.

Tatăl lui Carlos Wieder, prezumptibil singura persoană care-i cunoştea ascunzătoarea, moare în 1990. Mormântul lui, pe care nu-l vizitează nimeni, se află în cimitirul municipal din Valparaíso.

Încet-încet, în cercurile literare chiliene, îşi croieşte drum ideea, liniştitoare, dat fiind că vremurile s-au schimbat, că şi Carlos Wieder ar fi *mort.*

În 1992, numele lui reapare într-o anchetă

referitoare la tortură şi dispariţii. Este pentru prima oară când e menţionat public într-un context extraliterar. În 1993, este asociat cu un *grup operativ independent* responsabil de moartea unui număr mare de studenţi în Santiago şi în Concepción. În 1994, nişte ziarişti chilieni publică un volum colectiv cu privire la dispariţii şi numele lui Wieder este din nou menţionat. Mai apare şi cartea lui Muñoz Cano, care părăsise Forţele Aeriene, în care autorul, într-unul dintre capitole, detaliază (şi proza lui Muñoz Cano abundă pe alocuri în fervoare şi fiori la nivel dermic) scena din seara cu expoziţia de fotografie în apartamentul din Providencia.

Cu vreo câţiva ani înainte, Bibiano publicase *Noua întoarcere a vrăjitorilor* la o modestă editură specializată în cărţi de poezie în format mic. Cartea este un succes şi catapultează editura la nişte tiraje de neconceput până atunci. *Noua întoarcere a vrăjitorilor* este un eseu detaliat (căci scriiturii lui nu-i erau străine romanele poliţiste, cu care amândoi ne umpleam timpul pe vremea când locuiam în Concepción) despre mişcările literare fasciste din Conul Sudic, în perioada 1972 – 1989. Nu lipsesc personajele enigmatice sau bizare, dar, de departe, figura care se înalţă mult deasupra celorlalte, în vâltoarea şi bâlbâială acelei decade blestemate, este cea a lui Carlos Wieder. Figura lui, cum trist spunem noi în America Latină, străluceşte prin ea însăşi. Capitolul pe care Bibiano i-l dedică lui Wieder (cel mai întins din carte) se intitulează „Explorarea limitelor” şi în el, îndepărtându-se de tonul moderat şi obiectiv pe care îl foloseşte de obicei, Bibiano vorbeşte exact despre strălucire; ai zice că relatează mai curând o poveste de groază. La un moment dat, nu foarte inspirat, îl compară cu Vathek al lui William Beckford. Citează din Borges în această privinţă: „După părerea mea este vorba despre primul Infern realmente atroce din literatură”. Descrierea lui, reflecţiile cu privire la poezia

lui Wieder sunt ezitante, de parcă prezenţa acestuia l-ar tulbura şi l-ar face să-şi piardă şirul. Şi, într-adevăr, Bibiano, care-şi râde de torturatorii argentinieni şi brazilieni, atunci când ajunge la Wieder se sperie, foloseşte adjective fără nicio noimă, abuzează de coprolalii, încearcă să nu clipească pentru ca personajul său (pilotul Carlos Wieder, autodidactul Ruiz-Tagle) să nu se piardă la linia orizontului, numai că nimănui, iar în literatură cu atât mai puţin, nu i-a reuşit să stea mult timp fără să clipească şi de aceea Wieder dispare întotdeauna.

În apărarea lui au venit doar trei colegi, foşti camarazi de arme. Toţi trei în rezervă, toţi călăuziţi de iubirea de adevăr şi de un altruism total dezinteresat. Primul dintre ei, un maior, spune că Wieder era un bărbat sensibil şi cult, una dintre multele victime ale acelor ani de fier, când destinul Republicii o luase la vale. Cel de-al doilea, un sergent al Serviciilor de Informaţii ale Armatei, face mai mult aprecieri cotidiene; imaginea lui despre Wieder este cea a unui tânăr energic, glumeţ, muncitor, şi să ştiţi că erau mulţi ofiţeri care stăteau cu mâinile în sân, era îndatoritor cu noi, subordonaţii, cu care se purta nu de parcă i-am fi fost fii, întrucât cei mai mulţi eram mai în vârstă decât el, ci de parcă i-am fi fost fraţi mai mici, frăţiorilor, ne spunea Wieder şi, uneori, un zâmbet fericit, larg şi fără rost – de ce să fi fost fericit? – îi străbătea chipul. Cel de-al treilea, un ofiţer care-l însoţise în câteva misiuni prin Santiago – destul de puţine, totuşi, s-a grăbit el să lămurească – afirmă că acest ofiţer al Forţelor Aeriene n-a făcut decât ceea ce-au făcut şi ceilalţi chilieni, ceea ce ar fi trebuit să facă sau ceea ce au vrut şi n-au putut să facă. În războaiele civile, prizonierii devin o corvoadă. Aceasta era maxima după care Wieder şi alţii ca el se călăuziseră şi cine l-ar fi putut acuza, în vârtejul istoriei, pentru că-şi îndeplinise datoria cu asupra de măsură? Uneori, a adăugat gânditor, un foc de armă mortal

e mai degrabă o alinare decât o pedeapsă capitală. C*arlitos Wieder privea lumea ca de pe înălţimile unui vulcan, domnule, vă privea pe toţi şi se uita la sine însuşi ca de foarte departe şi cu toţii, iertaţi-mi vă rog francheţea, îi păream nişte insecte amărâte; aşa era el; în cartea de istorie, Natura nu a adoptat o atitudine pasivă, dimpotrivă,* aş zice *că s-a mişcat şi ne-a şfichiuit, iar noi, sărmani ignoranţi, punem aceste lovituri pe seama ghinionului sau a destinului*... Într-un final, un judecător pesimist sau poate curajos, îl citează ca inculpat într-un proces în care nu avea însă să se pronunţe niciun verdict. Wieder, evident, nu s-a prezentat. Un alt judecător, de data aceasta din Concepción, îl citează ca principal suspect în asasinatul Angelicăi Garmendia şi în dispariţia surorii sale şi a mătuşii lor. Amalia Maluenda, angajata *mapuche* a familiei Garmendia, a compărut ca martor-cheie şi, timp de o săptămână, declaraţia ei a constituit un filon de aur pentru jurnalişti. Depoziţiile ei sunt încărcate de expresii în limba indienilor *mapuche*, iar cei doi preoţi catolici care-i sunt şi gărzi de corp, îşi asumă şi rolul de translatori. Noaptea crimei a căpătat în mintea ei proporţiile unei lungi istorii pline de omucideri şi de nedreptăţi. Povestea se ţese, ciclic, în jurul unui vers eroic *(epos),* iar cei care o ascultă realizează că este în parte şi povestea ei, povestea cetăţenei Amalia Maluenda, fostă angajată a familiei Garmendia, şi, în parte, istoria Chile. O poveste de groază. După cum îl descrie ea pe Wieder, locotenentul pare să aibă mai multe personalităţi: de intrus, de îndrăgostit, de războinic, de diavol. Când vorbeşte despre surorile Garmendia le compară cu aerul, cu ierburile de leac, cu nişte căţeluşe. Iar când evocă noaptea crimei, spune că a ascultat o muzică de spanioli. Cerându-i-se să lămurească expresia „muzică de spanioli”, răspunde: *furie pură, domnilor, furie gratuită.*

Niciunul dintre procese nu e dus până la capăt.

Problemele ţării sunt prea multe ca să mai poată interesa pe cineva figura pe zi ce trece mai ştearsă a unui criminal în serie, dispărut în urmă cu mult timp.

Chile îl uită.

Capitolul 8

Cam pe-atunci a intrat în scenă Abel Romero şi tot atunci am reintrat şi eu în scenă. Chile ne-a uitat şi pe noi.

Romero a fost unul dintre poliţiştii cei mai cunoscuţi ai epocii Allende. Acum e un bărbat de peste cincizeci de ani, scund, măsliniu, mult prea slab şi cu părul dat cu briantină sau cu fixativ. Notorietatea lui, legenda lui sunt legate de două delicte care, la vremea lor, au înfiorat, cum se spune, pe toţi cititorii de cronici negre din Chile. Primul a fost un asasinat (un puzzle, a spus Romero) comis în Valparaíso, într-o cameră a unei pensiuni de pe strada Ugalde. Victima a fost găsită împuşcată în cap, iar uşa camerei, încuiată pe dinăuntru, cu lanţul pus şi blocată cu un scaun. Ferestrele erau închise tot pe dinăuntru şi oricine ar fi ieşit pe acolo, putea să fie văzut din stradă. Arma crimei a fost găsită pe jos, lângă cadavru, astfel că verdictul a fost de la început fără echivoc: sinucidere. Dar după primele probe prelevate de criminalişti a rezultat că victima nu trăsese niciun foc. Bărbatul mort se numea Pizarro şi nu i se cunoştea vreun duşman; ducea o viaţă ordonată, era mai degrabă un singuratic şi nu avea o slujbă fixă sau vreun alt mod de a-şi câştiga existenţa; nu la mult timp după momentul comiterii crimei, s-a descoperit că părinţii lui, o familie înstărită din sud, îi trimiteau o rentă lunară. Cazul a trezit curiozitatea presei: cum ieşise asasinul din camera victimei? Să pui lanţul pe afară, au verificat cu alte încăperi, era imposibil. Să pui lanţul şi să mai şi blochezi clanţa cu scaunul, era de negândit. Au cercetat şi ferestrele: la una din zece încercări, dacă erau închise din mâner cu o mişcare scurtă

şi puternică, închizătorul rămânea blocat. Dar ca să ieşi de-acolo trebuia să fii echilibrist şi mai ales fără ca nimeni de pe stradă, căci asasinatul fusese comis la un moment al zilei, când strada era foarte circulată, să aibă proasta inspiraţie de a-şi ridica privirea şi de a te vedea. Aşa că, într-un sfârşit, în lipsa altor variante, poliţia a ajuns la concluzia că asasinul ieşise pe fereastră, iar presa naţională l-a numit *echilibristul.* Atunci, cei din Santiago l-au trimis pe Romero, iar el a rezolvat crima în douăzeci şi patru de ore (alte opt ore de interogatoriu, la care el nu a asistat, au fost suficiente pentru ca asasinul să semneze o mărturisire completă, care nu se depărta foarte mult de concluziile investigaţiilor lui Romero). Faptele, aşa cum au fost ele relatate de Romero mai târziu, s-au întâmplat astfel: victima, Pizarro, avea o relaţie mai specială cu fiul patroanei pensiunii, un anume Enrique Martínez Corrales, alias El Enriquito sau Henry, un împătimit al hipodromului de la Viña del Mar unde tot timpul se adunau, după cum zicea Romero, oamenii necumpătaţi sau aceia care au *gura aurită,* cum scria Victor Hugo, al cărui roman *Mizerabilii* este o „bijuterie a literaturii universale" şi pe care Romero recunoaşte că îl citise în tinereţe, dar pe care, odată cu trecerea timpului, îl uitase aproape de tot, mai puţin scena sinuciderii lui Javert (o să revin mai încolo la *Mizerabilii*); acest Enriquito, pare-se, era plin de datorii şi nu se ştie cum, îl implicase şi pe Pizarro în afacerile lui. O vreme, adică atâta cât durase patima lui Enriquito. Cei doi prieteni trăiesc aventuri care sunt sponsorizate de părinţii victimei. Însă, de îndată ce mersul lucrurilor se schimbă în bine pentru Enriquito, începe să-l cam ocolească pe Pizarro. Acesta se consideră înşelat. Într-o zi, pe la ora prânzului, cei doi se ceartă, se ameninţă. Enriquito se înfiinţează în camera lui Pizarro, înarmat cu un pistol. Intenţia lui fusese să-l sperie, nu să-l omoare, dar în plină demonstraţie de forţă, pistolul se descarcă accidental. Ce

să facă? Atunci Enriquito, aflat în miezul celui mai urât coşmar, are inspiraţia de geniu a vieţii lui. Ştie că, dacă fuge, bănuielile nu vor întârzia să cadă asupra lui. Prin urmare, trebuie să îmbrace crima în straie de miracol şi de neverosimil. Închide uşa pe dinăuntru, blochează clanţa cu scaunul, pune pistolul în mâna defunctului, închide ferestrele şi, când consideră el că scenografia suicidului este completă, se ascunde în şifonier şi aşteaptă. Îi cunoaşte bine pe maică-sa şi pe ceilalţi rezidenţi, care în momentul respectiv fie că luau prânzul, fie se uitau la televizor, ştie, speră că ei vor forţa uşa fără să mai aştepte carabinierii. Într-adevăr, uşa este forţată şi Enriquito, care nici măcar nu închisese de tot uşa şifonierului, se alătură calm celorlalţi locatari care privesc îngroziţi cadavrul lui Pizarro. Cazul a fost foarte simplu, a spus Romero, însă mi-a adus o notorietate nemeritată, din pricina căreia am avut multe de tras.

Şi mai mare notorietate i-a adus rezolvarea răpirii din Las Cármenes, o fermă din apropierea oraşului Rancagua, cu puţin înainte de căderea democraţiei. Protagonistul acestui caz a fost Cristóbal Sánchez Grande, unul dintre oamenii de afaceri cei mai importanţi din ţară, răpit, probabil, de o organizaţie de stânga, care cerea guvernului o sumă exorbitantă pentru a-l elibera. Timp de câteva săptămâni, poliţia nu a ştiut ce să facă. Romero, aflat la comanda unuia dintre cele trei grupuri operative care se ocupau de căutarea lui Sánchez Grande, a emis ipoteza că acesta şi-ar fi putut înscena propria răpire. Timp de mai multe zile au urmărit un tânăr din gruparea Patrie şi Libertate, până când, în cele din urmă, acesta i-a condus la ferma Las Cármenes. Acolo, în timp ce jumătate dintre oamenii lui înconjuraseră casă, Romero i-a dispus pe trei dintre cei care rămăseseră cu el ca ţintaşi, cu câte un pistol în fiecare mână, şi, însoţit de un tânăr detectiv numit Contreras, cel mai curajos dintre toţi, a intrat în casă şi l-a

arestat pe Sánchez Grande. În timpul operaţiunii, doi dintre mercenarii din grupul Patrie şi Libertate care-l apărau pe magnat au murit, iar Romero şi unul dintre oamenii lui care asigurau ieşirea de serviciu au fost răniţi. Pentru această operaţiune a fost decorat de însuşi Allende cu Medalia pentru Curaj, cea mai mare realizare profesională din viaţa lui, o viaţă mai degrabă plină de amărăciune, decât de bucurii, după cum spune el însuşi.

Îmi aminteam de numele lui, bineînţeles. Fusese o celebritate. Apărea în cronica roşie, înainte sau după paginile de actualitate sportivă?, împreună cu alte nume pe care pe atunci le consideram ignonimii (pe-atunci nu ştiam ce înseamnă acest cuvânt), o scenografie a crimei din Lumea a Treia, în anii şaizeci-şaptezeci: case sărăcăcioase, terenuri virane, domenii de relaxare prost luminate. Şi primise Medalia pentru Curaj chiar de la Allende. Medalia am pierdut-o, a adăugat cu tristeţe, şi nu am nicio fotografie cu care să dovedesc, dar îmi amintesc totul de parcă s-ar fi întâmplat ieri. Arătam a poliţist.

După lovitura de stat, a fost închis trei ani şi pe urmă a plecat la Paris, unde trăia făcând tot felul de munci ocazionale. Despre natura acestor munci nu mi-a spus niciodată nimic, dar în primii ani la Paris făcuse de toate, de la lipit de afişe până la lustruit podelele cu ceară, muncă de noapte, când birourile sunt închise, şi care îţi îngăduie timp pentru gânduri. Misterul clădirilor din Paris. Aşa numea imobilele de birouri, când se lasă noaptea şi toate apartamentele sunt în întuneric, în afară de unul singur, apoi şi în acesta se stinge lumina şi se aprinde într-altul, pe urmă şi în acesta se stinge lumina şi altul se luminează şi tot aşa, rând pe rând. Când şi când, dacă trecătorul nocturn sau muncitorul care lipeşte afişe stă pe loc mai multă vreme, poate zări pe cineva care apare la fereastra uneia dintre aceste clădiri şi rămâne acolo câtva timp, fumând sau contemplând oraşul, cu braţele

încrucişate. E sigur un bărbat sau vreo femeie de serviciu din tura de noapte.

Romero era căsătorit, avea un băiat şi planuri să se întoarcă în Chile şi să înceapă o nouă viaţă.

Când l-am întrebat ce dorea (îl lăsasem deja să intre în casă şi pusesem şi apa pentru ceai la fiert), mi-a spus că era pe urmele lui Carlos Wieder. Aflase adresa mea din Barcelona, de la Bibiano O'Ryan. Îl cunoaşteţi pe Bibiano? Mi-a spus că nu. Nu personal. I-am scris o scrisoare, el mi-a răspuns şi pe urmă am vorbit la telefon. Tipic pentru Bibiano, am zis eu şi am încercat să mă gândesc de câtă vreme nu-l mai văzusem pe Bibiano: de aproape douăzeci de ani. Prietenul dumneavoastră e un tip de treabă, a zis Romero, şi pare să-l cunoască foarte bine pe domnul Wieder, dar crede că dumneavoastră îl cunoaşteţi şi mai bine. Nu-i adevărat, i-am spus. Dacă mă ajutaţi să-l găsesc, a spus Romero, e rost de ceva bani. Şi rostind asta, s-a uitat la mine de parcă ar fi cântărit suma exactă cu care m-ar fi putut cumpăra. Am crezut că n-o să îndrăznească să pedaleze pe ideea cu banii, aşa că am tăcut şi am aşteptat, cu speranţă. L-am servit cu ceai. Îl bea cu lapte şi părea să-i placă. Aşezat lângă mine, la masă, părea mult mai slab şi mai scund decât era de fapt. Pot să vă ofer două sute de mii de pesete, a adăugat. Accept, dar în ce fel vă pot fi de folos? În chestiuni legate de poezie, a zis el. Wieder a fost poet, eu eram poet, el nu era poet, *ergo* ca să dai de urma unui poet ai nevoie de ajutorul altui poet.

I-am spus că pentru mine Carlos Wieder era un criminal, nu un poet. Mă rog, mă rog, a zis Romero, să nu fim intoleranţi, poate că pentru Wieder sau pentru oricare altul, *dumneavoastră* nu sunteţi poet sau poate că sunteţi unul mediocru, pe când el sau ei, da, sunt, totul depinde de sticla prin care priveşti, cum spunea Lope de Vega, nu vi se pare? Două sute de mii, acum, pe loc? am întrebat eu. Două sute de mii dintr-un foc, a răspuns el, energic, dar nu

uitaţi că de-acum înainte lucraţi pentru mine şi vreau rezultate. Şi dumneavoastră cu cât sunteţi plătit? Cu destul de mult, a spus el, persoana care m-a angajat are mulţi bani.

A doua zi, a venit la mine acasă cu un plic în care erau cincizeci de mii de pesete şi cu o valiză plină cu reviste literare. Restul de bani vi-i aduc când îi primesc. L-am întrebat ce îi făcea să creadă că Wieder ar mai fi în viaţă. Romero a zâmbit (avea un zâmbet de nevăstuică. De şobolan de câmp) şi mi-a spus că nu el, ci clientul lui îl credea în viaţă. Şi ce vă face să credeţi că e în Europa şi nu în America sau în Australia? Mi-am cam făcut o idee despre el, mi-a răspuns. Pe urmă, m-a invitat să luăm prânzul împreună, într-un restaurant de pe strada Tallers, unde locuiam eu (el se cazase la o pensiune discretă şi decentă de pe strada Hospital, la câţiva paşi de casa mea), şi conversaţia s-a axat pe anii pe care îi petrecuse el în Chile, pe ţara pe care amândoi ne-o aminteam, pe politica chiliană pe care Romero (spre stupoare mea) o aşeza în rând cu cele mai bune din lume. Dumneavoastră sunteţi un fanatic şi un patriotard, i-am spus eu, când ajunseserăm la desert. Vă asigur că nu-i aşa, mi-a răspuns el, în vremea când eram în Brigadă nu a existat asasinat care să fi rămas neelucidat. Iar bobocii care intrau la secţia de Investigaţii erau nişte tipi foarte instruiţi, absolvenţi de facultăţi umaniste cu note mari şi, pe deasupra, şi cu trei ani de academie, unde avuseseră profesori excelenţi. Îmi amintesc că González Zavala, doctorul González Zavala, odihnească-se în pace, spunea că dintre toate serviciile de poliţie din lume, cele mai bune, cel puţin în ceea ce priveşte Departamentul de Omucideri, erau cele engleze şi cele chiliene. I-am spus să nu mă facă să râd.

Am ieşit din restaurant pe la patru după-amiaza, după ce mâncaserăm şi băuserăm două sticle de vin. Vinul spaniol vorbit, a zis Romero, e mai bun decât cel

franţuzesc. L-am întrebat dacă avea ceva împotriva francezilor. Faţa a părut că i se întunecă şi mi-a răspuns nu-şi dorea decât să plece, nimic altceva, trecuseră deja mulţi ani.

Am mai băut o cafea la barul Central, vorbind despre *Mizerabilii.* Romero considera că Jean Valjean, care a devenit Madeleine şi apoi Fauchelevent, ca personaj obişnuit, era unul *găsibil* şi în întortocheatele oraşe latinoamericane. Javert însă i se părea excepţional. Omul ăsta, a spus, e ca o şedinţă de psihanaliză. Nu mi-a fost greu să-mi dau seama că Romero nu experimentase nicio şedinţă de psihanaliză, cu toate că în mintea lui o astfel de activitate părea să se bucure de tot prestigiul din lume. Javert, poliţistul lui Victor Hugo, cu care empatiza şi pe care îl admira, însemna pentru el, într-o anume măsură, un fel de lux, o „comoditate de care nu ne bucurăm decât arareori". L-am întrebat dacă văzuse filmul, cel franţuzesc, vechi. Nu, a spus; ştiu că la Londra se joacă un muzical, dar nici pe ăsta nu l-am văzut, mi se pare că se cheamă *Pergola cu flori.* Nu-şi amintea nimic din carte, după cum am spus, dar nu uitase că Javert se sinucisese. Eu aveam îndoieli. Poate că în film nu o făcuse. (Acum, că vorbesc despre film, îmi vin în minte două imagini: baricadele din 1832, cu un grup de tineri revoluţionari şi de copii ai străzii, figura lui Javert după ce fusese salvat de Jean Valjean, acesta stând în picioare lângă un canal, cu privirea pierdută în zare, într-un vuiet ca de cataracte.

de-a dreptul maiestuoase, al apelor pline de fecale care se varsă în Sena. Deşi e foarte posibil să mă înşel sau să încurc cu un alt film.) În ziua de azi, a spus Romero, degustând ultimele picături dintr-un *carajillo*, în filmele nord-americane, poliţiştii nu fac decât să divorţeze. Javert, în schimb, se sinucide. Vedeţi diferenţa?

Apoi a urcat cele cinci etaje până la mine acasă, a deschis valiza şi a pus revistele pe masă. Citiţi-le cu

atenţie, mi-a zis, între timp eu mă duc să fac puţin turism. Ce muzee îmi recomandaţi? îmi aduc aminte că i-am spus cum să ajungă la Muzeul Picasso şi de acolo până la Sagrada Familia, iar el a plecat.

Abia după trei zile l-am mai revăzut.

Revistele pe care mi le lăsase erau toate europene. Din Spania, Franţa, Portugalia, Italia, Anglia, Elveţia, Germania. Ba chiar şi una din Polonia, două din România şi una din Rusia. Majoritatea fanzine, fără cine ştie ce tiraje. Calitatea tiparului, cu excepţia câtorva dintre cele franţuzeşti, nemţeşti şi italiene, care se vedea că sunt făcute de profesionişti şi beneficiau de un important sprijin financiar, mergea de la fotocopii până la mimeografii (una din România), iar rezultatul îţi sărea în ochi: calitatea defectuoasă, hârtia ieftină şi designul deficient te trimiteau cu gândul la o literatură de canal. Le-am răsfoit pe toate. După părerea lui Romero, cel puţin, în una dintre ele trebuia să fi fost vreo colaborare de-a lui Wieder, sub alt nume, evident. Nu erau reviste literare de dreapta dintre cele cunoscute: patru dintre ele erau scoase de nişte grupuri de *skinheads,* alte două erau publicaţii sporadice ale vreunei galerii de suporteri de fotbal, cel puţin şapte dedicau mai mult de jumătate din conţinut S.F.-ului, vreo alte trei erau ale unor cluburi de *wargames*, încă vreo patru erau de ocultism (două italiene şi două franţuzeşti), iar dintre acestea din urmă, una (italienească), în mod clar dedicată adorării diavolului, pe urmă vreo cincisprezece erau naziste pe faţă, alte şase se puteau încadra în curentul pseudoistoric al „revizionismului” (trei franţuzeşti, două italiene şi una elveţiană de limbă franceză), o alta. Rusească, era un amestec haotic între toate celelalte amintite mai înainte, cel puţin asta era concluzia pe care o trăsesem eu din caricaturile (numeroase, de parcă dintr-odată potenţialii cititori ruşi ar fi devenit analfabeţi, ce noroc pe mine că nu ştiu rusă), şi

aproape toate aveau un caracter rasist şi antisemit.

În a doua zi de lectură, am început să devin cu adevărat interesat. Locuiam singur, nu aveam bani, sănătatea mea lăsa destul de mult de dorit, trecuse ceva timp de când nu mai publicasem nimic, ba chiar în ultima vreme nici măcar nu mai scriam. Soarta mea mi se părea mizeră. Cred că începusem să mă obişnuiesc cu autocompasiunea. Revistele de la Romero, toate aşezate pe masa mea (mă hotărâsem să mănânc în picioare, în bucătărie, ca să nu le mişc). În teancuri, după naţionalitate, după data publicării, după tendinţe politice sau după genul literar în care s-ar fi putut încadra, au avut asupra mea efectul unui antidot. După a doua zi de lectură m-am simţit râu fizic, dar nu mi-a luat mult să pricep că răul meu venea de la lipsa de somn şi proasta alimentaţie, aşa că am hotărât să cobor în stradă, să-mi cumpăr un sandviş cu brânză şi să mă culc. Când m-am trezit, după vreo şase ore, eram proaspăt, odihnit şi aveam chef să citesc sau să recitesc (sau să ghicesc, în funcţie de limba în care era scrisă revista), din ce în ce mai implicat în povestea cu Wieder, care era de fapt o parte dintr-o istorie mai amplă, deşi atunci încă nu ştiam care. Ba chiar într-una din nopţi am avut şi un vis în sensul ăsta. Am visat că mergem pe un vas mare de lemn, poate un galion, şi traversam Marele Ocean. Eu mă aflam pe covertă, la pupa, şi scriam un poem sau poate notam ceva în jurnal în timp ce priveam marea. Şi-atunci, cineva, un bătrân, s-a pus pe strigat „tornadă! tornadă!”, dar nu de la bordul galionului, ci de la bordul unui yacht sau de la piciorul unui stabilopod. La fel ca într-o scenă din *Copilul lui Rosemary* al lui Polansky. Şi în clipa aceea galionul a început să se scufunde şi toţi supravieţuitorii am devenit naufragiaţi. Pe mare, îl vedeam pe Carlos Wieder plutind agăţat de un butoi de vodcă. Eu pluteam prins de o bârnă putredă de lemn. Înţelegeam în clipa aceea, pe măsură ce valurile ne

îndepărtau unul de celălalt, că eu şi Wieder navigaserăm în *aceeaşi* barcă, doar că el contribuise la scufundarea ei, în timp ce eu nu făcusem nimic sau aproape nimic ca să-l împiedic. Astfel că, atunci când Romero s-a întors, la capătul celor trei zile, l-am întâmpinat ca pe un prieten.

Nu mersese nici la Muzeul Picasso, nici la Sagrada Familia, dar fusese la muzeul din Camp Nou şi la noul zoo acvatic. N-am mai văzut în viaţa mea un rechin de-atât de aproape, impresionant, vă asigur. Când l-am întrebat ce părerea avea despre Camp Nou, mi-a răspuns că dintotdeauna avusese impresia că e cel mai bun stadion din Europa. Ce păcat că anul trecut Barcelona a mâncat bătaie de la Paris Saint-Germain. Să nu-mi spuneţi, Romero, că şi dumneavoastră sunteţi *cule*[18]. Nu cunoştea cuvântul. I l-am explicat şi părea să-l amuze. Pentru câteva clipe a rămas ca absent. Sunt un *cule* provizoriu, a spus. Dintre echipele din Europa, eu ţin cu Barcelona, dar în sufletul meu sunt un fan Colo-Colo. Ce să-i faci, a adăugat, cu tristeţe şi orgoliu.

În după-amiaza aceea, după ce am mâncat împreună la o terasă din Barceloneta, m-a întrebat dacă citisem revistele. Asta fac, i-am răspuns. A doua zi, a apărut cu un televizor şi un video. Sunt pentru dumneavoastră, consideraţi că sunt un cadou din partea clientului meu. Eu nu mă uit la televizor, am spus. Rău faceţi, fiindcă nu ştiţi ce de lucruri interesante pierdeţi. Urăsc concursurile, am spus. Unele sunt foarte interesante, a zis Romero. Sunt oameni normali, autodidacţi care se înfruntă cu toată lumea. Mi-am adus aminte că Wieder era sau făcea pe autodidactul, în timpurile acelea îndepărtate din Concepción. Eu citesc cărţi, Romero, am spus, şi acum, reviste, şi uneori scriu. Da, se vede, a spus Romero. Şi a adăugat aproape imediat: Nu mi-o luaţi în nume de rău, eu

18 *Culé* (din catalana), susţinător al echipei de fotbal din F.C. Barcelona.

am avut întotdeauna respect pentru preoţii şi scriitorii care nu posedă nimic. Îmi amintesc de un film cu Paul Newman, a spus, în care el era scriitor şi îi dădeau Premiul Nobel, iar el dup-aia mărturisea că toată viaţa îşi câştigase existenţa scriind romane poliţiste. Pentru genul ăsta de scriitori am eu respect. Aţi cunoscut puţini, probabil, am spus eu cu năduf. Romero n-a părut să audă. Dumneavoastră sunteţi primul, mi-a spus. Apoi mi-a explicat că nu era indicat să instalez televizorul în sala mare a pensiunii în care locuiam, dar că trebuia să văd trei casete video pe care mi le adusese. Cred că am izbucnit în râs de frică. Să nu-mi spuneţi că sunt cu Wieder. Ba bine că nu, domnule, e în toate trei filmele, a răspuns Romero.

Am instalat televizorul şi, înainte de a conecta aparatul video, Romero a încercat să prindă un post, însă a fost imposibil. Va trebui să vă cumpăraţi o antenă, a zis. Apoi a pus prima caseta video. Nu m-am ridicat de la locul meu de la masă, de lângă reviste. Romero s-a aşezat în singurul fotoliu din salon.

Erau nişte filme porno cu buget redus. Pe la jumătatea primului dintre ele (Romero adusese cu el şi o sticlă cu whisky şi se uita la film bând câte-o înghiţitură), i-am mărturisit că nu eram în stare să mă uit la trei filme porno unul după altul. Romero a aşteptat până s-a terminat filmul şi pe urmă a închis aparatul. Uitaţi-vă în noaptea asta la ele, fără grabă, singur, a spus în timp ce punea bine sticla de whisky, într-un colţ al bucătărie mele. Trebuie să-l recunosc pe Wieder în vreunul dintre actori? l-am întrebat, înainte să plece. Romero a zâmbit enigmatic. Importante sunt revistele, filmele sunt o idee de-a mea, o muncă de rutină.

În noaptea aceea, am văzut cele două filme care mai rămăseseră şi apoi l-am pus din nou pe primul şi, pe urmă, m-am mai uitat o dată la ultimele două. Wieder nu apărea nicăieri. Şi nici Romero nu a apărut a doua zi. M-am gândit

că povestea cu filmele era vreo glumă de-a lui Romero. Prezenţa lui Wieder între pereţii locuinţei mele devenea din ce în ce mai puternică, de parcă într-un fel tocmai filmele acelea îl conjuraseră. Nu trebuie să jucăm teatru, spusese Romero, într-una dintre ocazii. Numai că eu simţeam că toată viaţa mea se ducea dracului.

Când a reapărut, Romero purta un costum nou, cumpărat recent, iar mie îmi adusese un cadou. Doream din tot sufletul să nu fie ceva de îmbrăcat. Am deschis pachetul: era un roman de Gabriel García Márquez – pe care îl citisem deja, dar nu i-am mai spus – şi o pereche de pantofi. Probaţi-i, mi-a zis, sper că vă vine numărul, pantofii spanioli sunt foarte apreciaţi în Franţa.

În mod surprinzător, am constatat că pantofii îmi veneau perfect.

Explicaţi-mi enigma filmelor porno, i-am cerut. N-aţi observat nimic ciudat, nimic anormal, care să vă fi atras atenţia? m-a întrebat Romero. După expresia feţei lui, mi-am dat seama că îl durea în fund de filme, de reviste, de toate, în afară poate de proiectata întoarcere în Chile. Singura chestie demnă luat în seamă este că sunt pe zi ce trece mai obsedat de Wieder, i-am spus. Şi asta e de bine sau de rău? Nu glumiţi cu asta. Romero, am spus eu. Bine, atunci, am să vă povestesc ceva, a spus Romero, locotenentul este în toate aceste filme, numai că se află în spatele camerei de filmat. Wieder este regizorul acestor filme? Nu, a spus Romero, este cameramanul.

Pe urmă mi-a spus povestea unui grup care făcea filme porno într-o vilă din golful Tarento. Într-o dimineaţă, în urmă cu vreo doi ani, îi găsiseră pe toţi morţi.

În total şase persoane, trei actriţe, doi actori şi cameramanul. Regizorul şi producătorul au fost consideraţi suspecţi şi au fost arestaţi. L-au arestat totodată şi pe proprietarul vilei, un avocat din Corigliano, în legătură cu *hard-core-ul* criminal, adică cu filmele porno

cu crime nesimulate. Au avut cu toţii alibi şi au fost eliberaţi. După un timp, cazul a fost clasat. Unde intervenea Carlos Wieder în afacerea asta? A mai existat un al doilea cameraman. Un anume R.P. English. Pe ăsta, poliţia italiană nu l-a mai localizat niciodată.

English era Wieder? Aşa crezuse Romero la începutul anchetei şi o bună bucată de vreme colindase toată Italia, căutând oameni care-l cunoscuseră pe English şi cărora le arăta o fotografie de-a lui Wieder (cea în care Wieder pozează lângă avionul lui), dar n-a dat peste nimeni care să şi-l fi amintit pe cameraman, de parcă acesta n-ar fi existat niciodată sau de parcă n-ar fi avut un chip după care să poată fi recunoscut. Într-un final, într-o clinică din Nîmes, a întâlnit o actriţă care lucrase cu English şi care îşi amintea cum arăta el. Actriţa se numea Joanna Silvestri şi era o frumuseţe, a spus Romero, femeia cea mai frumoasă, vă asigur, pe care am văzut-o în viaţa mea. Mai frumoasă decât soţia dumneavoastră? am întrebat eu, tachinându-l. Ei, soţia mea e un fel de veterană deja, nu se pune, a spus Romero. Şi nici eu, a adăugat aproape imediat. Chestia este că era cea mai frumoasă femeie pe care o văzusem. Ca să mă exprim corect: cea mai bună ţipă. O femeie în faţa căreia să-ţi scoţi pălăria, credeţi-mă. L-am întrebat cum arăta. Blondă, înaltă, cu o privire care te ducea cu gândul la copilărie. Privire de catifea, cu străluciri de tristeţe şi de hotărâre. Avea osatură puternică şi o piele albă, cu acea tentă olivacee pe care-o întâlneşti frecvent în zona mediteraneeană. O femeie la care visezi cu ochii deschişi, dar cu care să şi trăieşti, şi să împarţi şi bune şi rele. Dovadă, a spus Romero, osatura ei, pielea ei, privirea ei înţeleaptă. N-am văzut-o niciodată în picioare, dar mi-o închipui ca pe o regină. Clinica nu era una de lux, totuşi avea o mică grădină care, seara, se umplea de pacienţi, majoritatea francezi şi italieni. Ultima oară, de altfel, a fost şi cea mai lungă întrevedere, am invitat-o să coboare

(poate din cauză că m-am temut să nu se plictisească, acolo, în cameră, singură, doar ea cu mine). Mi-a spus că nu putea coborî. Vorbeam în franceză, dar mai strecura şi câte un cuvânt în italiană. Asta mi-a spus în italiană, privindu-mă drept în faţă, iar eu m-am simţit bărbatul cel mai neputincios, mai nenorocit şi mai distrus din lume. Nu pot să vă explic: aş fi fost în stare să plâng. M-am stăpânit şi am încercat să continui conversaţia cu privire la chestiunile care mă aduseseră până acolo. Pe ea o amuza că eu eram chilian şi că îl căutam pe unul pe care îl chema English. Un detectiv chilian, îmi spunea, zâmbindu-mi. Semăna cu o pisică, pe pat. Cu braţele încrucişate şi cu spatele sprijinit de un munte de perne. Conturul picioarelor ei pe sub cuvertură era ca o minune, dar nu una dintre minunile acelea care te lasă nedumerit, ci din acelea care vin ca aerul şi te liniştesc, te fac mai liniştit decât erai, vreau să spun. Oh. Doamne, ce frumoasă era, a spus Romero deodată. Era bolnavă? Era pe moarte, a spus Romero, şi era singură-cuc. Cel puţin asta e concluzia la care am ajuns eu, după cele două seri de vizită pe care le-am petrecut la clinică, dar cu toate astea îşi păstrase seninătatea şi luciditatea. Îi plăcea să vorbească, se vedea că o însufleţeau vizitele (nu părea să o viziteze multă lume, dar eu de unde să ştiu, de fapt), mereu scria scrisori sau citea sau se uita la televizor cu căştile pe urechi. Citea reviste de actualitate, reviste pentru femei. Camera ei era foarte ordonată şi mirosea bine. Şi ea şi camera. Presupun că îşi trecea peria prin păr şi se dădea cu parfum pe gât şi pe mâini. Înainte să primească pe cineva în vizită. Eu aşa îmi închipui. Ultima oară când am văzut-o, înainte de a ne lua rămas-bun, a deschis televizorul şi a căutat un canal italian care nu dădea mare lucru. M-am temut că urma să văd vreunul dintre filmele în care jucase. Vă jur că nu ştiu ce aş fi făcut şi că viaţa mea ar fi putut fi dată complet peste cap. Dar a fost vorba doar despre o emisiune de

interviuri, în care apărea un vechi prieten de-al ei. I-am strâns mâna şi am plecat. Când am ajuns la uşă, nu m-am putut abţine şi am mai privit-o o dată.

Îşi pusese din nou căştile pe urechi şi avea, ca să vedeţi ce curios, un aer marţial, nu ştiu cum să-l definesc altfel, de parcă salonul ei de bolnavă ar fi fost pupitrul de comandă al unei nave spaţiale şi ea, căpitanul cu mână forte. Şi în final ce s-a întâmplat? am întrebat, fără niciun chef de a-l mai lua peste picior pe Romero. Nu s-a întâmplat nimic, şi l-a amintit pe English şi mi l-a descris destul de bine, dar există mii de persoane în Europa care corespund descrierii ei şi nu l-a putut identifica după vechea fotografie de aviator, evident, trecuseră mai bine de douăzeci de ani, prietene. Nu, vreau să spun, cu Joanna Silvestri ce s-a întâmplat? A murit, a spus Romero. Când? La câteva luni după ce am vizitat-o eu. Am citit ştirea când eram la Paris, într-un necrolog din ziarul *Liberation.* Şi n-aţi văzut niciodată un film cu Joanna Silvestri? Nu, domnule, ce-ţi veni, niciodată. Nici măcar din curiozitate? Nici măcar, sunt un bărbat căsătorit şi pe deasupra şi destul de în vârstă, a spus Romero.

În seara aceea l-am invitat eu la cină. Am cinat pe strada Riera, într-un restaurant ieftin şi de familie, apoi am început să mergem la întâmplare prin cartier. Când am trecut prin dreptul unui videoclub, i-am spus lui Romero să mă urmeze. Nu cumva vrei să închiriezi vreun film cu ea, i-am auzit vocea, în spatele meu. Nu am încredere în descrierea pe care i-aţi făcut-o, i-am spus, vreau să ştiu cum arăta chipul ei. Filmele porno ocupau trei rafturi, undeva pe peretele din fund al magazinului. Cred că nu mai intrasem decât o singură dată până atunci într-un videoclub. Şi trecuse ceva vreme de când nu mai simţisem atât de bine, deşi pe dinăuntru ardeam. Romero a tot căutat, o vreme. Îl vedeam cum îşi trece degetele peste coperte, cotoare şi etichete şi mă făcea să mă simt bine.

Asta e, a spus Romero. Avea dreptate, fusese o femeie foarte frumoasă. Când am ieşit afară, am realizat că videoclubul era singurul magazin care rămânea deschis toată noaptea.

Ziua următoare, când Romero a trecut pe la mine, i-am spus că mi se părea că l-am identificat pe Carlos Wieder. Şi dacă ar fi să-l întâlneşti, ai putea să-l recunoşti? Nu ştiu, i-am răspuns.

Capitolul 9

Aceasta este ultima mea transmisie de pe planeta monştrilor. N-am să mă mai afund vreodată în marea de căcat a literaturii. De-acum înainte, am să-mi văd de poemele mele cu umilinţă şi am să muncesc doar cât să nu mor de foame şi am să încerc să nu public nimic.

Din teancul de reviste cu care-mi umplusem masa, două îmi atrăseseră atenţia. Din celelalte aş fi putut să fac o expoziţie colorată de psihopaţi şi schizofrenici, însă doar cele două aveau *elanul,* singularitatea întreprinderii care-l atrăgea pe Carlos Wieder. Amândouă erau franţuzeşti: numărul 1 din *Gazeta Literară din Evreaux* şi numărul 3 din *Revista Paznicilor de noapte din Arras*. În fiecare dintre ele am găsit o scriere critică a unui anume Jules Defoe, cu toate că în *Gazetă* adoptase forma, absolut întâmplătoare, a versului. Dar mai înainte de toate astea, trebuie să vă vorbesc despre Raoul Delorme şi despre secta *scriitorilor barbari*.

Născut în 1953, Raoul Delorme fusese soldat şi vânzător în piaţa en-gros, înainte de a-şi fi găsit o slujbă fixă (şi mai potrivită afecţiunii la coloana vertebrală pe care o căpătase în Legiune) ca portar al unui imobil din centrul Parisului. În 1968, în timp ce studenţii ridicau baricade şi viitorii romancieri ai Franţei aruncau cu cărămizi în ferestrele liceelor sau făceau amor pentru prima oară, a hotărât să fondeze secta sau mişcarea

Scriitorilor Barbari. Astfel că, în timp ce unii dintre intelectuali luau în stăpânire străzile, bătrânul legionar s-a închis în minuscula lui gheretă de portar din Rue Des Eaux şi a început să dea formă noii sale literaturi. Ucenicia lui a constat în două etape, aparent foarte simple. Recluziunea şi lectura. Pentru prima etapă avea nevoie doar să facă provizii cât să-i ajungă o săptămână sau să ţină post. Mai trebuia, ca să evite vizitele inoportune, să anunţe că nu era disponibil pentru nimeni sau că pleca o săptămână în călătorie sau că se îmbolnăvise de o boală molipsitoare. Acest al doilea pas era mai complicat. Delorme susţinea că trebuie să te contopeşti cu capodoperele. Iar acest lucru îl obţinea într-o manieră din cale-afară de stranie: defecând pe pagini de Stendhal, suflându-şi mucii pe paginile de Victor Hugo, masturbându-se şi împrăştiind sperma pe paginile de Gaultier sau de Banville, vomitând pe pagini de Daudet, urinând pe pagini de Lamartine, tăindu-se cu lama de ras şi stropind cu sânge pagini de Balzac sau Maupassant, cu alte cuvinte, supunând cărţile unui proces de degradare pe care Delorme îl numea umanizare. Rezultatul – după o săptămână de ritual *barbar*, era un apartament sau o cameră plină de cărţi sfâşiate, scârnăvii şi miasme, în care ucenicul literat vorbea vrute şi nevrute, gol sau îmbrăcat în şort, murdar şi scuturat de convulsii ca un nou-născut sau mai bine spus ca un prim peşte care s-ar fi decis să facă un salt şi să trăiască pe uscat. După părerea lui Delorme, *scriitorul barbar* ieşea din această experienţă întărit şi, ceea ce era chiar şi mai important, ieşea cu o anumită pregătire într-ale artei scrisului, cu o înţelepciune dobândită prin „apropiere reală”, prin „asimilarea reală” (aşa le numea Delorme) a clasicilor, o apropiere corporală care rupea toate barierele impuse de cultură, de academie şi de tehnică.

Nu se ştie cum, dar nu a trecut mult până să apară şi nişte adepţi. Erau oameni ca şi el, fără studii şi cu o

condiţie socială joasă, şi, începând din mai 1968, de două ori pe an se închideau, singuri sau în grupuri de câte două, trei sau chiar patru persoane, în mansarde minuscule, gherete de portar, camere de hotel, case de prin suburbii, magazii din spatele magazinelor şi ale buticurilor, unde pregăteau apariţia noii literaturi, o literatură care ar fi putut să fie a tuturor, afirma Delorme, dar care, de fapt, era doar a celor care erau capabili să treacă probele de foc. Între timp, se mulţumeau să publice fanzine, pe care le vindeau ei înşişi pe tarabe precare, montate pe oriunde, în pieţele de cărţi şi reviste uzate care împânzeau străzile şi pieţele Franţei. Majoritatea *barbarilor*, evident, era constituită din poeţi, deşi unii scriau şi povestiri, iar alţii chiar se aventuraseră să scrie şi mici piese de teatru. Revistele lor aveau titluri anodine sau fantastice (o listă a publicaţiilor mişcării apăruse în *Gazeta Literară din Evreaux*): *Mările Interioare, Buletinul Literar Provensal*, *Revista Artelor şi Literelor din Toulon*, *Noua Şcoală Literară* etc. În *Revista Paznicilor de Noapte din Arras* (publicată într-adevăr de o corporaţie a paznicilor de noapte din Arras) apăruse şi o antologie *barbară*, destul de ilustrativă şi de meticuloasă; având ca subtitlu: „Când pasiunea devine profesie”, conţinea poezii de Delorme, Sabrina Martin, Ilse Kraunitz, M. Poul, Antoine Dubacq şi Antoine Madrid; din fiecare dintre ei câte un poem, mai puţin din Delorme şi Dubacq, care publicaseră trei şi, respectiv, două poeme. Ca şi când ar fi urmărit să sublinieze gradul de *pasiune* al poeţilor, dedesubtul numelor şi lângă câte o fotografie ciudată tip carnet, între paranteze, cititorul era informat cu privire la ocupaţia de zi cu zi a fiecăruia şi aşa putea afla cum că Ilse Kraunitz lucra la un azil de bătrâni din Strasbourg, ca ajutor de infirmieră, că Sabrina Martin era menajeră prin diverse case la Paris, că M. Poul era măcelar, iar Antoine Madrid şi Antoine Dubacq îşi câştigau existenţa ca vânzători de ziare

la chioşcuri amplasate pe un important bulevard parizian. Fotografiile lui Delorme şi ale şlentei lui aveau ceva imponderabil care trezea atenţia: în primul rând, cu toţii se uitau la obiectiv şi, prin urmare, drept în ochii cititorului, de parcă s-ar fi înţeles să ia parte la o infantilă (dar zadarnică) sesiune de hipnoză; în al doilea rând, cu toţii, fără excepţie, păreau siguri pe ei şi încrezători, dar mai ales siguri, la antipozii ridicolului şi ai îndoielii, ceea ce, dacă ne gândim bine, nu era chiar o atitudine neobişnuită, fiind vorba despre literaţi francezi. Diferenţa de vârstă era importantă, ceea ce elimina orice tip de afinitate de generaţie în cazul Scriitorilor Barbari. Între Delorme care împlinise şaizeci de ani (deşi nu arăta) şi Antoine Madrid, care aproape sigur nu împlinise nici douăzeci şi doi, erau la mijloc cel puţin două generaţii. Textele, atât într-o revistă, cât şi în cealaltă, erau precedate de o „Istorie a Scriiturii Barbare" de un anume Xavier Rouberg, şi de un fel de manifest scris de însuşi Delorme, intitulat „Pasiunea scrisului". În ambele reviste eram avizaţi în cuvântul înainte, mai curând cu pedanterie şi stângăcie într-al lui Delorme, dar cu surprinzătoare agilitate şi eleganţă într-al lui Rouberg (pe care o mică notă biobibliografică, redactată de el însuşi, ni-l prezenta drept un ex-suprarealist, ex-comunist, ex-fascist, autor al unei cărţi despre „prietenul său" Salvador Dalí, intitulată *Dalí în contra sau în favoarea Operei Lumii,* şi actualmente trăind retras la Poitou), cu privire la geneza *scriiturii barbare* şi la unele dintre izbânzile care marcau subteranul şi nu mereu liniştitul ei periplu. Fără de textele lui Delorme şi Rouberg, ar fi fost uşor să-i iei pe toţi drept membri activi (sau mai bine zis voluntari, decât activi) ai unui atelier de literatură de prin vreun cartier muncitoresc din suburbii. Feţele lor erau vulgare: Sabrina Martin părea să fi ajuns la vreo treizeci de ani şi la tristeţe, Antoine Madrid avea un aer de şmecher rezervat şi discret, dintre

cei care obişnuiesc să păstreze distanţa, Antoine Dubacq era chel, miop şi la vreo patruzeci de ani, Kraunitz, dincolo de aparenţa de funcţionară cu o vârstă nedefinită, părea să ascundă un rezervor de energie instabilă, M. Poul, la vreo cincizeci de ani, era un craniu, cu faţa fusiformă, părul tuns periuţă, nas mare şi osos, urechile lipite de craniu, mărul lui Adam proeminent iar Delorme, şeful, părea exact ceea ce era de fapt, un fost legionar şi un tip cu o voinţă de fier. (Cum oare îi trecuse prin cap *acelui* om că profanând cărţi putea fi îmbunătăţită franceza scrisă şi vorbită? În ce moment al vieţii sale va fi trasat tiparele maestre ale *ritualului* său?) Lângă textele lui Rouberg (pe care editorul *Revistei Paznicilor de Noapte din Arras* îl numea Ioan Botezătorul al noii mişcări literare) se găseau textele lui Jules Defoe. În *Revistă* apărea ca eseu ceea ce în *Gazetă* era o poezie.

În primul, se propovăduia, într-un stil feroce şi întretăiat, o literatură scrisă de oameni străini de literatură (după cum politica, aşa după cum se şi întâmpla, iar autorul se felicita pentru asta, trebuia făcută de oameni străini de politică). Revoluţia în aşteptarea literaturii, afirma Defoe, va însemna, într-un fel, o formă de abolire a acesteia. Atunci Poezia va fi făcută de ne-poeţi şi citită de ne-cititori. Chestia asta ar fi putut fi scrisă de oricare dintre ei, chiar şi de Rouberg însuşi (dar stilul acesteia se afla la antipozi, la Rouberg se observa imediat, era bătrân, ironic, veninos, fusese elegant, era *european*, literatura, pentru el, avea forma unui râu navigabil, cu o albie la voia întâmplării, fără îndoială, dar era un râu, nu un uragan văzut de la mare distanţă de Pământ), sau chiar de Delorme însuşi (presupunând că după ce scosese maţele unor sute bune de cărţi de literatură franceză de secol XIX reuşise să înveţe, într-un târziu, să scrie proză, dar asta e o presupunere exagerată), sau de oricine avea chef să dea foc lumii, dar am avut intuiţia că acel prozelit al fostului

portar parizian nu era altul decât Carlos Wieder.

Cât despre poem (din câte îmi amintesc, un poem în proză, să mă ierte Dumnezeu, fragmente din jurnalul poetic al lui John Cage, amestecate cu versuri care sunau a Julián del Casal sau a Magallanes Moure traduse în franceză de un japonez furibund) nu sunt prea multe de spus. Era umorul terminal al lui Carlos Wieder. Era seriozitatea lui Carlos Wieder.

Capitolul 10

Pe Romero l-am revăzut abia peste două luni.

Când s-a întors la Barcelona era mai slab. L-am localizat pe Jules Defoe, mi-a spus. A fost cu noi, lângă noi, tot timpul ăsta, a spus. Pare o minciună, nu-i aşa? Zâmbetul lui Romero m-a speriat.

Slăbise şi semăna cu un câine. Hai să mergem, mi-a ordonat în prima seară după ce se întorsese. A lăsat valiza la mine acasă şi, înainte să ieşim, s-a asigurat că încuiasem uşa cu cheia. Nu mă aşteptam să se întâmple totul aşa de repede, am reuşit să spun. Romero m-a privit din hol şi mi-a zis, pregătiţi-vă, avem de făcut o călătorie scurtă, am să vă povestesc pe drum totul. Chiar l-am găsit? am întrebat eu. Nu ştiu de ce am folosit pluralul. L-am găsit pe Jules Defoe, a spus el şi a dat din cap într-un fel ambiguu, care putea să însemne multe lucruri. Mă ţineam după el ca un somnambul.

Cred că trecuseră luni, dacă nu ani de când nu mai ieşisem din Barcelona şi gara din Plaza de Cataluña (la doar câţiva paşi de casa mea) mi se părea complet necunoscută, luminoasă, plină de maşinării a căror utilitate îmi scăpa. Mi-ar fi fost imposibil să mă descurc de unul singur cu prestanţa şi rapiditatea de care dădea dovadă Romero, iar acesta intuise sau poate anticipase stângăcia mea, de altfel previzibilă, şi de aceea a luat asupra lui sarcina de a-mi înlesni trecerea printre

aparatele care limitau accesul la peroane. Pe urmă, după ce am aşteptat vreo câteva minute în tăcere, am luat un tren regional şi am mers de-a lungul ţărmului, prin Maresme, până unde începe Costa Brava, Blanes, trecând peste râul Tordera. Când lăsam Barcelona în urmă, l-am întrebat cine plătea. Un compatriot, mi-a spus Romero. Am trecut de două staţii de metrou şi apoi am ieşit spre suburbii. Brusc a apărut marea. Un soare slab lumina plajele care se succedau ca mărgelele unui colier fără un gât la care să stea, atârnând în gol. Un compatriot? Şi ce interes are din toată povestea asta? E mai bine să nu ştiţi, a spus Romero, dar puteţi să vă închipuiţi. Plăteşte bine? (Dacă plăteşte bine, mi-am zis, atunci rezultatul final al acestei anchete nu poate fi decât unul singur.) Ajunge dacă ştiţi doar că e un compatriot care s-a îmbogăţit în ultimii ani, a oftat, dar nu în străinătate, ci în Chile, ca să vedeţi cum e viaţa, pare-se că în Chile sunt mulţi cei care s-au îmbogăţit în ultima vreme. Aşa am auzit şi eu, am spus, cu un ton care s-ar fi vrut sarcastic, dar n-a fost decât trist. Şi ce-o să faceţi cu banii, tot mai vreţi să vă întoarceţi? Da, am să mă întorc, a spus Romero. După o vreme a adăugat: am un plan, o afacere care sigur nu dă greş, am studiat-o la Paris şi nu dă greş. Şi care este planul? am întrebat. O afacere, a spus el. Am să îmi deschid propria afacere. Eu am tăcut. Cu toţii se întorceau în Chile puşi pe afaceri. De la fereastra trenului am zărit o casă foarte frumoasă, cu o arhitectură modernistă, cu un palmier în grădină. Am să-mi deschid un oficiu de pompe funebre, a zis Romero, o să încep cu o chestie mică, dar am încredere că se dezvoltă repede. Am crezut că glumeşte. Ei, nu mai spuneţi, am făcut. Vorbesc serios: secretul constă în a le asigura şi oamenilor cu venituri mici o înmormântare decentă, aş spune chiar elegantă (la chestia asta, credeţi-mă, francezii sunt neîntrecuţi), o înmormântare burgheză pentru mica burghezie şi o înmormântare mic-burgheză pentru

proletari, în asta stă secretul, nu doar cel al oficiilor de pompe funebre, ci al vieţii în general! Să te porţi frumos cu datornicii, a mai spus, să îi tratezi cordial, să îi faci să vadă că ai clasă, superioritatea morală a unei bucăţi de şuncă. La început, a spus, pe când trenul lăsa în urmă Badalona, iar eu începusem să mă întreb ce urma să facem, de fapt, inexorabil, o să-mi fie de-ajuns trei camere bine puse la punct, una pentru birou şi cosmetizarea mortului, alta pentru sala de priveghi şi ultima pentru sala de aşteptare, cu scaune şi scrumiere. Ideal ar fi să pot închiria o căsuţă cu două etaje în centru, etajul de sus ca să locuiesc acolo şi parterul pentru pompele funebre. Ar fi o afacere de familie, soţia şi fiul meu pot să-mi dea o mână de ajutor (cu toate că, în ceea ce-l priveşte pe fiul meu, nu sunt aşa de sigur), dar ar fi ideal să pot angaja o secretară, tânără şi discretă, pe lângă a fi muncitoare, că ştiţi şi dumneavoastră cât de mult contează la un priveghi sau chiar la o înmormântare să fie cineva tânăr prin preajmă. Bineînţeles că una-două proprietarul trebuie să iasă (sau dacă nu el, atunci vreun subaltern) ca să ofere familiei şi prietenilor defunctului câte un apetitiv sau orice altceva de băut. Lucrurile astea trebuie făcute cu simpatie şi delicateţe. Adică fără să te prefaci de parcă mortul ţi-ar fi rudă, ci să te porţi ca şi cum o astfel de experienţă nu ţi-e necunoscută. Trebuie vorbit în şoaptă, trebuie evitate efuziunile, trebuie să strângi mâna şi cu mâna stângă să apuci cotul celui a cărui mână o strângi, să ştii cum să îmbrăţişezi şi care e momentul potrivit pentru asta, să moderezi discuţii, fie că sunt despre politică, despre fotbal, despre viaţă în general sau despre cele şapte păcate capitale, dar fără să fii părtinitor, ca un bun judecător recent pensionat. Din confecţionarea sicrielor se poate scoate un profit de trei sute la sută. Am un cumnat în Santiago care, pe vremea Brigăzii, se ocupa cu fabricat scaune. Într-o zi, i-am vorbit la telefon despre povestea

asta şi mi-a zis că de la scaune la sicrie nu-i decât un pas. În primul an, o să mă descurc cu o furgonetă neagră. Munca în sine, mai mult decât sudoare, presupune să te pricepi la oameni. Iar dacă ai mai şi trăit o mulţime de ani în străinătate şi ai ce povesti… În Chile oamenii se dau în vânt după chestii dintr-astea.

Dar eu nu-l mai ascultam pe Romero. Mă gândeam la Bibiano O'Ryan, la Grasa Posadas, la marea pe care o aveam în faţa ochilor. Pentru o clipă, mi-am închipuit-o pe Grasa lucrând într-un spital din Concepción, căsătorită, cât se poate de fericită. Fusese, împotriva voinţei ei, confidenta diavolului, dar supravieţuise. Mi-am închipuit-o chiar având copii şi devenită o cititoare prudentă şi echilibrată. Apoi l-am văzut pe Bibiano O'Ryan, care rămăsese în Chile şi era pe urmele lui Wieder, l-am văzut lucrând la magazinul de pantofi, ajutând doamne de vârstă mijlocie şi nehotărâte să probeze pantofi cu toc înalt sau copii neajutoraţi, cu încălţătorul de pantofi într-o mână şi cu o amărâtă de cutie de pantofi Bată în cealaltă, zâmbind cu mintea dusă într-altă parte, până pe la treizeci şi trei de ani, ca Iisus Hristos, nici mai mult, nici mai puţin, apoi l-am văzut publicând cărţi de succes şi dând autografe la Târgul de Carte de la Santiago (care nici nu ştiu dacă mai există) sau petrecând câte un trimestru ca profesor invitat pe la universităţi nord-americane, ţinând dizertaţii, într-un acces de frivolitate, despre noua poezie chiliană (frivolitate, fiindcă doar despre roman se poate vorbi serios) şi citându-mă, chiar dacă printre ultimii pe listă, din pură loialitate sau din pură compasiune: un poet ciudat, rătăcit prin fabricile din Europa…; l-am văzut, zic, înaintând ca un şerpaş către culmea carierei lui, din ce în ce mai respectat, din ce în ce mai cunoscut şi cu mai mulţi bani, în dispoziţia ideală pentru a încheia definitiv socotelile cu trecutul. Nu ştiu dacă a fost vreo criză de melancolie, de nostalgie sau de invidie sănătoasă (care, în

Chile, este sinonimul celei mai crude dintre invidii), dar pentru o clipă am crezut că în spatele lui Romero era Bibiano. I-am şi spus-o. Nu prietenul dumneavoastră m-a angajat, a spus Romero, n-ar fi avut bani nici ca să pot începe. Clientul meu, şi a coborât vocea către un ton de confidenţialitate, dar care suna totuşi fals, are bani de-*adevăratelea, în*ţelegeţi? Da, am spus, cât e de tristă literatura. Romero a zâmbit. M-am uitat pe fereastră, pe o parte marea părea o baltă de ulei, pe partea cealaltă, în plantaţiile din Maresme, se tolăneau la soare nişte negri.

Trenul s-a oprit la Blanes. Romero a spus ceva ce n-am înţeles şi am coborât. Îmi simţeam picioarele ca înţepenite. Afară din gară, într-o piaţetă rectangulară, dar care părea rotundă, erau oprite două autobuze, unul roşu şi unul galben. Romero a cumpărat gumă de mestecat şi la vederea feţei mele parcă golite de sânge, voind parcă să mă încurajeze, m-a întrebat în care dintre cele două autobuze credeam că aveam să urcăm. În ăla roşu, am răspuns. Exact, a confirmat şi el.

Autobuzul ne-a lăsat la Lloret. Eram pe la mijlocul unei primăveri uscate şi nu se vedeau prea mulţi turişti. Am luat-o la vale pe o stradă, pe urmă am urcat vreo două străzi abrupte până într-un cartier de apartamente de vacanţă, în majoritate goale. Tăcerea era stranie: se auzeau, în depărtare, zgomote de animale, de parcă ne-am fi găsit pe lângă vreun grajd sau vreo fermă. Într-una dintre clădirile acelea fără viaţă locuia Carlos Wieder.

Cum de-am ajuns eu aici? m-am gândit. Pe câte drumuri am umblat până să ajung pe ăsta?

În tren, l-am întrebat pe Romero dacă fusese greu să dea de Delorme. Mi-a spus că nu, că fusese simplu.

Încă mai lucra la Paris, ca portar, iar pentru el toate vizitele constituiau o ocazie de publicitate. M-am dat drept ziarist, a zis Romero. Şi v-a crezut? Sigur că m-a crezut. I-am spus că aveam să public într-un ziar din Columbia toată

povestea *scriitorilor barbari*. Delorme a fost în Lloret, anul trecut, a spus Romero. De fapt. Apartamentul în care stă Defoe aparţine unui scriitor din mişcare. Sărmanul Defoe, am zis. Romero m-a privit de parcă tocmai spusesem o tâmpenie. Mie nu-mi e milă de oamenii ăştia, a spus el. Ajunseserăm în faţa clădirii: înaltă, strâmtă, ordinară, construcţia clasică a anilor de avânt turistic, cu balcoane goale şi o faţadă anonimă, neîngrijită. Acolo nu locuieşte nimeni, am conchis, poate vreun rătăcit de vara trecută şi cam atât. Am insistat pe cât de norocos era Wieder. Romero nu mi-a răspuns. Nu vreau vărsare de sânge, am urlat, de parcă m-ar fi putut auzi cineva, cu toate că eram singurii trecători de pe stradă. În clipa aceea, am evitat să mă uit la Romero şi la clădirea cu Wieder şi m-am simţit ca prins într-un coşmar recurent. Când o să mă trezesc, mama o să-mi pregătească un sandviş cu mortadella şi o să plec la liceu. Dar nu mă mai trezeam. Uite, aici stă, a spus Romero. Clădirea, cartierul întreg erau pustii, în aşteptarea următorului sezon turistic. Pentru o clipă, am crezut că o să intrăm şi am dat să mă opresc, înainte de a trece pragul casei lui Wieder. Mergeţi, nu vă opriţi, a spus Romero. Vocea îi era liniştită, ca aceea a unui om care ştie că viaţa întotdeauna se termină prost şi nu are rost să te entuziasmezi. Am simţit cum mâna lui îmi atinge cotul. Mergeţi drept înainte, a spus, nu vă uitaţi înapoi. Cred că făceam o pereche foarte stranie.

Clădirea aducea cu o pasăre fosilizată. Câteva clipe, m-a încercat sentimentul că de la toate ferestrele mă priveau ochii lui Carlos Wieder. Sunt din ce în ce mai neliniştit, i-am spus lui Romero, se vede tare? Nicidecum, prietene, vă purtaţi cât se poate de bine. Romero era calm şi asta a fost de natură să mă însenineze. Ne-am oprit, la câteva străzi mai încolo, la intrarea într-un bar. Părea singurul local deschis din tot cartierul. Barul avea un nume andaluz şi interiorul său încerca, mai curând cu melancolie

decât cu eficienţă, să reproducă atmosfera dintr-o tavernă tipic sevilianã. Romero m-a însoţit până în uşă. S-a uitat la ceas. Peste câtva timp, nu ştiu cât, o să vină şi el aici, să-şi bea cafeaua. Şi dacă nu apare? Vine în fiecare zi, a spus Romero, asta e sigur, şi o să vină şi astăzi. Dar dacă azi nu vine? În cazul ăsta, mâine venim din nou, a spus Romero, dar o să vină, nu vă faceţi griji. Am dat din cap. Priviţi-l cu atenţie şi pe urmă vorbim. Aşezaţi-vă şi nu vă mişcaţi.

O să fie greu să nu mă mişc, i-am spus. Încercaţi măcar. I-am zâmbit: glumeam doar, am spus. Cred că de vină e emoţia, a spus Romero. Vin să vă caut la lăsarea întunericului. Într-un fel destul de tâmpit, ne-am strâns mâinile cu putere. V-aţi luat ceva de citit la dumneavoastră? Da, am spus. Ce carte? I-am arătat-o. Nu ştiu dacă e cea mai bună idee, a spus Romero, brusc îndoit. Mai bine o revistă sau un ziar. Nu vă faceţi griji, e un scriitor care-mi place mult. Romero s-a mai uitat o dată la mine şi mi-a spus: Pe mai târziu, atunci, şi nu uitaţi că au trecut mai bine de douăzeci de ani.

De la ferestrele barului se vedea marea şi cerul foarte albastru şi câteva bărci de pescari fâţâindu-se pe la ţărm. Am cerut o cafea cu lapte şi am încercat să mă înseninez: inima îmi bătea de parcă stătea să-mi sară din piept. Barul era aproape pustiu. O femeie citea o revistă şi doi bărbaţi vorbeau sau se certau cu barmanul. Am deschis cartea, *Opere Complete* de Bruno Schulz, în traducerea lui Juan Carlos Vidal, şi am încercat să citesc. După câteva pagini, am realizat că nu înţelegeam nimic. Citeam, dar cuvintele se transformau în mâzgăluri indescifrabile, legate de o lume misterioasă. M-am dus din nou cu gândul la Bibiano, la Grasa. Nu voiam să mă gândesc la surorile Garmendia, atât de îndepărtate deja, nici la alte femei, dar m-am gândit şi la ele.

În bar nu mai intra nimeni, nimeni nu se mişca, timpul părea să se fi oprit. A început să mi se facă rău: pe

mare, bărcile de pescari se transformaseră în veliere (prin urmare, m-am gândit, *trebuie că bate vântul*), linia ţărmului era cenuşie şi uniformă şi, din loc în loc, se vedeau oameni care se plimbau sau ciclişti care aleseseră să pedaleze pe faleza pustie. Am socotit că în cinci minute puteam să fiu pe plajă. Drumul nu făcea decât să coboare.

Pe cer abia dacă se vedeau nişte nori. Un cer ideal, mi-am zis.

Atunci a apărut Carlos Wieder şi s-a aşezat lângă fereastră, la vreo trei mese distanţă de mine. Pentru o secundă (în care am crezut că o să mor), m-am văzut pe mine însumi aproape lipit de el, privind peste umărul lui de sinistru frate siamez, cartea pe care tocmai o deschisese (o carte de caracter ştiinţific, ceva despre încălzirea globală, o carte despre originea universului), atât de aproape de el, că era imposibil să nu-şi dea seama, dar, cu toate astea, exact cum prevăzuse Romero, Wieder nu m-a recunoscut.

L-am găsit îmbătrânit. Ca şi mine, probabil. Dar nu. El îmbătrânise foarte tare. Era mai gras, mai ridat, părea cu cel puţin zece ani mai în vârstă decât mine, când de fapt nu era decât cu vreo doi sau trei ani mai mare. Privea marea şi fuma şi, din când în când, mai arunca un ochi în carte. Ca şi mine, mi-am dat seama cu spaimă, şi am stins ţigara şi am încercat să mă cufund în paginile cărţii. Cuvintele lui Bruno Schulz au căpătat pentru o clipă o dimensiune monstruoasă, aproape insuportabilă. Am simţit cum ochii stinşi ai lui Wieder mă scrutează şi, în acelaşi timp, în paginile pe care le răsfoiam (poate cu prea mare grabă) mâzgăliturile care înainte fuseseră litere se transformaseră acum în ochi, în ochii lui Bruno Schulz, care se deschideau şi se închideau, iar şi iar, nişte ochi deschişi ca cerul, strălucitori ca marea, care se deschideau şi clipeau, mereu, în mijlocul unei bezne totale. Nu, nu totale, în mijlocul unei bezne lăptoase, ca în interiorul unui nor negru.

Când m-am întors din nou să mă uit la Carlos Wieder, el se aşezase în profil. M-am gândit că părea un tip aspru, cum nu pot fi – şi doar dacă au trecut de patruzeci de ani – decât anumiţi latinoamericani. O asprime atât de diferită de cea a europenilor sau a nord-americanilor. O asprime tristă şi iremediabilă. Dar Wieder (acel Wieder care o iubise măcar pe una dintre surorile Garmendia) nu părea trist şi, totuşi, acolo îşi avea rădăcina chiar tristeţea infinită. Părea *adult.* Dar nu era adult, mi-am dat imediat seama. Părea stăpân pe el însuşi. Şi în felul său şi conform propriilor sale legi, indiferent care vor fi fost ele, era mai stăpân pe sine decât toţi cei care ne aflam acolo, în bar. Erai mai stăpân pe sine decât cei mai mulţi dintre cei care se plimbau în momentul acela pe plajă sau cei care munceau, nevăzuţi, să pregătească noul sezon turistic. Era aspru şi nu avea niciun fel de avere, nimic, sau avea foarte puţin, şi oricum nu-i dădea nicio importanţă sau îi dădea extrem de puţină importanţă. Părea că are o pasă proastă. Avea faţa omului care ştie să aştepte fără să-şi piardă cumpătul, fără să aibă reverii sau să devină dezorientat. Nu aducea a poet. Nu aducea nici a fost ofiţer al Forţelor Aeriene Chiliene. Nu aducea cu un asasin legendar. Nu părea tipul care zburase în Antarctica pentru a scrie un poem în aer. Nici pe departe.

A plecat la lăsarea întunericului. A căutat o monedă în buzunarul de la pantaloni şi a lăsat-o să cadă pe masă ca pe un bacşiş. Când am simţit, cu spatele fiind, că se închisese uşa, n-am ştiut dacă să râd sau să plâng. Am respirat uşurat. Era atât de intensă senzaţia de libertate, de problemă aproape rezolvată, că m-am temut să nu stârnesc curiozitatea celor din bar. Ceilalţi doi bărbaţi erau tot acolo, lângă tejghea, vorbind în şoaptă (oarecum tot în contradictoriu), de parcă ar fi avut tot timpul din lume la dispoziţie. Ospătarul ţinea o ţigară între buze şi privea atent la femeia care, din când în când, ridica privirea din

revistă şi îi zâmbea. Femeia să fi avut vreo patruzeci de ani şi avea un profil foarte frumos. Aducea cu o grecoaică gânditoare. Sau cu o grecoaică renegată. Brusc, m-am simţit înfometat şi fericit. I-am făcut semn ospătarului. Am cerut un sandviş cu *jamón serrano* şi o bere. Când mi-a adus-o, am schimbat câteva cuvinte. Pe urmă am încercat să citesc, dar nu eram în stare, aşa că am hotărât să-l aştept pe Romero mâncând şi bând şi privind marea de la fereastră.

După o vreme a ajuns şi Romero şi am plecat, într-un prim moment, mi s-a părut că ne îndepărtam de imobilul în care stătea Wieder, însă după aceea mi-am dat seama că, de fapt, îi dădeam ocol. Era el? a întrebat Romero. Da, i-am spus. Fără nicio îndoială. Era gata să mai adaug ceva, consideraţii estetice şi etice despre trecerea timpului (o prostie, fiindcă timpul, în ceea ce-l privea pe Wieder, era ca o stâncă), dar Romero a grăbit pasul. Lucrează, mi-am zis. Lucrăm, m-am gândit cu groază. Am dat câteva ocoluri pe străzi şi străduţe, tot în tăcere, până la imobilul lui Wieder, care se decupa pe cer în lumina lunii. Singular, diferit de celelalte clădiri care, în prezenţa lui, păreau să se împuţineze, să se estompeze, ca atinse de o baghetă magică sau de o singurătate mai puternică decât singurătatea celorlalte.

Deodată, am intrat într-un parc, mic şi plin de verdeaţă ca o grădină botanică. Romero mi-a semnalat o bancă aproape ascunsă între crengi. Aşteptaţi-mă aici, a spus. La început, l-am ascultat docil. Pe urmă, i-am căutat faţa în întuneric. O să-l omorâţi? am murmurat. Romero a făcut un gest pe care nu l-am putut vedea. Aşteptaţi-mă aici sau mergeţi la gara din Blanes şi luaţi primul tren. Ne vedem mai târziu, în Barcelona. Mai bine nu-l omorâţi. O treabă ca asta ne poate distruge, şi pe dumneavoastră, şi pe mine, şi pe urmă mai este şi total lipsită de sens, tipul ăsta nu mai face rău nimănui. Pe mine nu o să mă distrugă,

dimpotrivă, mă va îmbogăţi. Cât despre faptul că nu mai poate face rău nimănui, ce să vă zic, adevărul este că nu ştim, nici eu, nici dumneavoastră nu suntem Dumnezeu, facem şi noi ce putem. Nimic altceva. Nu-i puteam vedea faţa, dar din voce (o voce care ţâşnea dintr-un corp complet nemişcat) am ştiut că se străduia să fie convingător. Nu merită, am insistat, totul s-a sfârşit. Nimeni nu mai face rău nimănui. Romero m-a bătut pe umăr. În chestia asta e mai bine să nu vă băgaţi, a spus. Mă întorc imediat.

Am rămas aşezat, uitându-mă la arbuştii din întuneric, la crengile lor care se împleteau şi se intersectau ţesând un motiv după placul vântului, în timp ce ascultam paşii lui Romero care se îndepărta. Am aprins o ţigară şi am început să mă gândesc la chestiuni fără importanţă. La timp, de exemplu. La încălzirea Pământului. La stelele de fiecare dată mai îndepărtate.

După ce m-am gândit la Wieder, am încercat să mi-l închipui singur în apartamentul lui, pe care l-am ales impersonal, la etajul patru al unui imobil gol de opt etaje, uitându-se la televizor sau stând într-un fotoliu, bând ceva, în vreme ce umbra lui Romero se desprindea fără să se poticnească în direcţia lui. Am încercat să mi-l închipui pe Wieder, spun, dar n-am putut. Sau n-am vrut.

La o jumătate de oră după aceea, Romero s-a întors. Sub braţ avea un dosar cu documente, dintr-acelea de care folosesc elevii şi care se închid cu elastic. Documentele erau îngrămădite, dar nu foarte. Dosarul era verde, ca arbuştii din parc şi destul de şifonat. Asta era tot. Romero nu părea diferit. Nu părea nici mai bun, nici mai rău decât înainte. Respira normal. Privindu-l, mi s-a părut că-l văd pe Edward G. Robinson. De parcă Edward G. Robinson ar fi intrat într-o maşină de tocat carne şi ar fi ieşit transformat: mai slab, cu pielea mai închisă, dar cu aceleaşi buze, cu acelaşi nas şi mai ales cu aceiaşi ochi. Ochi care ştiu. Ochi

care cred în toate posibilităţile, dar care în acelaşi timp ştiu că nimic nu are remediu. Hai să mergem, a spus.

Am luat autobuzul care lega Lloret de gara din Blanes şi apoi trenul spre Barcelona. Pe durata călătoriei, Romero a încercat de câteva ori să spună ceva.

Într-una din dăţi, a lăudat estetica „de-a dreptul modernistă” a trenurilor spaniole. În alta a spus că era păcat, dar nu va putea vedea un meci al Barcelonei pe Câmp Nou. Eu nu am spus nimic sau i-am răspuns monosilabic. N-aveam chef de conversaţie. Îmi amintesc că noaptea, văzută pe fereastra trenului, era frumoasă şi senină. La unele staţii urcau băieţi şi fete care coborau la următoarea staţie, de parcă ar fi jucat un joc. Probabil că se duceau la discotecile din apropiere, atraşi de preţurile şi distanţele mici. Toţi erau minori şi aveau faţă de eroi. Păreau fericiţi. Pe urmă, ne-am oprit într-o gară mai mare, de unde a urcat un grup de muncitori care le-ar fi putut fi părinţi. Şi pe urmă, nu ştiu când, am traversat câteva tuneluri şi, când luminile din vagon s-au stins, cineva, o adolescentă, a ţipat. M-am uitat atunci la faţa lui Romero, era cea dintotdeauna. Într-un final, după ce am ajuns în gara din Plaza de Cataluña, am putut vorbi. L-am întrebat cum a fost. Greu, cum e mereu cu treburile astea, a spus Romero.

Am mers pe jos până la mine acasă. Acolo, şi-a desfăcut valiza, a scos un plic şi mi l-a întins. În plic, trei sute de mii de pesete. N-am nevoie de atâţia bani, i-am spus, după ce am terminat de numărat. Sunt ai dumneavoastră, a spus Romero, în timp ce dosea între haine dosarul şi închidea la loc valiza. I-aţi câştigat. N-am câştigat nimic, am spus. Romero n-a răspuns, a intrat în bucătărie şi a pus apă la fiert. Unde plecaţi? l-am întrebat. La Paris, a spus, am avion la miezul nopţii; vreau să dorm în patul meu, în noaptea asta. Am mai băut un ceai şi apoi l-am condus până în stradă. Am aşteptat o vreme, sperând

să treacă un taxi, cu picioarele pe marginea trotuarului, fără să ştim ce ne-am mai putea spune. Nu mi s-a mai întâmplat niciodată ceva asemănător, i-am mărturisit. Nu-i adevărat, a spus Romero, cu multă blândeţe, ni s-au întâmplat lucruri mult mai rele decât ăsta, ia mai gândiţi-vă. Poate că da, dar ăsta a fost deosebit de înspăimântător. Înspăimântător, a repetat Romero, de parcă ar fi plimbat cuvântul prin gură. Apoi a râs încetişor, cu râsul unui iepuraş, şi a continuat cu voce normală, cum să nu fie înspăimântător. Eu n-aveam niciun chef de râs, dar am râs. Romero se uita la cer, la luminile clădirilor, la farurile maşinilor şi părea mai scund şi mai obosit. Nu mai era mult, m-am gândit, şi împlinea şaizeci de ani. Eu făcusem deja patruzeci. Un taxi s-a oprit în dreptul nostru. Ai grijă de tine, prietene, a spus, la sfârşit, şi a plecat.

http://www.curteaveche.ro/